

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

INDBYDELSSESKRIFT

TIL

KJØBENHAVNS UNIVERSITETS AARSFEST

TIL ERINDRING OM

KIRKENS REFORMATION.

Heri:

Henrik Stampe.

Meddelelser om hans Liv og hans Virksomhed

af

J. H. Deuntzer.

KJØBENHAVN.

TRYKT HOS J. H. SCHULTZ.

1891.

Henrik Stampe.

Meddelelser om hans Liv og hans Virksomhed

af

J. H. Deuntzer.

Ved Udgivelsen af sine for Jurister og Historikere saa velkendte „Erklæringer“¹⁾ har Henrik Stampe, efter hvad der i Forordet berettes, ikke søgt „at erhverve sig noget Navn men alene om muligt at være til nogen Nytte“, idet han har tænkt sig „at adskillige kgl. Betjenter og Andre derudi kunde finde et og andet, som de kunde have Nytte af at vide.“ Efterverdenen har været enig om, at dette Synspunkt er altfor beskedent, og at man i Erklæringerne vil kunne finde noget andet og mere end en Række spredte Bidrag til Belysning af Retsspørgsmaal eller Kundskab om forrige Aarhundredes Forhold. Hovedinteressen knytter sig mindre til de enkelte Udviklinger og Afgjørelser, hvor skarpsindige og træffende de end kunne være, end til de almindelige Grundsætninger, hvis Udslag de ere, og hvorved de forenes til et hele. Erklæringerne ere den historiske Beretning om en betydningsfuld Virksomhed i det Offentliges Tjeneste efter en bestemt Plan og mod et bestemt Maal og et levende Mindesmærke om en fremragende og i mange Retninger sympathetisk Personlighed. Dette Synspunkt giver Erklæringerne en eiendommelig Karakter og Værdi men fremkalder tillige Ønsket om ikke at blive staaende ved det Billede, som kan sammensættes af de mange

¹⁾ Erklæringer, Breve og Forestillinger Generalprokurørembedet vedkommende, 6 Dele udgivne 1793—1808 af J. L. Rotthøl med et af L. Føgtmann udarbejdet Sagregister.

enkelte Træk i disse Udtalelser, men at tilveiebringe den nærmere Forstaaelse og Udfyldning, der kan opnaas ved en samlet Fremstilling af deres Forfatters hele Liv og Færd.

En indgaaende Skildring af Stampe og hans Livsgjening haves ikke. Man skulde nærmest vente at finde den i hans efterladte (utrykte) Autobiografi¹⁾, men den giver ikke synderligt mere end et Omrids af hans udvortes Løbebane, og det er hverken ganske fuldstændigt eller aldeles feilfrit. Om hans Forhold til de ledende Personligheder, med hvilke han har været i Berøring, og hans Stilling under de store Begivenheder, hvori han har været Deltager, indeholder Autobiografien kun meget faa Ytringer og bevarer som oftest en diskret Taushed, der gaar saa vidt, at den hverken nævner Struensees eller Guldbergs Navne. De talrige Biografier²⁾ over Stampe, som vor Litteratur indeholder, opregne som oftest kun en Række tørre Data, og forsaavidt de gaa videre, have de i alt væsentligt øst af Autobiografien, hvoraf en Del *allerede i Stampes Levetid ses at være overlødt Andre til Benyttelse.*

-
- 1) Denne besiddes af Hr. Kammerherre, Baron H. Stampe til Stampenborg, der med stor Velvillie har overlødt Forf. den til Benyttelse.
 - 2) Den udførligste findes i J. Badens Laudatio Stampii 1789, en Mindetale holdt paa Universitetet og bygget paa biografiske Oplysninger meddelte af Stampes Enke. Den findes i Særtryk og i Badens Opuscula Latina. 451 jfr. 437, hvor det i den nævnte Anledning udstedte Universitetsprogram er gjengivet under Titlen Vitæ cursus Henrici de Stampe. En af J. Baden selv besørget Oversættelse af Mindetalen udkom 1789, men blev kun trykt i nogle faa Exemplarer. En anden Oversættelse af E. Munthe findes i Minerva 1790. 4. 157. I Juridisk Lommebog f. 1796. 26 (udg. af J. H. Bären) er optaget en Biografi over Stampe, som i det væsentlige er et Uddrag af Badens Meddelelser. Endvidere kan nævnes Skildringer af Stampes Liv i Dänisches Bibliothek 5. 490 (til 1770) og Büschings Nachrichten 1. 426 (til 1753). Biografiske Notitser om Stampe foreligge, foruden i Worms og Nyerups Lexika, hos Giessing, Jubellærere Ny Samling 3. 466 og Hundrup, Aalborg Kathedralskoles Program 1870. 8 og Biogr. Efterr. om Doktorer ved Kbhvns Univ. 2. 113.

I.

Henrik Stampe er født i Hammer Præstegaard i Vensyssel den 28de Januar¹⁾ 1713. Hans Fader, Provst og Mag. Jens Stampe var Præst til Hammer, Horsens, Sulsted og Aistrup Menigheder i Aalborg Stift, og havde faaet dette Kald efter sin Fader, den lærde, begavede og rige Henrik Stampe, der nød stor Anseelse endog paa allerhøieste Sted, og hvis Fader og Farfader ligeledes havde været Præster.²⁾ Ogsaa paa mødrene Side hørte vor Henrik Stampes Slægt til Geistligheden, idet hans Moder Christiane Amalie Thestrup var en Datter af Biskop Frants Thestrup i Aalborg. I Faderens Præstegaard og hos Morfaderen i det nærliggende Aalborg, hvor han blev sat i Skole, henlevede Stampe en, saa vidt man kan slutte, rolig og lykkelig Barndom. Han var den ældste af otte Søkende, men trods denne store Børneflok har Hjemmet sikkert været velhavende, da Faderens Kald vistnok var godt, og han desuden maa have arvet ikke ubetydeligt, i alt Fald efterlod han Formue.³⁾ Skolen i Aalborg

-
- ¹⁾ Flere Steder nævnes vel den 29. Januar, men at den 28de er det rette, er sandsynligt, bl. a. fordi Stampes Ven og Kollega Luxdorff i sine Skrivkalendere hyppigt har noteret sidstnævnte Dag som Stampes Fødselsdag. Autobiografien angiver ikke Fødselsdagen.
- ²⁾ Henrik Stampes Tipoldefader Jesper Hansen Stampe † 1641 var Præst Nyborg, hans Oldefader Jens Stampe var Præst i Gislev i Fyen † 1643. Om Bedstefaderen, der døde 1711, se Fr. Thestrups Ligtale over ham. 107 og Zwergs Sjællandske Cleresi 1. 665. Ifølge en Udskrift af Skifteakterne for den geistlige Jurisdiktion i Aalborg Bispearkiv (i Rigsarkivet) var der over 27000 Rdlr. i hans Bo og kun henimod 3000 Rdlr. Gjæld. Hans store Bibliothek blev vurderet til 441 Rdlr. Han efterlod en Enke og 15 Børn. En Broder til denne Henrik Stampe var Raadmand i Kjøbenhavn og skal ifølge Autobiografien have udmærket sig baade under Kjøbenhavns Beleiring og ved Enevældens Indførelse og til Belønning have faaet en Guldkjede af Frederik III jfr. nærmere om ham O. Nielsen, Kjøbenhavn. 447, hvor dog urigtigt angives, at han er Stamfader til den nulevende friherrelige Slægt Stampe. Han døde 1694 uden at efterlade Børn.
- ³⁾ Efter Stampes Faders Død 1733 hensad hans Moder i uskiftet Bo ifølge kgl. Bevilling 20. Februar 1733. Hun købte en Bondegaard

styrede i den første Tid af vor Stampes Skolegang af hans Morbroder Christian Thestrup¹⁾ som Konrektor, og da denne senere som Universitetsprofessor viste sig som en fortræffelig Onkel, har han rimeligvis lige saa lidt gjort den unge Stampe Livet surt som den ligegyldige og uduelige Subrektor, senere Konrektor og Rektor Thomas Hopp.²⁾ Stampe selv giver ingen Meddelelser om sit Barndomsliv, medmindre man dertil vil regne den Oplysning³⁾ at han aldrig har set eller været paa de Steder, hvor Klittetag eller Marehalm voxer, hvad der er mærkeligt nok, da Reisen til disse Steder fra Hammer ikke er ret lang. Rimeligvis have dog Indtrykkene fra Hjemmets landlige Omgivelser havt nogen Del i den varme Interesse for Landvæsenet og Bondestanden, som han senere lagde for Dagen.

Stampe blev immatrikuleret som Student ved Københavns Universitet den 17de Juli 1728 og kastede sig strax med Iver over Studierne, der dog led en Afbrydelse i Oktober 1728 ved den store Ildsvaade i København, som spredte Studenterne for alle Vinde og ogsaa nødte Stampe til for nogle Maaneder at tye tilbage til Fædrenehjemmet. Blandt Professorerne var Morbroderen Chr. Thestrup selvfølgelig hans stadige Veileder, men han raadførte sig ogsaa jævnlig

paa ca. 8 Td. Hartkorn i Vaarbjerg (Aalborg Amt) og ansøgte i meget ynkelige Udtryk om Skattelettelse, som hun ogsaa tildels opnaaede ved kgl. Resol. 28. April 1734. Men at hun ingenlunde har været ubemidlet, ses af en Bevilling 26. Aug. 1735 til de geistlige Skifteforvaltere, der efter hendes Død 1735 behandlede Boet, thi den viser, at hun efterlod ikke mindre end 30 Td. Hartkorn Strøgods, som det blev tilladt at sælge ved offentlig Auktion, hvortil særlig Bevilling var nødvendig, da der var umyndige Arvinger, og Salg ikke behøvedes for at dække Gjæld.

1) Chr. Thestrup var Konrektor 1712—1722 jfr. Hundrup, Aalborg Skoleprogr. 1870. 6. En anden af Stampes Morbrødre Mathias Thestrup var Rektor ved Aalborg Skole 1712—1726 men fungerede næppe i Stampes Skoletid jfr. Hundrup Skoleprogr. 1869. 43.

2) Jfr. Hundrup, Skoleprogr. 1869. 45.

3) Erkl. 2. 658.

med H. Gram, der ifølge Autobiografien i sin Ungdom nogen Tid har været i Stampes Bedstefaders Hus, og disse for-maaende Beskyttere have vel bidraget til, at han blev Alumnus¹⁾ paa Walkendorfs Kollegium (25de Marts 1731 til 9de Mai 1733) og 1732 desuden Dekanus paa Regensen.²⁾

Slægt og Venner have sikkert i den unge flittige og begavede Ætling af en lang Række Præster set et vordende Kirkens Lys, og efterat Stampe den 27de Juli 1729 havde taget den filosofiske Examen og Graden som Baccalaureus, underkastede han sig ogsaa theologisk Attestats den 4de Juni 1731 med Karakteren laudabilis og den 3die April 1733 den homiletiske Prøve med samme gode Udfald. Til denne Begyndelse svarede det ganske, at han strax efter fuldendt Studium 1733 modtog Ansættelse som Konrektor³⁾ ved den samme Skole, fra hvilken han fem Aar forud var udgaaet som Elev, og saaledes indtraadte i, hvad Datiden henregnede til et geistligt Embede, og iøvrigt tillige i sin første Dommer-virksomhed, idet han nogle Gange som Konrektor var Medlem af Tamperretten for Aalborg Stift. Men Stampes Hu stod ikke til Skolegjerning eller præstelig Virksomhed;

-
- 1) Som saadan har han forfattet to Disputatsafhandlinger: de insectorum generatione og de erroribus circa sensationes, 1732 (4).
- 2) Det formodes derfor i Hist. Tidsskr. 3. 3. 141 Noten, at han har været Alumnus paa Regensen, men at dette ikke er saa, viser Listen over Alumnerne i Universitetets Arkiv.
- 3) I Morfaderens, Biskop F. Thestrups Beskikkelse af 9de Marts 1733, kgl. konfirmeret den 17de April s. A., hedder det: „Henrich Jensen Stampe . . . haver gode attestata og fornemmelig fra rectore magnifico Deres kgl. Majestæts Justitsraad, Archivarius og Bibliothecarius Johanne Grammio om hans ved sin Flid opnaaet capacitet i sine Studeringer, at hans progressus in philosophicis et theologicis mærkeligen ere blevne bekjendte, hvorom hans functio in communitate regia vidner, hvor han som Decanus med Berømmelse har acquitteret sig og haver nogle Gange vist offentlige Prøver in disputationibus, ønsker hannem derfor Befordring til noget, hvorudi han frugtbarlig kunde passere sin bedste Ungdoms Tid, som bedst kunde ske i et godt Skoleembede.“

han har i sine Universitetsaar næppe dyrket Theologien mere end høist nødvendigt, thi Autobiografien beretter, at han især lagde sig efter Filosofi, Mathematik og Jus, medens den ikke omtaler de theologiske Studier og Examiner. Allerede som Student var han bleven grebet af det friske Pust af en ny Tids Aand, som Wolfs Filosofi havde bragt, og han brændte af Lyst til at høre Mesteren selv. Efter fire Aars Lærervirksomhed, afbrudt ved en Reise til Kjøbenhavn for at tage Magistergraden (20de Juni 1735), og da begge hans Forældre vare døde, søgte og fik han kgl. Tilladelse¹⁾ til at reise udenlands paa egen Bekostning og til under sin Fraværelse at lade sit Embede bestyre ved en Vikar, og i Begyndelsen af 1737 tiltraadte han Reisen²⁾.

Den berømte Wolf, som Theologerne havde fordrevet fra hans Lærestol i Halle, var paa den Tid Professor i Marburg, og Stampe reiste følgelig til denne By³⁾, hvor han ifølge Autobiografien „strax addresserede sig til Wolfen selv og vilde logeret i hans Hus, men som der ikke vare Værelser ledige, forskaffede han hannem Logemente i næste Hus derved og antog ham ved sit Bord.“ Dette efter Datidens Skik ikke usædvanlige Arrangement medførte den Fordel at bringe Eleven i daglig personlig Forbindelse med Læreren

1) Dat. 25de Jan 1737 „ . . . at han paa et Par Aar eller længere maa være forløvet at reise udenlands til fremmede Universiteter for sine Studeringer der videre at fortsætte, og maa hans Embede imidlertid staa ham aaben, imod at han det med en dygtig og habil Person forsvarlig og upaaklagelig lader forsyne.“

2) Kgl. Reisepas for ham udstedtes den 25de Jan 1737.

3) I Mnemosyne 4. 129 berettes, at „det er et gammelt Sagn, at Stampe lagde Skjul paa dette sit Opholdssted, og man har deraf villet udlede, at Christian VI. havde Mistanke til Wolfs Filosofi.“ Dette Sagn er meget usandsynligt, allerede fordi det næppe var muligt at skjule sit Ophold paa et saa besøgt Sted, som Marburg dengang var. Iøvrigt vise de i Texten S. 7 omtalte Breve, at Stampe netop korresponderede fra Marburg med en Kongen nær staaende Mand I sin Konkurrenceafhandling citerer Stampe ogsaa Wolf som Autoritet et Par Steder.

og har sikkert bidraget til den stærke og blivende Paavirkning af Wolfs Lære, som Stampe modtog under sit næsten toaarige Ophold i Marburg, og hvoraf hans senere Virksomhed bærer mange Spor. I Breve¹⁾ til Geheimeraad i Geheimekonseillet og Oversekretær i det danske Kancelli Johan Ludvig Holstein²⁾ (senere første Lensgreve til Ledræborg), med hvem Stampe ifølge Autobiografien stod i stadig Brevvexling under sin Reise, og som han benævner sin „gamle Velynder,“ udtaler han sig i høie Toner, om end ikke ganske kritikløst, om Wolf som Menneske og Videnskabsmand. Stampe fulgte Wolfs Forelæsninger over theoretisk og praktisk Filosofi, Fysik og Mathematik og over H. Grotius Værk *de jure belli et pacis*, men forsømte ikke derover Jurisprudence; især besøgte han „uden en eneste Gang at udeblive“ J. U. Cramers Forelæsninger over romersk, tydsk og kano-nisk Ret. Et Brev³⁾ til J. L. Holstein viser, at Stampe havde været i Tvivl, om han skulde hellige sig til Mathematik eller til Jura, men at han nu efter at have hørt, at Professor juris Chr. Bagger skulde forflyttes, ønsker Holsteins Bistand til at faa denne Plads, hvad han dog ikke opnaede, idet Tydskeren C. L. Scheidt blev Baggers Efterfølger.

Fra Marburg reiste Stampe i Selskab med en Ven, den finske Professor phil. Welin, i Efteraaret 1738 over Strassburg til Basel for derfra at naa Italien, men et stærkt Snefald tvang ham til at forandre Reiseplan, og han drog da til Paris, hvor han ankom henimod Aarets Slutning og forblev omtrent otte Maaneder. Sidst i Juli 1739 gik han til England, hvor han i den danske Minister Baron Söllenthals

¹⁾ Disse Breve findes i Rigsarkivet, Mallingiana. Personalhistorie. Private III. De ere daterede den 6. November 1737, 1. Januar og 30. April 1738.

²⁾ J. L. Holstein var en Velynder af H. Gram jfr Hist. Tidsskr. 5. 4. 56, og gjennem denne er Stampe muligvis kommet i Berøring med Holstein.

³⁾ Dette Brev, dateret 14. Juli 1738, findes i den Note 1 nævnte Samling.

Hus kom i Berøring med flere fremragende Mænd, og gennem dem og ved Omgang med nogle i London bosatte norske Kjøbmænd især „den brave“ John Collett fik han noget Indblik i engelsk Handel og Landbrug. I Slutningen af November reiste han til Holland og modtog der et Brev fra J. L. Holstein, som opfordrede ham til at komme hjem, da „Hans Majestæt syntes disponeret til at se ham employeret ved Kjøbenhavns Universitet.“ Stampe fulgte naturligvis denne Opfordring og lagde Hjemreisen over Marburg, hvor han besøgte sine gamle Lærere Wolf og Cramer.¹⁾

Det var A. Højers Død og den derved ledig blevene Plads som Professor juris civilis et danici, der aabnede Stampe en Udsigt til Ansættelse ved Universitetet, men det viste sig snart, at der var mange Ansøgere om dette indbringende Embede, og man besluttede da at lade en Konkurrence finde Sted. Fremgangsmaaden skulde ifølge Reskr. 30te Oktober 1739 være den, at hver af de Kandidater, der havde erholdt Tilladelse til at deltage i Konkurrencen, skulde disputere over et selvvalgt juridisk Emne „in auditorio superiori sine præside²⁾“ og „i det mindste betjene sig af en af de Andre, som ligeledes skal holde Disputats,

¹⁾ Autobiografien indeholder en noget vidtløftigere Beskrivelse af Stampes Udenlandsreise navnlig en Opgregning af de mange lærde eller fremragende Mænd, hvis Bekjendtskab han gjorde paa de forskellige Steder, og hvis Navne findes gjengivne i Badens Mindetale og lidt mere fuldstændigt i Büschings Nachrichten 1. 426. Nogen nærmere Omtale af Personer eller Forhold giver Autobiografien ikke, ligesom den fortier ethvert Reiseæventyr, hvis noget saadant er hædet Stampe.

²⁾ Dette foranledigede Konsistorium til i Skr. 19. November 1739 (Konsist. Kopib.) at forespørge hos Universitetets Patron, om enhver af Kandidaterne skal tillades at ascendere cathedram supremam og at have en respondentem under sig, som da bør staa i den mindre cathedra der nedenfor. Ifølge Patronens Skr. 30. Nov. 1739 tillod Kongen det for denne Gang, men ellers maa Magistre kun disputere in auditorio inferiori.

til opponens og ellers være pligtig de øvrige ex auditorio at invitere, om Nogen maatte findes, der sig som opponens vilde melde.“ Samtlige Professorer skulde derefter afgive en Dom om Prøvens Udfald, men da nogle af de sex Kandidater — Stampe, Kofod Ancher, N. Horrebow, P. Wartberg, I. A. Cold og B. Møllmann — havde nære Slægtninge mellem Professorerne, bestemtes det ved Reskr. 6te Mai 1740, at hver Professor skulde indgive sit Votum separat, for at de „uden Undseelse udi Kollegio kunde votere.“ Saavel Professor Horrebows Votum som især Chr. Thestrups vise sig ogsaa temmelig fri for den nævnte generende Følelse¹⁾.

Allerede længe før Stampe, for hvem Morbroderen Chr. Thestrup havde indgivet Ansøgning om Deltagelse, i Slutningen af Februar 1740 var naaet tilbage til Kjøbenhavn, var Konkurrencen i fuld Gang, idet N. Horrebow havde disputeret²⁾ den 9de December 1739. Cold og Wartberg³⁾ bleve færdige i Marts og Kofod Ancher i Begyndelsen af April 1740⁴⁾, men Stampe blev dog ikke den sidste i Rækken, idet han den 30te April⁵⁾ forsvarede en Afhandling de testamentis, medens Møllmanns Disputats⁶⁾ først fandt Sted den 4de Mai. Resultatet, som man synes at kunne læse ud af Professorernes separate Vota, og som i alt Fald blev det endelige, var, at saavel Kofod Ancher som Møllmann og Stampe burde knyttes til Universitetet, men at det juridiske

1) Samtlige Vota og Kandidaternes Ansøgninger om at deltage i Konkurrencen ere gjengivne in extenso af Chr. Bruun i Danske Saml. 5. 239 ff.

2) De jure principis dispensandi circa poenas in causis homicidii.

3) Cold disputerede 12 Marts 1740 de juramento purgatorio. Wartberg disputerede 16 Marts 1740; Annotationes ad leges Christianei lib. V. cap. XIV art. VIII usque ad XXVIII inclusive.

4) Disputats 9 April; Disquisitio præscriptionis Danorum.

5) Den trykte Disputats har urigtigt Datoen 27 April.

6) Meditationum in singularia quædam juris saxonici feudalis et publici capita antiquitatibus danicis illustrata specimen.

Professorat burde tilfalde Kofod Ancher, og dette Udfald har næppe overrasket Andre end maaske Kandidaterne¹⁾. Møllmann havde vel blændet Censorerne ved Udfoldelsen af en overvældende Belæsthed og Lærdom, der forresten er temmelig tom, men hans Arbejde var kun i ringe Grad af retsvidenskabelig Art, og i alt Fald efter Datidens Begreber maatte man ogsaa betegne Stampes Afhandling som mere filosofisk end juridisk, hvorimod denne Hovedanke ikke kunde rettes mod Kofod Ancher, hvis Disputats iøvrigt af Eftertiden med Føie er karakteriseret som „i Form og Indhold forfeilet²⁾“. Man kunde dog ikke beslutte sig til strax efter Konkurrencens Slutning at gjøre en Ende paa Sagen, men Reskr. 28de Juni 1740 forundte de tre anførte Kandidater veniam docendi saavel publice som privatim og paalagde dem at holde offentlige Forelæsninger et Par Dage om Ugen, Kofod Ancher over Retsvidenskab, Stampe over Filosofi³⁾ og Møllmann over Antikviteter og Historie. Disse Forelæsninger skulde overværes af vedkommende Professorer og for Kofod Anchers Vedkommende tillige af Høiesterets Justitiarius og Generalprokurøren, og efter et halvt Aars Forløb skulde der afgives Indberetning om, hvorledes de Paagjældende havde skilt sig fra Prøven. Herved var dog Sagen selvfølgelig i Realiteten afgjort, og den 19de Mai 1741 blev Kofod Ancher udnævnt til Professor juris, Møllmann til

¹⁾ Stampe omtaler i sin Autobiografi ikke med et eneste Ord hele Konkurrencen, men heraf kan dog næppe sluttes, at han har været nogen vedvarende Fortrydelse over dens Udfald.

²⁾ H. Matzen om Kofod Ancher i Biografisk Lexikon.

³⁾ I det i den Anledning trykte Tillægsblad til Universitetets Lektionskatalog for 1740—41 angives Stampes Virksomhed saaledes: Hor. XI diebus Mercurii et Veneris lectiones publicas habebit in philosophiam practicam. Privatim vero reliquis diebus eadem hora jus naturæ et hora IX jus civile Danicum et Romanum expentibus explicabit.

Professor antiquitatum patriæ og Stampe¹⁾ „til at være Professor philosophiæ og at læse over hele cursum philosophicum.“ For at skaffe Stampe, hvis Professur ligesom Møllmanns var extraordinær, nogen Gage, blev det paalagt Kofod Ancher af sine Professorindtægter aarlig at betale Stampe 200 Rdlr. jfr. Reskr. 27de Oktober 1741, og desuden blev det ved Bestalling af 23de Juni 1741 paalagt Stampes Efterfølger i Konrektorembedet ved Aalborg Skole G. F. S. Thestrup aarlig at betale ham 100 Rdlr. „indtil fornævnte Professor Stampe nogen videre Løn end den, han nu nyder, vorder tillagt, eller Vi derom anderledes tilsigende vorder.“²⁾ Forholdet mellem Stampe og Møllmann, der vare udnævnte samtidigt, afgjordes ved Reskr. 4de August 1741 efter Konistoriums Indstilling (kun Thestrup forfægtede atter her ivrigt sin Søstersøns Sag) saaledes, at Møllmann, der var betydeligt ældre end Stampe, ved forefaldende Vakance skulde have Fortrin til at rykke op i reglementeret Professorplads. Desuagtet fastsatte efter H. Grams Død Reskr. 12te Juli 1748, at Møllmann og Stampe skulde avancere „ligesom de kunne forenes indbyrdes, saasom de begge staa

¹⁾ I N. M. Petersens Litteraturhist. (2den Udg.) 4. 163 meddeles, at Stampe „uden Tvivl ved Iver Rosenkrantz Indflydelse“ blev Professor i Filosofi, men Rosenkrantz havde næppe nogen Indflydelse paa de Tidspunkter, hvorom her kan være Spørgsmaal, og har i alt Fald ikke havt Del i Stampes endelige Udnævnelse, der faldt henvend et Aar efter, at Rosenkrantz var afgaaet som Universitetspatron.

²⁾ I Engelstoftiana, Hist. Tidsskr. 5. 2. 364 fortælles, at „Stampe nød stedse, endog da han var bleven Statsminister, en Pension som fordums Konrektor ved Aalborg Skole.“ Hvis dette er sandt, har Stampe havt denne lille Behagelighed i henvend 50 Aar, men det maa bemærkes, at dette ikke vilde stemme med de Betingelser, som Thestrups Bestalling nævner, og at ingen af de senere Konrektors Bestallinger indeholder nogetsomhelst om, at disse 100 Rdlr. skulde udredes.

for en Mand¹⁾," og ved samme Leilighed ophørte Kofod Anchers Forpligtelse til at udrede de 200 Rdlr. til Stampe.

Samtidigt med, at Stampe, der ved sin Konkurrenceafhandling erhvervede den juridiske Doktorgrad²⁾), begyndte sine offentlige Prøveforelæsninger over Filosofi, aabnede han private juridiske Forelæsninger, og da dette efter Autobiografien skete ifølge Raad fra J. L. Holstein, der 1740 var blevet Universitetets Patron, er det temmelig sikkert, at Stampe ikke blot har holdt disse private Kollegier for at forøge sine tarvelige Indtægter, men at det fra først af har været baade hans og Universitetspatronens Mening, at han skulde gjøre sig kvalificeret til ved given Leilighed at erholde et juridisk Professorat. Foreløbigt opnaaede han at blive Medlem af det juridiske Fakultet, idet Reskr. 31te Mai 1743 fastsatte, at alle de doctores juris, som tillige vare Professorer — nemlig foruden Stampe J. P. Anchersen og Møllmann — skulde være Medlemmer af nævnte Fakultet. Dette forklaredes ved Reskr. 28de Juni 1743 saaledes, at de ikke vare professoris juris og derfor blandt andet ikke Medlemmer af Konsistorium, men blot skulde deltage i det juridiske Fakultets Forretninger med Examinere, Responsa o. desl.³⁾). Da der strax opstod Uenighed mellem Fakultetets

¹⁾ En Skriv. af 17 Februar 1786 fra inspectores quæsturæ til Konsistorium (Kopib.) viser, at i Regnskabet over Prokuratorierne førte man indtil 1768 Stampes og Møllmanns Konti i Forening, fordi de „gjorde fælles Sag i Optioner.“

²⁾ Universitetets Program i Anledning af Promotionen er dateret 7de Juni 1740. Det findes i Dän. Bibl. 5. 490

³⁾ Et Regnskab for det juridiske Fakultet for Aug. 1749 til Aug. 1750 viser, at Indtægten var

for 2 Promotioner	25	3	3
for Responsa	26	—	—
for examinibus privatis præsentium (11 Kand.)	82	—	1
for examin. absentium (5 Kand.)	53	—	2
	187 3/4,		

men da det urigtigt er sammentalt til 186 3/4, fik hvert af Fakultetets

Medlemmer om den nærmere Forstaaelse heraf, erklærede Reskr. 28de Decbr. 1743, at de nævnte tre Mænd ikke skulde være blotte adjuncti eller vicarii for de to ordentlige professores juris, men i alt væsentligt skulde betragtes som selvstændige og ligeberettigede Medlemmer af Fakultetet. At dette mærkelige Forhold, at Mænd, der vare Professorer ved Universitetet og Medlemmer af det juridiske Fakultet, dog ikke vare juridiske Professorer, af adskillige Forfattere¹⁾ er blevet misforstaaet, er ikke saa forunderligt, men besynderligt er det, at Stampe selv i sin Biografi ganske kort meddeler, at han 1743 blev professor juris. Det burde i alt Fald være tilføjet, at han ikke blev ordinær men kun extraordinær professor juris²⁾, hvilket blandt andet havde den væsentlige Betydning, at han hverken var forpligtet eller berettiget til at holde offentlige juridiske Forelæsninger, og, som Universitetets Lektionskatalog viser, har han heller ikke nogensinde holdt saadanne Forelæsninger, hvorimod han efter ligesom før 1743 stadigt har holdt offentlige Forelæsninger over Filosofi. I Hof- og Statskalenderen fra 1744 af³⁾ er han ogsaa ganske rigtigt betegnet som professor philosophiæ. Medlem af Konsistorium blev Stampe ved Kongebrev 11te Oktbr. 1743 altsaa ved en særlig Udnæv-

fire Medlemmer 46 R³ 3 $\frac{1}{2}$. Der resterede Betaling for to exam. absent. Taxten for Examen var 4 R³, men mange Kandidater erlagde mere, f. Ex. en præsens 20 R³, en absens endog 37 R³ 2 $\frac{1}{2}$.

- ¹⁾ Jfr. f. Ex. N. M. Petersens Litteraturhist. 4. 163. Særligt uheldigt har J. Møller været i Mnemosyne 4. 131, hvor det bemærkes, at Stampe ikke kunde gjøre Epoke i Filosofien, fordi han kun fra 1741 til 1743 var Professor i denne Videnskab.
- ²⁾ Til denne Titel var han berettiget, da Reskr. 28 Decbr. 1743 benævner ham saaledes.
- ³⁾ Kalenderen for 1742 og 1743 har glemt at opføre Stampe blandt Professorerne, skjøndt baade Kofod Ancher og Møllmann findes. Kalenderen for 1744 kalder ham „Hendrich Jensen Stampe“, men 1745 er dette „Jensen“ faldet bort. Stampe selv underskrev sig undertiden H. J. Stampe.

nelse, medens Kofod Ancher uden videre indtraadte i Konsistorium i Kraft af sit Embede som professor juris.

II.

J. Baden, som selv har hørt Stampes filosofiske Forelæsninger, meddeler¹⁾, at de forjog den tidligere eneherkende aristotelisk-skolastiske Filosofi og, som det var at vente, indførte Wolfs Lære ved vort Universitet, og han fremhæver Stampes skarpsindige og klare Foredrag og hans Evne til at vække de Studerendes Interesse og Selvtænkning²⁾. Efter de bevarede Afskrifter af disse Forelæsninger³⁾ at dømme lagde Stampe en trykt Haandbog, navnlig Wolfianeren Gottscheds Filosofi, til Grund og tilføiede da i sit Foredrag nærmere Forklaringer, Exempler og Berigtigelser. Nogen videnskabelig Betydning, udover den ganske vist ikke ringe at gjøre Studenterne bekendt med den moderne Filosofi paa en klar og vækkende Maade, har Stampes Virk-

¹⁾ Laudatio Stampii. 9.

²⁾ Suhm Sml. Skr. 10. 29 omtaler Stampes juridiske Kollegier som „ordentlige, lærerige og lyse“. Holberg bemærkede i sit Votum angaaende Konkurrencen „Udi cathedra distinguerede sig . . . fornemmeligen Stampe“, og Kall og Wøldike rose hans Veltalenhed og Tydelighed, Danske Saml. 5. 247, 251 og 268.

³⁾ De findes paa det store kgl. Bibliothek, Thotts Saml. 604. 4 og 605. 4 og betegnes i Katalogen som Stampe, Cursus philosophiæ theoreticæ in Gottschedium, 1751 og Stampe, Colleg. in Gottschedii Philosophiam, prælectum 1753, og maa utvivlsomt begge henføres til Stampe, skjøndt intet udvortes Kjendetegn angiver det. Det førstnævnte, der efter en Indledning omhandler Logik, Metafysik (Ontologi, Kosmologi) og Psykologi, er paa Dansk og angiver intet om sin Tilblivelsestid. Det sidstnævnte, der giver en vidtløftig Fremstilling af Logiken, er paa Latin med indstrøede danske Sætninger, navnlig ere de fleste Exempler paa Dansk. Det ender med Dateringen „Hafniæ 10mo Januarii A^o 1771“, men det er tvivlsomt, om dette virkelig er Afskriftens Datum, hvilket da kunde tyde paa, at man længe havde benyttet Stampes filosofiske Kollegier.

somhed som filosofisk Professor næppe havt, og han synes selv at have betragtet denne Virksomhed som et blót Pligtarbeide. Han berører den kun ganske løseligt i sin Autobiografi¹⁾, og naar det erindres, at hans filosofiske Forelæsninger ere de eneste offentlige Forelæsninger, han nogensinde har holdt, er det ret betegnende at høre ham erklære: „Jeg har altid holdt for, at lectiones publicæ her saavel som paa de fleste andre Universiteter kun gjøre liden Nytte og egentlig kun ere at anse som et opus operatum“²⁾, hvorimod private Forelæsninger, som det er en frivillig Sag at holde og at overvære, efter hans Mening gjøre den største Nytte.

Under alle Omstændigheder maa det have været Stampe umuligt at hellige Filosofien et selvstændigt dybere Studium, selv førend han fik andre Hverv ved Siden af sin videnskabelige Virksomhed, thi hans meget talrige private juridiske Kollegier og Forberedelserne dertil maatte lægge Beslag paa den største Del af hans Tid. Om dette retsvidenskabelige Arbeide, som han øiensynligt har omfattet med megen Lyst og Interesse, giver Autobiografien, der her er usædvanlig meddelsom, følgende Beretning: „Han var saaledes den første, som ved Kjøbenhavns Universitet paa en Slags systematisk Maade læste over den hele danske og norske Lov, da han i sine Forelæsninger gjerne lagde institutiones Justiniani, Struvii jurisprudentiam eller et andet compendium

¹⁾ Nemlig kun med de sidste syv Ord i det i Texten S. 16 givne Uddrag.

²⁾ Han tilføier „At Tvende paa en og den samme Tid skulde læse paa en og den samme Stue, gjorde dem i det mindste dertil“. De anførte Ytringer findes nemlig i et Votum af Stampe fra Oktbr. 1761 paa et Cirkulære mellem Konsistoriets Medlemmer i Anledning af det mærkelige Reskr. 18 Septbr. 1761, der blandt andet indskærpede Pligten til at holde og overvære offentlige Forelæsninger og gav det snurige Paabud, at i Mangel af andre Lokaler skulde Komunitetets store Spisesal opvarmes om Vinteren, og to Professorer læse samtidigt i den. Denne og de fleste andre Forskrifter i Reskr. 18 Septbr. 1761 blev forøvrigt tilbagekaldte ved Reskr. 26 Marts 1762.

juris romani til Grund og ved hver Titel eller Materie tillige forklarede den samme Materie af den danske og norske Lov, visende derhos, hvorvidt og med hvilke Limitationer principia juris romani kunde finde Applikation i den danske Lov (da dette er en Materie, hvorudi der jævnlig pecceres saavel in defectu som in excessu) eller paa de Steder, hvor jus danicum aldeles differerer fra jure romano (hvilke just ikke ere faa) og saa godt som slet ingen affinité har dermed, udviklede og viste han de principia, hvorpaa den danske og norske Lov i saa Fald in specie ere grundede. Med dette Arbeide kontinuerede han i 13 Aar indtil 1753 og havde bestandig en stor applausum (saa han jævnlig for at tjene alle dem, der forlangede hans Manuduktion, maatte læse 5 à 6 Timer¹⁾ om Dagen) og den Lykke at anføre mange unge Mennesker af Adel og Andre til en grundig Kundskab i Jurisprudensen²⁾. Imidlertid læste han og adskillige Gange over jus publicum Germaniæ og jus feudale saavel som over cursum philosophiæ theoreticæ et practicæ.“

Et noget nærmere Begreb om Forelæsningernes Beskaffenhed kan man danne sig gjennem forskjellige af Tilhørere nedskrevne Kollegier, navnlig et: „Collegium juridicum om den romerske, tyske og danske borgerlige Ret af den

¹⁾ I det ovenfor citerede Votum af 1761 siger Stampe endog, at han undertiden holdt 7 collegia om Dagen.

²⁾ Suhm, Saml. Skr. 10. 29 nævner foruden sig selv Cortsen, Koren, Bornemann og Obelitz blandt Stampes Tilhørere og bemærker, at de „alle siden bleve duelige Embedsmænd, da han (Stampe) meget gik paa det praktiské“. G. L. Baden, Christian VII.s Regeringsaarb. 97 anfører Prof. Dons som Stampes værdige Discipel. Den senere Kancellipræsident Chr. Brandt (Grev Enevold Brandts ældre Broder) begjærede i Slutningen af 1754 i Stedet for „Cavallier-Examen“ at examineres publice af Stampe og Kofod Ancher, hvis Kollegia han havde hørt. I en Indberetning af 1754 (Konsist. Kopib.) fra Obelitz, der som Vikarius for Stampe fortsatte et af denne begyndt cursum totius jurisprudentiæ rom.-germ. et dan.-norv., angives, at der var 14 Tilhørere.

vidt berømte Hr. Stampe, professor juris utriusque¹⁾ i 4 Dele (5 tykke Bind¹⁾). Dette Kollegium benytter som Grundlag Struves jurisprudentia romano-germanica, som dengang synes at have været almindeligt brugt ved vort Universitet²⁾, og giver ved Siden af Udviklinger af de almindelige Retsbegreber og Terminologier Oplysninger om den positive romerske, tydske og danske Ret ved hvert enkelt Emne. Hele den danske Ret er ganske vist gennemgaaet, men der er ikke ofret den megen Plads i de to første Bind, hvorimod den er behandlet mere indgaaende i tredie Bind, der indeholder Skiftevæsenet og Kriminalretten, og i de to sidste Bind, der optages af Processen. Fremstillingen indskrænker sig for dansk Rets Vedkommende i Reglen til at meddele de positive Retsbestemmelser, kun af og til findes Drøftelser af tvivlsomme Punkter f. Ex. af Spørgsmaalet, om der efter dansk Ret kan vindes Hævd paa Ting, der tilhøre Kongen (Staten) eller offentlige Institutioner, hvilket Stampe besvarer bekræftende³⁾, men med den mistrøstige Tilføielse, at hans Løsning næppe vil vinde Bifald i Praxis. Det omtalte Kollegium er forøvrigt aabenbart en Afskrift eller Renskrift af en Tilhørers paa et Begynderstadium affattede Optegnelser under et frit mundtligt Foredrag og kan derfor

¹⁾ Store kgl. Bibl. Ny kgl. Saml. 1401 b. 4 opført i Katalogen som Stampes Collegium juridicum. I Kofod Anchers Anvisning til en dansk Jurist. 53 (67), hvor andre utrykte Forelæsninger omtales, nævnes ikke Stamped, muligvis fordi de vare private.

²⁾ Universitetets Lektionskatalog f. 1734 meddeler om Chr. Bagger: „Struvii jurisprudentiam romano-germanicam explicaturus data occasione differentias juris danici et civilis monstrabit“. Ifølge Kofod Anchers Anvisning til en dansk Jurist. 52 (66) benyttede ogsaa A. Højer Struvius.

³⁾ Samme Anskuelse havde Kofod Ancher fremsat i sin Konkurrenceafhandling, og Prof. Thestrups Votum dadler ham bittert for dette Kjæteri, Dske Saml. 5. 258. I Erkl. 2. 683 drister Stampe sig hverken til at bekræfte eller benægte, at Hævd gjælder mod Kongen, men i Erkl. 4. 650 antager han dog, at den gjælder overfor Kirker.

ikke afgive nogen paalidelig Maalestok for Forelæsningsens Værd. Det vrimler især i de to første Bind af Feil og Utydeligheder, og Stil og Form ere ganske forsømte. Et Exempel fra et Sted, der ikke er af de allerværste, lyder saaledes: „Jus venandi o: Rettighed til at jage er enten majus o: den større eller minus o: den mindre (Oberjagten og Underjagten). Jus venandi majus o: Oberjagten er at fange de største vilde Dyr. Jus venandi minus o: Underjagten er den Ret til at fange de mindre vilde Dyr. In feudis o: i Lehn her passer sig venatio in feudis o: Lehnjagten, hvilken var med Breve ziret. Dog dømmer man sig til den enten ex usu og exercitio o: af Bruget og Øvelse, thi her og der bør Fyrstens Villie være tydelig.“ Et særskilt Kollegium over Strafferetten¹⁾ er af noget lignende Beskaffenhed omend lidt bedre affattet; det indeholder blandt andet en Udvikling om, at 1—13—22 kun angaar Injurier. Et Kollegium over H. Grotius²⁾, der kun indeholder lidet betydelige og temmelig kortfattede Bemærkninger om denne Forfatters Værk de jure belli et pacis, er ikke af synderlig Interesse, saa lidt som et Kollegium in Struvii syntagma juris civilis³⁾. Langt bedre og fyldigere et Indtryk af Stampes Virksomhed som juridisk Docent faar man af en Afhandling om Arvefølgen og dens Grund saavel i Almindelighed som blandt Ægtefolk i Særdeleshed⁴⁾, der synes forfattet til akademisk Brug og i saa Fald efter hele sin Form

¹⁾ Store kgl. Bibl. Thotts Saml. 2156. 4, opført som Stampes Collegium de jure criminali. For en stor Del paa Latin, men Udviklingerne om dansk Ret, især de længere, ere paa Dansk.

²⁾ Store kgl. Bibl. Thotts Saml. 912. 4. Stampii Prælectiones in Grotium. Paa Latin.

³⁾ Store kgl. Bibl. Thotts Saml. 963—4. 4. Paa Latin, dog hist og her nogle Bemærkninger paa Dansk.

⁴⁾ Store kgl. Bibl. Ny kgl. Saml. 858 fol. og 1402. 4 opført som Stampes Afhandling om Broderlod efter 5—2—19.

I samme Bibl. Ny kgl. Saml. 851, 853 og 855 fol. findes tre Kollegier over D. L. 1ste, 3die og 6te Bog, der i Katalogen henføres

maa være dikteret eller leveret de Studerende til Afskrivning. Den gaar gjennem en noget vidtløftig men særdeles klar Udvikling navnlig ud paa at hævde den dengang vistnok nye Fortolkning af 5—2—19, at den efterlevende Ægtefælle ikke er berettiget til at tage Broderlod efter den afdøde, naar der foruden fælles Børn tillige er Særkuldbørn. For denne Opfattelse, der synes aldeles stridende mod Lovens Ord, fører Stampe et ret sindrigt Forsvar, og den trængte ogsaa skjøndt efter lang Modstræben igjennem i Praxis¹⁾. Afhandlingen er skrevet paa særdeles godt Dansk, og det er overhovedet ikke usandsynligt, at Stampe saavidt muligt har fulgt det Exempel, som i Tydskland hans Læremester Wolf og før ham Thomasius havde givet ved at bruge Modersmaalet fra Universitetets Katheder²⁾. Kan det antages, at de forskjellige foran omtalte Kollegier ere nedskrevne i samme Sprog, hvori de ere holdte, hvilket synes naturligt, har Stampe blandt andet benyttet det danske Sprog i det store Kollegium over hele Retssystemet. En Mængde Udtryk i dette Kollegium ere imidlertid saa uheldige, at man maa betvivle, at de kunne hidrøre fra Stampe selv, og snarere kan forklare dem som en Tilhørers øieblikkelige Gjengivelse paa Dansk af et latinsk Ord, f. Ex. naar Servituter betegnes som „Tjenester“, Præskription som „Forskrivning“, Indgjæld og Udgjæld som „Navnene paa dem, der gjøre eller lide“ (nomina activa vel passiva), eller naar

til Stampe, men vistnok kun er en af C. D. Hedegaard forfattet Samling af Bemærkninger, jfr. Iris og Hebe 1808, 1ste Kv. 210.

I Katalogen over den Ledrabortiske Manuskriptsamling nævnes som Fol. 338 Stampes Afhandling om Selvmordere, men det er kun en Afskrift af hans Betænkning i Erkl. 2. 153 om Straffen for dem, der af Livslede dræbe Andre.

- ¹⁾ Jfr. Hesselbergs Jur. Koll. ved Dons (1763) 154 og Ørsteds Haandbog 4. 559.
- ²⁾ Iøvrigt maa allerede A. Højer have holdt sit Kollegium over Processen paa Dansk, se Oplysningerne i Fortalen til 2den Udgave (1769) af dette Værk.

det siges, at Personer over 15 Aar som Vidner ere „større end al Exception“ (omni exceptione majores).

Paa Forslag af J. L. Holstein blev Stampe 1745 optaget som Medlem af det et Par Aar forud stiftede Videnskabernes Selskab, og ifølge Meddelelse i Autobiografien har han her „oplæst nogle Pjecer sigtende til at oplyse visse mørke Steder i den danske Lov og deriblandt en angaaende Grunden til Forskjellen mellem computationem canonicam et civilem og deres Applikation i den danske Lov især i den Materie om Arv“, men disse Pjecer findes ikke trykte i Selskabets Skrifter eller andetsteds¹⁾.

Som Medlem af det juridiske Fakultet havde Stampe sin Del af Examensarbeidet, der dog ikke var synderlig besværligt, og af Fakultetets responderende Virksomhed, som dengang benyttedes i stort Omfang saavel af det Offentlige som af Private. De Spørgsmaal, der rettedes til Fakultetet, angik ikke som nu Konstateringen af almindelige Retssætninger o. desl., men dreiede sig om bestemte Retstilfælde, og Svarene ere derfor ikke theoretiske Udviklinger, men udførligt motiverede Kjendelser. Blandt de af Stampe forfattede Responsa, der foreligge trykte²⁾, findes saaledes endog Betænkninger over Tilfælde, der allerede vare paa-dømte af vedkommende Ret, og et Responsum, der fylder ikke mindre end 143 Sider i Kvart, angaar den hele rets- lige Undersøgelse og Fremgangsmaade med Hensyn til en Officer, der var mistænkt for grovt Tyveri fra en anden Officer. Responset erklærer den Mistænkte for uskyldig og

¹⁾ Jfr. G. L. Baden, Den danske og norske Lovkyndigheds Historie, 86 Note 200.

²⁾ Svar paa nogle Spørgsmaale til det juridiske Fakultet i Kjøbenhavn, givne af Hs. Excell. Geheimeraad Stampe og Konferensraad Sevel, udgivne 1782 af L. Nørregaard. Indeholder 13 Responsa af Stampe og et, hvoraf han og Kofod Ancher hver har skrevet Halvdelen. I Autobiografien omtaler Stampe at have „nogle Tomer“ af Responsa liggende færdig til Trykken.

senterer ikke ganske lempeligt over Regimentsforhøret, Vidnerne, den Bestjaalne, hans Prokurator m. v. Enkelte af Stampes Responsa have mere almen juridisk Interesse f. Ex. et, hvori han udvikler, at naar en efterlevende Ægtefælle sidder i uskiftet Bo, er Arven efter den førstafdøde falden allerede ved dennes Død, og at derfor den Søn, der gifter sig paany, medens hans Fader sidder i uskiftet Bo, i sin Tid maa bringe sin mødrene Arv til Skifte med sin afdøde første Hustrues Udarvinger. Noget væsentligt Bidrag til Vurdering af Stampe som Videnskabsmand kunne disse Responsa efter deres hele Natur ikke give, med de vidne fordelagtigt om hans Evne som praktisk Jurist og ere trods deres traditionelle temmelig kunstige Form klare og lette at læse.

Ifølge Universitetsfundatsen paahvilede det Stampe som den yngste filosofiske Professor i Konsistorium at fungere som Universitetets Sekretær, en Stilling, der vel gav nogen Extraindtægt¹⁾, men ogsaa en ikke ringe Mængde praktiske Forretninger²⁾, derunder Besørgelsen af Universitetets Skifte- og Auktionsvæsen. Om denne Side af Stampes Virksomhed vides intet andet at berette, end at han erhvervede nogen personlig Erfaring om Ulemperne ved de udviklede Jurisdiktionsforhold i Kjøbenhavn, som han senere fik Leilighed til at beskæftige sig med, idet han kom i Strid med Hofretten om Beføielsen til at holde Auktion i den bekjendte Læge, Etatsraad Bings Dødsbo³⁾ og maaske endog har maattet føre Proces i den Anledning, i det mindste gik Generalprokurør Luxdorps Erklæring af 20de Marts 1752 ud paa at tilraade at beskikke Kommissarier til at dømme Parterne imellem.

¹⁾ Ifølge Erkl. 6. 364 kunde den 1771 anslaaes til 3 à 400 Rdl. aarligt, men da vedkommende Professor maatte holde en Fuldmægtig, fik han i Erstatning ved Indtægtens Bortfald kun 200 Rdl. aarligt.

²⁾ Matzen Univ. Retshist. 1. 264—5.

³⁾ Matzen Univ. Retshist. 1. 267.

I 1748 afgik C. L. Scheidt som professor juris, og man skulde synes, at Stampe maatte være selvskreven til hans Post. Den henhod dog ledig i lang Tid, efter al Sandsynlighed fordi man paatænkte atter at indkalde en Udlænding¹⁾, og maaske tillige fordi man havde anden Anvendelse for Embedets Indtægter²⁾, og først den 16de Februar 1753 blev Stampe beskikket til professor juris naturæ et gentium saa og juris publici i Scheidts Sted³⁾. Samme Dag blev Stampe imidlertid ved en særskilt Bestalling udnævnt til Generalprokurør, og da dette vigtige Embede fordrede hele hans Arbeidskraft, blev der samtidigt givet ham Fritagelse for akademiske Forretninger. Hans Forelæsninger bleve besørget af en Vikar (Obelitz), til hvem Stampe maatte betale det sædvanlige Vederlag herfor, 100 Rdl. aarligt, men han vedblev i nogle Aar at deltage i Fakultetets Examinere⁴⁾ og responderende Virksomhed. Først efterat Hübner og Obelitz

-
- ¹⁾ I et Brev til Universitetet af 13 Juli 1748, der ledsagede Fremsendelsen af Reskr. 12 s. M., meddelte Universitetets Patron, at der ikke blev nogen Oprykning ved den nylig indtrufne Vakance efter Scheidt, „saasom Hans Majestæt forbeholder sig udenfor den i dette Reskript fastsatte Orden at se denne Station efter fornævnte Justitsraad Scheidt med en Successore forsynet“ (Konsist. Kopib.). I Rigsarkivet (1ste Afd. Saml. Kbhvn, Reg. 30, 3die Afd. fasc. 1. art. 6.) findes et for det juridiske Fakultets Historie interessant Aktstykke, der gaar ud paa at protestere mod en Udlændings Indkaldelse efter Scheidt. Det er dog hverken underskrevet eller dateret og heller ikke kan det ses, om Protesten er blevet indsendt.
- ²⁾ Jfr. Reskr. 25 April 1750 og en Række Skrivelser mellem Patronen og Konsistorium i dettes Kopibog.
- ³⁾ Samme Dag blev C. Horrebow beskikket til at „træde i fornævnte Etatsraad Stampedes Sted“ som filosofisk Professor.
- ⁴⁾ At Stampe undertiden anvendtes ved andre Examinere, ses af Baden, Frederik V.s Regeringsaarb. 146, hvor det meddeles, at to unge Grever Moltke 1755 bleve indskrevne som Studenter efter Examination i Konseillets Overværelse paa Slottet i Latin, Fransk, Historie Geografi og Astronomi af Professorerne Stampe, Møllmann og C. Horrebow.

den 2den Marts 1759¹⁾ vare ansatte som professores juris ordinarii, fordi Kofod Ancher paa Grund af Lovarbeidet og Stampe „ligeledes ved andre sine Betjeninge og især tillige som quæstor academïæ, følgelig Fundatsen“ vare fritagne for akademiske Forrøtninger, overlod Stampe det til Obelitz at examinere og affatte responsa i hans Sted og mod at oppebære hans Andel af Sportlørne²⁾).

Stampes videnskabelige Løbebane endte saaledes i Virkeligheden i samme Øieblik, som han opnaaede det længe attraaede juridiske Professorat, og dette fik væsentligt kun økonomisk Betydning for ham ved det meget betydelige Tillæg³⁾, som det føiede til hans øvrige Embedsindtægter. Datiden, der var vant til de mærkeligste Kombinationer paa Lønnings-spørgsmaalenes Omraade, har næppe opholdt sig stærkt over, at man saaledes henlagde Indtægterne af det mest indbringende Professorat til et Universitetet uvedkommende Embede⁴⁾, men i alt Fald vedblev Stampe at være professor

- 1) Ved denne Leilighed bestemtes, at de 100 Rdl., som Stampe havde udredet til sin Vikar, skulde indtil videre anvendes til en extraordinarium in mathesi.
- 2) Konsist. Skr. 30 April 1759.
- 3) Rentekammeret begjærede i Skr. 8 Dec. 1770 til Universitetet Oplysning om dets Embedsmænds Indkomster, hvoraf der ifølge Fr. 12 Juni 1770 skulde svares Skat. Stampe opgav sin aarlige Indkomst som Professor til 13 à 1400 Rdl., og ingen af de andre Professorer angav saa meget. Kofod Anchers Embedsindtægt ca. 1200 Rdl. var ringere end Stampes, skjøndt denne var yngre juridisk Professor, idet Lønningen ikke beregnedes efter Anciennet men var særligt fastsat for hvert Embede.
- 4) I et Brev fra Klevenfeldt af 1753, der findes i Suhms saml. Skr. 15. 396, er det næppe Forargelse over Tilside sættelse af Universitetets Interesser, der bringer ham til følgende Spydigheder: „Stampe er bleven Generalprokurør, faar Scheidts længe vakante fede Profession, tilladt at holde vicarium eller Leiesvend og har nu over 2000 Rdl. for at leve ei alene som Etatsraad men som Højer selv, der med alle Intriguer ei bragte det høiere, men i Graven maa taale, at denne Hr. Successor profiterer af hans gode salige Indretninger ved at have over 2000 Rdl.; hertil har hjulpet Nicodemi for at konstituere

juris paa de nævnte behagelige Vilkaar i fulde 34 Aar, endog efterat være bleven Statsminister. Først den 23de November 1785 blev han efter Ansøgning afskediget fra Professoratet og bevarede endda Indtægten deraf til sin Død, idet der ved Afskeden blev forbeholdt ham „den Løn og de Indtægter, han hidindtil har havt ved Universitetet, med alle deraf flydende Emolumenter saasom Naadensaar m. v.“

At Stampe vedblev at være Professor ved Universitetet, havde dog i flere Henseender sin reelle Betydning ud over den pekuniære. Han beholdt saaledes sin Stilling som Medlem af Konsistorium¹⁾, og lige til 1785 træffer man stadigt hans Voteringer paa Konsistoriums Cirkulærer²⁾. Man fortæller³⁾ at „saalænge Stampe sad i Konsistorium, gik næsten alt efter hans votum, kun Dr. Peter Holm dannede en Opposition“ og dette er meget muligt, skjøndt de bevarede Efterretninger om Konsistoriums daværende Virksomhed ikke synes at vise Stampe som særligt fremtrædende, hvorimod de ikke lade Tvivl tilbage om, at Holm var en født Oppositionsmand. Som Assessor i Konsistorium var Stampe Medlem af Tamperretten for Sjællands Stift, men da denne stod under Appel til Høiesteret, er han sikkert snart ophørt at fungere, da han som Generalprokurør fik Sæde i den overordnede Domstol. Han synes at være mødt i Tamperretten sidste Gang den 22de Mai 1754.

Endvidere beholdt Stampe Posten som Universitetets Kvæstor, der skulde beklædes af en Professor, og hvortil han den 21de April 1751 var valgt af Konsistorium, efterat

et Trefas-Kollegium og en jordisk Treenighed.“ Om Hentydningen i sidste Sætning se nedenfor. I Carl af Hessens Mémoires de mon temps. 12 udtales Forundring over, at Stampe samtidigt kunde være Statsminister og Professor.

- 1) Universitetets Rektor har Stampe ikke været.
- 2) Han mødte i Konsistorium vistnok kun nogle faa Gange efter at være bleven Generalprokurør, f. Ex. den 16 November 1757.
- 3) Mnemosyne 4. 115 Noten.

Holberg havde frasagt sig Stillingen¹⁾, og udpeget Stampe til sin Efterfølger²⁾. Skjændt Kvæstors Forretninger efter den daværende Ordning vare langt mindre omfattende end senere, medførte de dog en Del Uleilighed og Ansvar uden at byde noget passende Vederlag³⁾, og det synes derfor væsentligst at maatte have været Interesse for Universitetet, der bevægede Stampe til ikke før end i 1784 at gjøre Brug af det Forbehold, han strax tog ved Ansættelsen, om at blive befriet derfra paa Forlangende. Selv den stridbare P. Holm, der drev Holberg paa Flugt fra Kvæstoratet, formaaede ikke at gjøre Stampe kjed deraf, og da Holm 1759 gik for vidt med sine ugrundede Antegnelser ved Kvæstorregnskabet, indskrænkede Stampe sig til efter en lang og skarp Gjendrivelse at erklære, at han for Fremtiden ikke vilde læse Holms Paategninger, medmindre de vare medunderskrevne af en anden Professor. Stampe havde iøvrigt det Uheld, at der ved Afleveringen af Regnskabet for Universitetets Bygningskasse for 1783—84 viste sig at mangle 2500 Rdl. paa Grund af en af hans Fuldmægtig begaaet Feiltagelse. Stampe har selv oplyst⁴⁾, at Sammenhængen var denne: Fra 1781 af havde han ladet, hvad der angik Kvæstoratet, besørge af Kancelliraad Næsted og nøiedes med at gjennemlæse Regnskabet, men da Stampe i Oktober 1784 var syg og sengeliggende, underskrev han det uden videre. „Dette troede jeg saa meget sikrere at kunne gjøre, som jeg længe forhen havde frasagt mig Kvæstoratet, og Kancelliraad Næsted allerede var antaget som Universitetets Fuldmægtig til at føre Regnskaberne m. v., saa jeg anser dette Regnskab mere som hans end som mit.“ Da han senere fik Feilen at vide og undersøgte Sagen, blev han „meget bestyrtset over

¹⁾ Matzen, Univ. Retshist. 2. 344.

²⁾ Holbergs Epistler udg. af Chr. Bruun 5. 295.

³⁾ Holbergs Epistl. ved Bruun 5. 297.

⁴⁾ Skr. til Kons. 21 Sept. 1786.

at erfare, at de 2500 Rdl., som tilhørte de nye Residenser og som i mange Aar havde staaet paa Rente, var derudi anførte, som om de udgjorde en Del af den Beholdning, jeg efter foregaaende Regnskaber havde pr. cassa“ og „skjøndt Regnskabet er approberet, og jeg har Kvittering for alt, hvad jeg af Universitetet har havt under Hænde, lover jeg at godtgjøre disse 2500 Rdl.“ Konsistorium udtalte¹⁾, at dette var „en ny Prøve paa den Nidkjærhed og Omhyggelighed, hvormed De i mere end 30 Aar har bestyret dets Midler til Gavn for Universitetet og til almindelig Fornøielse,“ og Beløbet blev derpaa betalt²⁾. Der kan næppe være Tvivl om, at Stampes Bestyrelse af Kvæstoratet har været fortrinlig, saalænge han selv kunde lede Forretningerne, og Konsistorium tilstillede ham den 13de Juni 1787 i Forbindelse med Generalkvittering for hans Regnskab en i varme Udtryk affattet Takskrivelse, der bl. a. fremhæver, at han i sin 33-aarige Kvæstortid ikke alene har „omhyggeligen sørget for Midlernes sikre Administration og Vedlige-

¹⁾ Skr. til Stampe 21 Okt. 1786.

²⁾ Kalls Skr. til Kons. 27 Jan. 1787. I norsk hist. Tidsskr. 2. 4. 331 findes følgende Optegnelse af L. Engelstoft, der angiver Konferensraad Malling som Hjemmel. „Da Geheimeraad Stampe var Kvæstor ved Universitetet, begik han aabenbar Underslæb med Universitetets Penge. Prof. Geus var da Sekretær i Konsistorium; han havde ofte taget sig den Frihed at erindre Stampe om visse Regnskaber at bringe i Orden, og Stampe havde svaret, han skulde nok efterse det. Efter lang Henstand og ofte gjentagen Paamindelse talte endelig Geus lidt alvorlig til ham derom. Da blev han vred og svarede: „Ved han hvad, Mons. Geus, jeg vil saa visselig aldrig mere høre tale om disse Penge.“ Det var omtrent 2500 Rdl. der savnedes.“ Hvor usandfærdig denne Historie er, viser det i Texten anførte. Stampe var forøvrigt saa rig, at det omtalte Beløb ikke kunde have synderlig Betydning for ham. Endnu bemærkes, at det ved Stampes Afgang fra Kvæstoratet besluttedes ikke mere at lade dette bestyre af en Professor men af en særlig Embedsmand, men denne Beslutning var taget, før den nævnte Regnskabsfeil blev opdaget.

holdelse, men de ere endog i denne Tid fordoblede og stegne fra omtrent 240000 Rdl. til noget over 480000 Rdl.“

Af Universitetets Legater bestyrede Stampe kun et udenfor dem, der vare henlagte under ham som Kvæstor, nemlig det Hopnerske Legat, og ved Skr. til Konsistorium 13de April 1785 meddelte han, at han havde overgivet dets Bestyrelse til Obelitz paa Konsistoriums Approbation.

Ved enkelte Leiligheder overdrog Universitetet Stampe at varetage dets Interesser f. Ex. under Forhandlingerne 1776 angaaende Guldbergs Forsøg paa at tilveiebringe et for Universitetet uheldigt Mageskifte af det kgl. Gods i Odsherred med Universitetets Gods¹⁾, hvor Stampe og Kofod Ancher optraadte som Universitetets Kommitterede, men ogsaa i Tilfælde, hvor han ikke direkte var dets Talsmand, havde Universitetet utvivlsomt Fordel af hans stadige Forbindelse med det og Interesse for dets Formaal. Som Generalprokurør hævdede han med Varme²⁾, at Universitetet eiede sit Jordegods med alle adelige Friheder og Rettigheder, og det var sikkert i Virkeligheden stemmende med Universitetets sande Tarv, at han bestemt modsatte sig³⁾ dets Ønske om at faa den ved Frdn. 15de Juni 1771 tabte Jurisdiktion tilbage. For det juridiske Studium var det af ikke ringe Betydning, at Stampe 1768 tog Ordet⁴⁾ for at afskaffe de private juridiske Examina, forsaavidt Forholdene tillod det, og kun tilstede offentlige Examiner, hvilket ogsaa blev foreskrevet kort efter ved Reskr. 8de September 1769, hvorimod han ikke fandt Øre for sin ved samme Leilighed fremsatte Anskuelse, at man ikke behøvede strængt

¹⁾ Om dette „Guldbergs snilde Forsøg paa at overliste Universitetet“ se Matzen om Kofod Ancher i Biogr. Lexikon og Univ. Retshist. 2. 282.

²⁾ Erkl. 3. 591 jfr. Matzen Univ. Retshist. 2. 300.

³⁾ Erkl. 6. 364.

⁴⁾ Erkl. 5. 527.

at holde paa Brugen af det latinske Sprog ved Examen¹⁾, men kunde tillade Kandidaterne „at svare paa Dansk eller Latin mellem hinanden, ligesom de bedst kunne afstedkomme.“ Han gik ogsaa nødigt ind paa det ved det juridiske Fakultets Andragende fremkaldte Reskr. 4de Juni 1777, hvorefter Fakultetet kun maatte holde Examen i de til fuldstændig juridisk Examen hørende Fag paa Latin, og hans Paategning ved Sagens Cirkulering i Kancellikollegiet lyder saaledes: „Det proponerede Reskript var jeg ikke meget for, men efter Omstændighederne²⁾ faar det dog være.“ For Statsøkonomi interesserede Stampe sig levende og udtalte flere Gange Ønsket om, at denne Videnskab maatte blive mere dyrket „saa at endog anseelige Embedsmænd ikke saa jævnlig skulde findes derudi at anstøde mod de allerførste Grunde eller det saakaldte A. B. C.³⁾“ Da Reskr. 18de Sept. 1761 jfr. 26de Marts 1762 havde meddelt, at Kongen vilde være betænkt paa at ansætte en professor *oeconomiaë*⁴⁾, ytrede Stampe sin Glæde derover i sit Votum paa Konsistoriums Cirkulære og foreslog at besætte Professoratet med „Ole Stockfleth Pihl⁵⁾, som en Tid lang har skrevet de lærde Aviser saavel som ved nogle andre Pjecer

- ¹⁾ I dette Punkt var han langt forud for sin Tid jfr. Matzen Univ. Retshist. 2. 177.
- ²⁾ Omstændighederne vare, at efterat juridisk Examen paa Dansk af højtstaaende Personers Børn i Konseillet var gaaet af Brug, havde General Hauchs Søn 1773 ladet sig examinere offentligt paa Konsistorium og begjærede derpaa at anses lige med dem, der havde ladet sig examinere paa Latin, eftersom den tidligere i Konseillet aflagte Prøve gjaldt saaledes. Dette Andragende mente Fakultetet ikke at kunne afslaa, men ønskede at forhindre lignende Tilfælde i Fremtiden.
- ³⁾ Erkl. 4. 510.
- ⁴⁾ Dette var allerede paatænkt 1756, se Universitetspatronens Skr. 3 Sept. 1756 til Konsistorium og dettes Svar 29 Jan. 1757 (Kopib.).
- ⁵⁾ O. S. Pihl fik ogsaa Professorbestalling 27 August 1762, men blev kun meget kort Tid ved Universitetet.

vist, at han har god Indsigt i Oekonomien.“ Af Vigtighed for Universitetet var ogsaa Frdn. 23de Juli 1756 om Optagelse og Undervisningen i Latinskolerne¹⁾ m. m., der kom i Stand paa den Maade, at det af en Del indkomne Forslag og Betænkninger overlodes Stampe at vælge, hvad han ansaa for det bedste. Hvad Regeringen i dette Tilfælde efter Oversekretær Holsteins Ytringer til Stampe især synes at have interesseret sig for, var at faa en Bestemmelse om den studerende Ungdoms Udenlandsreiser og et Forbud mod at besøge de Universiteter, hvor republikanske Grundsætninger herskede, og Stampe maatte i største Hast affatte et Udkast til en særlig Forordning herom. Denne udkom imidlertid ikke, og i Frdn. 1756 blev kun optaget Bestemmelsen om Udenlandsreiser men ikke noget Forbud mod at studere ved visse Universiteter. Frdn. 6te Oktober 1773 om det theologiske Studium er forfattet af Stampe²⁾, og hans korte Beretning om denne Lovs Forhistorie viser klart den ringe reelle Indflydelse, som Forordningens Ophavsmand, Arveprins Frederik eller rettere Guldberg, tilstod det theologiske Fakultet, og den store Frihed i Affattelsen indenfor den givne principielle Ramme der overlodes Stampe. Derimod har Stampe ikke forfattet de forskjellige senere Love angaaende den høiere Undervisning f. Ex. Frdn. 11te Mai 1775 om Latinskolerne, Frdn. s. D. om Examina ved Universitetet, Fundats 25de Juni 1777 for Kommunitetet og Regensen, Fundats 29de Jan. 1782 for Sorø Akademi, Frdn. 22de Juni 1785 om kirurgisk Akademi og Fundats 7de Mai 1788 for Universitetet, og heller ikke har han, saavidt det har kunnet oplyses, afgivet Udtalelser af nogen Interesse om disse Bestemmelser.

Stampe har deltaget i nogle resultatløse Forsøg paa at

¹⁾ Erkl. 1. 512, 547, 563 og 571.

²⁾ Erkl. 6. 432.

indføre videnskabelige Reformers. Saaledes var han tilligemed Luxdorph, Hjelmstjerne, Biskop Harboe og Prof. Holm Medlem af en i 1754 nedsat Kommission angaaende Fremme af Studiet af Fysik og Mathematik, og under Forhandlingerne udtalte han sig varmt om dette Studiums Betydning selv for dem, hvis Hovedfag er en anden Videnskab¹). Ifølge Kommissorium af 27de August 1756 skulde han sammen med Luxdorph, Hjelmstjerne, Biskopperne Pontoppidan og Harboe og Prof. Holm indkomme med Betænkning og Forslag om, hvorledes de Studerende kunde opmuntres til med al mulig Flid at anvende deres Tid saaledes, at de kunde erholde en grundig Lærdom m. v., men dette førte ikke til noget. Ogsaa over Dr. Oeders botaniske Plan maatte Stampe afgive sin Mening som Medlem af en den 4de Februar 1757 derom nedsat Kommission, der iøvrigt ikke ret kunde blive enig og derfor sluttede med en af Stampe affattet Betænkning²), der udtaler Kommissionens Anskuelser om enkelte Punkter men ellers begjærer Dispensation fra dette Hverv.

III.

Uagtet Stampe, medens han var professor philosophiæ, maa have haft fuldt op at gjøre med sine filosofiske og juridiske Forelæsninger og de forskjellige Forretninger, han besørgede for Universitetet, fik han dog Tid til flere og til dels omfattende Hverv, der ikke stod i Forbindelse med Universitetsvirksomheden. Efter Indstilling af Danneskjold-Samsø blev Stampe og Høiesteretsassessor Falsen „som det almindelige Udsagn giver Navn af lovkyndige, erfarne og redelige Jurister“ udnævnte til Assessorer i Overadmirali-

¹) Nyerup, Univ. Annal. 318 ff.

²) Erkl. 2. 535.

tetsretten den 19de April 1746, foreløbigt uden Løn, og det blev paalagt dem at udarbeide en ny Ordning af Jurisdiktionen ved Søetaten. Kongen approberede deres Udkast ved Reskr. 19de December 1748 og udnævnte Stampe til den ved denne Reform oprettede Post som Generalauditor ved Søetaten med 200 Rdlr. aarlig Gage og Udsigt til 100 Rdlr. Tillæg¹⁾. Denne Stilling, som Stampe beklædte, indtil han blev Generalprokurør²⁾, drog flere temmelig store Hverv med sig, blandt andet blev han 1751 beordret til at indtræde i en Kommission³⁾ til at fuldføre Søkrigsartiklerne og dernæst Landkrigsartiklerne og 1752 til at sammentræde med Generalauditoren for Landetaten og Generalprokurøren for at udarbeide en Instrux for Inkvisitionskommissionen i Stokhuset⁴⁾. Endvidere blev det 1751 paalagt ham⁵⁾ tilligemed Falsen at modtage Rede og Rigtighed af Etatsraad Foss' Dødsbo for dennes Forvaltning af Søetatens Skiftevesen og Overformynderi, hvilket viste sig at være en saa vidtløftig Sag, at Søetaten tilsidst tabte Taalmodigheden og noget ublidt anmodede om Kommissoriets snarlige Tilendebringelse⁶⁾. Da Søetaten imidlertid erfarede, at Stampe og Falsen havde maattet afsige over 200 Decisioner og Domme for at afgjøre de forskjellige Krav paa Boet fra den Tid, Foss var Søetatens Skifteforvalter, skjøndt han var afgaaet fra dette Embede 12 à 16 Aar, før han døde⁷⁾, gjorde den

¹⁾ Bestalling 16 Jan. 1749 i det kombinerede Admiralitets og General Kommissariats Kollegiums Generalkopibog.

²⁾ Afsked 10 Marts 1753 som Generalauditor og Assessor i Overadmiralitetstretten i ovennævnte Kopibog.

³⁾ Kgl. Ordre 27 Mai 1751 i ovennævnte Kopibog.

⁴⁾ Kgl. Ordre 29 Dec. 1752 i ovennævnte Kopibog, jfr. isvrigt om dette Hverv nedenfor S. 48.

⁵⁾ Kgl. Ordre 11 Marts 1751 i ovennævnte Kopibog.

⁶⁾ Skr. 23 Sept. 1754 i ovennævnte Kopibog.

⁷⁾ Erkl. 6. 351.

Undskyldning ved at indstille til Kancelliet, at det skulde tillades Kommissarierne at beregne sig Salær af Boet, og dette blev da ogsaa tilstedet¹⁾.

I Begyndelsen af 1742²⁾ var Stampe blevet Medlem af den til Udarbeidelse af en ny almindelig Lovbog nedsatte Kommission, der dog blev opløst kort efter Christian VI.s Død,³⁾ og da han 1746 var indtraadt i Overadmiralitetetsretten, blev det overdraget ham sammen med de Deputerede i Admiralitetskollegiet at gennemgaa D. L. 4de Bog og forfatte et Udkast til en ny Søret, jfr. herom nærmere nedenfor.

Endelig blev han tilligemed Hjelmstjerne 1749 udnævnt til som Kommissarius paa dansk Side at afgjøre Grænse-spørgsmaalene mellem Sverige og Norge ved Forhandling med de svenske Kommissarier, og dette Hverv afsluttedes ved Overenskomst 21de Sept. 1751⁴⁾ til begge Regeringers Tilfredshed. Stampe dvæler i sin Autobiografi temmelig udførligt og aabenbart med Fornøielse ved dette diplomatiske Arbejde,⁵⁾ som det sikkert skyldes, at han ved Dronning Juliane Maries Indtog 1752 blev udnævnt til Etatsraad, en efter hans Stilling ved Universitetet vistnok ganske overordentlig Udmærkelse.⁶⁾

Da Stampe 1753 blev kaldet til Generalprokurørembedet, var han, som det foregaaende viser, ikke en ubekjendt Lærd, som man drog ud af Studerekammeret, men en Mand, der allerede havde bevæget sig i mange Livsforhold, og som

¹⁾ Skr. 2 Okt 1754 i ovennævnte Kopibog og Reskr. 18 Okt. 1754.

²⁾ Reskr. 25 Jan. 1742.

³⁾ Reskr. 25 Novbr. 1746.

⁴⁾ Traktat 7/10 Oktbr. 1751.

⁵⁾ En „Undersøgning af Finmarkens gamle og itzige Tilstand, Indvaanere og Grænser og den deraf hængende Danmarks eller Sveriges Rettighed dertil“ i Nye danske Magazin 2. 65 ff. angives at være udarbejdet af Stampe.

⁶⁾ Hans ældre Kollega Kefod Ancher blev først Justitsraad 1753 og Etatsraad 1766.

forenede retsvidenskabelig Indsigt med praktisk Dygtighed og stor Arbeidsevne. Da han desuden var bekjendt som retskaffen og besindig, var der al Grund til at vente, at det vigtige Generalprokurørembede vilde være i gode Hænder hos ham, og det var sikkert lige saa meget Overbevisningen herom som personlig Velvillie, der bragte Magthaverne til at tilbyde ham Embedet og til at gjøre det økonomisk antageligt for ham ved at lade ham forene Indtægterne af det juridiske Professorat med Gagen som Generalprokurør, der kun var 800 Rdlr. aarlig.¹⁾ I Autobiografien meddeler Stampe om denne Udnævnelse følgende: „Dette Embede, hvis Vigtighed og Vidtløftighed han forhen indsaa, deprece-rede han, da det først blev ham proponeret, men blev overtalt og opmuntret til at tage derimod af hans gamle Velynder den tilforn ommeldte Grev Johan Ludvig Holstein, som fornemmelig betjente sig af det Argument, at Hans Majestæt selv af egen mouvement var falden paa at udnævne ham dertil“. Holstein var som Oversekretær i Danske Kancelli meget interesseret i at faa en Mand til Generalprokurør, paa hvis Dygtighed han kunde stole, og hvis Personlighed var ham sympathetisk, og det var derfor ganske naturligt, at han ivrigt tilskyndede Stampe til at modtage dette Embede.

Den Instruktion,²⁾ der blev givet Stampe ved hans Tiltrædelse af Embedet som Generalprokurør den 16de Febr. 1753, begynder med det almindelige Paalæg om at fremme Kongens og Kongehusets Interesser, og naar han mærker, at der foretages noget derimod stridende, strax at tilkjende-

¹⁾ Dog blev den fra 1756 af forhøjet til 1000 Rdlr.

²⁾ G. L. Baden: Fred. V.s Regeringsaarbog. 114 beretter, at „Stampe og Luxdorff begge skal have gjort i Samening Udkast til“ Instr. 16 Febr. 1753, men hertil bemærkes, at Instr. 1753 ordret stemmer med Instr. for Luxdorff som Generalprokurør 15 Septbr. 1749, og denne er atter afskrevet efter Wartbergs Instrux 4 Decbr. 1739 og Højers 14 Decbr. 1736.

give Kongen det. Dette havde vel praktisk taget ikke stort at betyde, men der findes dog i Erklæringerne¹⁾ et Tilfælde fra 1767, hvor Stampe har ment at burde anvende denne Bestemmelse og det, skjøndt Sagen angik en af Hoffet velset Person. Da Frederikstad var afbrændt 1764, og et kgl. Reskript havde tilladt Indbyggerne at gjenopføre deres Eiendomme, som de kunde afstedkomme, uagtet der ifølge Byens Privilegier kun maatte anvendes Grundmur, udstedte nemlig den kommanderende General i Norge Grev Schmettau, skjøndt Reskriptet var meddelt ham, stik imod den kgl. Villie den Ordre, at der kun maatte bygges Grundmur, og Stampe skrev da efter Samraad med Geheimeraad Thott en Indberetning desangaaende til Kongen. For denne Indberetning blev der dog ikke Brug, idet Stampe i privat Audients fik Læilighed til at fremstille Sagen for Kongen, og Resultatet blev, at Schmettaus Ordre blev udstrøget af hans Protokoller med den Tilføielse i Marginen, at det var sket efter kgl. Befaling, og han fik Afsked fra sin Generalkommando.²⁾

Af større Vigtighed er Bestemmelsen i Instruktionens § 2,³⁾ der aabenbart tilsigter at angive Generalprokurørens

¹⁾ Erkl. 5. 429.

²⁾ 14 April 1767. Samme Grev W. H. Schmettau havde 1771 Ubehageligheder i Anledning af et af ham udgivet Skrift jfr. Luxdorphiana 49 ff., men var dog stadigt i Naade. 1776 blev han Ridder af Elefanten.

³⁾ Denne Bestemmelse, der er temmelig mangelfuldt gjengivet i Reskriptsamlingen, lyder i sin Helhed saaledes: „Han skal og flittig og nøie Agt paagive, om ham noget Rygte eller anden Beretning forekommer, hvori nogen kgl. Betjenter eller anden Bestillingsmand, geistlig eller verdslig, høi eller lav, i hvem det og være maa, det ham allernaadigst anbetroede Embede ei efter Loven og den havende Instruktion eller Ordres forestaar og forretter, og hvis han nogen Forsømmelse eller Malversation eller anden Utroskab eller utilbørligt Forhold skulde fornemme, som er Vores Interesse og Tjeneste eller Vores kjære Undersaatter og Justitien til aabenbar præjudice, Afbræk og Undertrykkelse og tvært imod Loven, Vores kgl. Forordninger og allern. Befalinger, skal han søge de fleste Bevisligheder derom at bekomme,

Hovedvirksomhed. Det paalægges ham nøie at give Agt, naar det gjennem Rygtet eller anden Beretning kommer til hans Kundskab, at nogen geistlig eller verdslig Embedsmand ikke tilbørligt forretter sit Embede, i hvilket Tilfælde han skal søge at faa saa mange Oplysninger som muligt og derefter strax indberette Sagen til Kongen tilligemed sin Betænkning om, hvorledes der bør handles. Om fornødent skal han selv efter særlig kgl. Befaling reise omkring i Landet for nøiere at undersøge Sagen, og hvis denne er af den Beskaffenhed, at den bør paatales af Generalfiskalen, skal han derom indhente kgl. Resolution og instruere Generalfiskalen om Sagens Førelse. For at skaffe sig „des grundeligere Information om alt saadant“ skulde han ifølge Instr. § 3 flittigt korrespondere med de overordnede lokale Mynigheder samt andre fornemne Folk i begge Rigerne, Fyrstendømmerne og Grevskaberne. Alt dette synes ikke vel at kunne betyde andet, end at Generalprokurøren skulde føre et særligt Tilsyn med Embedsmændene saavel i Danmark og Norge som i Kongens tyske Lande og sørge for gennem skriftlige Meddelelser stadigt at være underrettet om deres Embedsførelse eller i alt Fald drage Omsorg for at fremskaffe al mulig Oplysning, naar der fremkom Klager over Embedsmænd, og derpaa afgive Betænkning og Indberetning om Sagen. En saadan tilsynsførende eller undersøgende Virksomhed fra Generalprokurørens Side fandt

som muligt er, og Os saadant derefter allerund. ufortøvet tilkjendegive og tilligemed sin allerund. Betænkning at indgive, hvorledes han formener, at derudi bør handles, og paa hvad Maade det bedst lovmæssig kunde remederes. Skulde det enten være fornøden, at han selv til Sagens nøiere Undersøgning maatte reise omkring i Landet, saa kunde det, saa tidt Vi det befale, ske til de Steder, hvor han fandt noget, som var til Vores Interesse gavnligt, og om Sagen er af den Beskaffenhed, at den af Generalfiskalen bør paatales og udføres, skal han derom allerund. indhente Vores allern. Villie og derefter med Vores Generalfiskal overlægge og ham instruere, paa hvad Maade Sagen bedst kan drives“.

imidlertid i Virkeligheden ikke Sted, og de omtalte Bestemmelser i Instruksen fik ikke videre Anvendelse, end at man, naar der opstod Spørgsmaal om misligt Forhold af danske eller norske Embedsmænd, især Justitsbetjente, pleiede at forelægge Sagen med de fornødne Oplysninger for Stampe, der da afgav sin Betænkning til Veiledning for vedkommende Autoritet. Overhovedet var det faktisk Generalprokurørens væsentligste Virksomhed, skjøndt Instruksen mærkeligt nok ikke omtaler det, at afgive Betænkninger, naar det begjæredes, over vigtige eller vanskelige Retsspørgsmaal samt at gjøre Udkast til Love o. desl., saavidt vides dog kun, saafremt disse skulde udgaa gjennem Kancelliet. I O. Thotts Beretning af 2. Novbr. 1770¹⁾ om Kancelliets Forretningsgang bemærkes kun, at Generalprokurøren „i vanskelige politiske og juridiske Spørgsmaal giver sin Erklæring skriftlig“, hvorimod hans Medvirkning til Affattelse af Love ikke berøres, skjøndt Stampe blev stærkt benyttet hertil og efterhaanden i et saadant Omfang, at det næppe er mere end en Bekræftelse af den faktiske Tilstand, naar det i Instrux²⁾ for Kancelliet 20de April 1771 paalægges Generalprokurøren „at forfatte alle de Forordninger, som for Fremtiden fra Kancelliet udgaar“³⁾. Stampes Love ere i det hele omhyggeligt affattede og foran-

¹⁾ Geheimearkivets Meddelelser 1883—85. 284.

²⁾ Geheimeark. Medd. 1883—85. 290. Instruxen af 4 Marts 1773 sammest. 294 angiver ikke nærmere Generalprokurørens Forretninger.

³⁾ I Autobiografien hedder det „Ved Kancelliets Omstøbning i Foraaret 1771 blev der ikke meldt videre om ham, end at Generalprokurøren, som tilforn, skulde sidde i Kancelli Kollegio og staa til Ansvar for, at der ikke blev handlet mod Loven“. At Stampe saaledes forbigaar Instruxens Bud om at affatte Forordningerne, grunder sig rimeligvis paa, at han ansaa det for selvfølgeligt og derfor ikke Omtale værdt. I Erkl. 1. 219 nævner han ogsaa Affattelsen af Forslag til en Forordning som noget, der paahviler ham i Embeds Medfør. Resol. 20 Novbr. 1799 om Kancelliets Indretning foreskrev senere dette udtrykkeligt.

ledige kun sjældent vigtige tvivlsomme Fortolkningsspørgsmaal, men de lide af nogen Vidtløftighed og ere undertiden temmelig meget overlæssede med tautologiske Udtryk f. Ex. „indbildt og i deres egen Hjerne opspunden Generosité“, „betalt og erlagt“ m. fl. i Frd. 14de Mai 1754. I Almindelighed ere de ikke blot forsynede med ret udførlige Præmisser, hvad der maa anses som et Gode for en Tid, da enhver anden Vei til Kundskab om Lovens Grund var afspærret for Almenheden, men jævnlig indblandes der ogsaa i selve Lovtexten Betragtninger om Lovens Anledning og Hensigt o. desl. Dette sidste stemmer ikke med Nutidens Krav til en god Lovaffattelse, men har vistnok havt det bevidste Formaal at lade Lovene fremtræde ikke som blotte bydende Forskrifter men som Regler, hvis Overholdelse var nødvendig ifølge et fornuftigt Hensyn til Folkets Vel¹⁾, og det samme mødes iøvrigt i vore Love baade længe før og længe efter Stampes Tid.

¹⁾ I en Pakke Dokumenter vedkommende Generalprokurørbedet i Rigsarkivet findes en udateret Forespørgsel fra Generalprokurør Luxdorph (1749—53), om ikke de Justitien vedrørende Forordninger herefter maatte affattes, uden at nogen Grund til Befalingen anføres. Oversekretær Holstein, som ikke var enig heri, ender sit Svar saaledes: „Un corps de loix a ordinairement passé par l'examen de plusieurs personnes entendues et, après une longue et meure délibération, on la fait paraître au jour. Les raisons seraient trop longues à publier; on les suppose dans les mémoires diverses pour cette compilation et ceux qui en ont eu l'examen sont quasiment les représentants de tout le peuple. Mais quand un tel assemblage de commandements doit par après encore être augmenté par des nouveaux, malgré qu'il est assez difficile de remplir en toutes les parties ce que ces premiers ordonnent, un prince gracieux et débonnaire veut bien faire sentir à son peuple la nécessité qui l'oblige d'assujettir ses sujets encore à des nouvelles prescriptions et gênes: c'est sans doute chose odieuse et un bon père ne dédaigne pas d'entrer en raisonnements avec ses enfants. C'est les traiter en gens sensés qu'on veut gouverner par la raison. Les princes barbares de l'orient traitent leurs sujets en esclaves et ne leur parlent que par comman-

Generalprokurørens Betænkning kunde vistnok æskes af alle Centralmyndigheder, og da han var en selvstændig Embedsmand, der ikke sorterede under noget bestemt Departement, kunde disse rette deres Begjæring direkte til ham. De fleste af Stampes Betænkninger ere afgivne efter Forlangende af Kancelliet, til hvilket han, som nedenfor skal omtales, stod i et særligt nøie Forhold, men ogsaa Finansstyrelsen har ofte henvendt sig direkte til ham, især efter 1763, og undertiden ogsaa andre Autoriteter f. Ex. Kommercekollegiet, ligesom hans Betænkning flere Gange er begjært af Konseillet og i enkelte Tilfælde af Kongen, Dronningen og Enkedronningen ¹⁾, hvorimod Tydske Kancelli og Krigsstyrelsen vel undertiden have faaet hans Erklæring meddelt gennem Kancelliet ²⁾, men næppe nogen- sinde direkte have anmodet ham om Betænkning.

Erudition maa man efter Stampes egne Ytringer i Forordet til Samlingen af Erklæringer aldeles ikke søge i disse, da over $\frac{5}{6}$ af dem nemlig alle de, der ere daterede fra Begyndelsen af Mai til Slutningen af September eller noget hen i Oktober, ere skrevne paa Landet, hvor hans hele Bibliothek bestod af Danske og Norske Lov og Forordninger, en Samling af de gamle danske Love og et compendium juris romani. Dette skal nu næppe tages ganske bogstaveligt, i det mindste findes i Erklæringer afgivne paa den nævnte Aarstid ³⁾ baade Grotius, Puffendorf og Montesquieu citerede paa en saadan Maade, at det ikke godt kan være sket efter Hukommelsen, men Manglen af Erudition, hvor-

dements et menaces. En France, pays bien souverain, on n'en agit point ainsi. Mais le préambule peut être court et bien tourné, et après un point après l'autre peut être mis dans le langage de la loi, autant que cela peut convenir aux circonstances de la matière". Paavirkningen af Montesquieu er heri øiensynlig.

¹⁾ Erkl. 5. 444, 6. 256 og 425.

²⁾ Jfr. f. Ex. Erkl. 1. 13.

³⁾ F. Ex. Erkl. 1. 58.

ved sigtes til Udfoldelse af Lærdom ved Henvisninger til andre Autorer, er iøvrigt ikke noget stort Tab. Uheldigere vilde det være, hvis Stampes Savn af litterære Hjælpemidler havde foranlediget betydeligere Feil i hans Udviklinger, men saadanne forekomme kun sjældent¹⁾, og dette er saa meget mærkeligere, som mange af Erklæringerne ere udarbejdede med kort, undertiden endog meget kort Overveiellesfrist, jfr. f. Ex. Betænkningen om og Forslaget til Frd. om Brændevinsdrik 1. Febr. 1757²⁾, der fyldte 2 Ark Papir og blev afsendt af Stampe Morgenen efter, at de i Konseillet vedtagne Momenter til Loven vare ham overleverede om Eftermiddagen. Stampe har i det hele taget været expedit med sine Erklæringer og kun undtagelsesvis møder man Tilfælde, hvor han har taget sig uforholdsmæssig lang Tid, f. Ex. da han tøvede 8 Aar med at besvare³⁾ en Forespørgsel om Betydningen af de adelige Privilegier, der vare givne Kjøbenhavns Borgere, uden anden Grund end at han var bange for denne vanskelige Kvæstion.

I Forordet til Stampes Samling beklager Forfatteren, at „Forretningernes Mængde forbandt ham til at betjene sig af de Ord og Talemaader, som først faldt ham ind,“ og at Sproget derfor ikke er saa rent Dansk, som han ønskede, men hist og her blandet med Fransk og Latin. De fremmede Ord og Talemaader ere — ligeledes ifølge Forordet —

¹⁾ Undtagelsesvis er der i en Erklæring (2. 207) om Jødernes Skifter i Kjøbenhavn, der overhovedet lider af en mærkelig uholdbar Argumentation, flere slemme Feil, f. Ex. at Arvinger hæfte in solidum, medmindre de fragaa Arv og Gjæld, at en Kreditor, omend alle Arvinger ere myndige og tilstede, kan modsætte sig privat Skifte og fordre Boet overtaget af Øvrigheden, indtil han er betalt.

Stampes urigtige Ideer om St. Croix, der af ham antages for saa stor som Sjælland, jfr. Erkl. 1. 572 skyldes vist en Forveksling af engelske Mil med danske, jfr. Ørsted, Af mit Livs og min Tids Historie 4. 403 Note.

²⁾ Erkl. 2. 6.

³⁾ Erkl. 3. 104.

fordanskede af Samlingens Udgiver, forsaavidt de ikke vare „antagne Kunstord eller brugelige Ordsprog i Lovkyndigheden,“ men saavidt det ved en Jævnførelse med nogle af de originale Erklæringer eller Koncepter til dem har kunnet skjønnes, har denne Sprogrensning ikke været særdeles omfattende¹⁾, saa at det væsentligt er Stampes egen Fortjeneste, at Sproget i Erklæringerne sammenlignet med andre embedsmæssige Fremstillinger fra den Tid er saa ualmindeligt godt. Stilen i Erklæringerne har ofte og med Rette været lovprist²⁾ og navnlig den beundringsværdige Klarhed i Udviklingen selv af de mest indviklede Forhold. Fremstillingsformen er jævn og naturlig, men der er en Rigdom af kraftige og træffende Vendinger, der befrier Stilen for al Monotoni, og en vis Værdighed og rolig Overlegenhed i Tonen, der dengang var usædvanlig og navnlig langt fra i samme Grad findes hos Stampes Forgængere i Generalprokurør-embedet. Naar Stampes Indignation eller gode Hjerte opflammes, kan han skrive med Liv og Varme, men høittravende Talemaader træffer man ikke hos ham, og selv naar han en sjælden Gang maa berøre Kongens, Kongehusets eller Regeringens Dyder anvender han en for den Tid ualmindelig Moderation i Udtrykkene³⁾. Af og til krydres Fremstillingen ved en ret morsom Ironi og ikke saa sjældent benytter han skarpe Udtryk, f. Ex. naar Krigs- eller Finanstyrelsen vilde blande sig i Kancelliets Sager eller gribe ind i Rettergangen, men begge Dele ske i Almindelighed

¹⁾ Udgiverens Sprogrensning er langt fra fuldstændig og ikke ganske konsekvent, idet han undertiden har ladet fremmede Ord staa f. Ex. „rekommandere,“ som han andetsteds oversætter. Heller ikke er det heldigt, at der jævnlig er indsat danske Udtryk f. Ex. Grund-sætning, Lidenskab, Tilfredshed, der ikke vare i Brug paa Stampes Tid, jfr. Badens Universitetsjourn. 2. 130.

²⁾ Jfr. f. Ex. N. M. Petersens Litteraturhist. (2. Udg.) 5. 2. 47.

³⁾ Jfr. f. Ex. Erkl. 1. 90 og 3. 340 smlgn. E. Holm, Om det Syn paa Kongemagt m. m. 13 (Univprogr. 1883).

kun i det Afsnit af Erklæringen, der ikke er bestemt til at komme til Udenforstaaendes Kundskab, hvorimod de Ytringer, der skulle meddeles disse, som oftest ere meget varsomt affattede. I adskillige særligt graverende Tilfælde tiltaler han dog den, der har feilet, temmelig strængt¹⁾, men Datidens officielle Sprog var overhovedet betydeligt mere grovkornet, end Nutidens er. Ikke faa af Erklæringerne ere iøvrigt meget udførlige og gribe f. Ex. jævnligen saa langt tilbage, at de begynde med elementære juridiske Udviklinger²⁾, men dette har uden Tvivl været nødvendigt for at sætte Vedkommende fuldstændigt ind i Sagen. Derimod kan man undertiden bebreide Stampe en temmelig stor Vidtløftighed, idet han dels altfor omhyggeligt har vaaget over, at intet Led i Tankerækken forbigaas, dels af og til har gjentaget samme Tanke i omtrent samme Udtryk, og heller ikke har han i Erklæringerne saa lidt som i sit Lovsprog holdt sig fri for Datidens Tilbøielighed til Sammenhobning af ensbetydende Ord, der allerede i hans Ytringer i Forordet til Erklæringerne anvendes i rigt Maal jfr. f. Ex. „Korrektion og Forbedring“ „net, ren og zirlig dansk Stil.“

Den trykte Samling af Erklæringer, Breve og Forestillinger Generalprokurørembedet vedkommende indeholder enkelte Aktstykker, der strængt taget ikke vedrøre dette Embede, f. Ex. nogle ganske private Breve til en Ven ved Hoffet, men gjør paa den anden Side Indtrykket af aldeles at udtømme sin Titel, idet den medtager saadanne Ubedydeligheder som f. Ex. en Erklæring paa 4 Linier³⁾, der kun indeholder, at Generalprokurøren intet har at bemærke, eller en paa 10 Linier⁴⁾, der kun beretter, at Sagen kan henlægges, da den Paagældende har forladt Landet. En

¹⁾ Jfr. f. Ex. Erkl. 1. 23, 3. 348.

²⁾ Jfr. f. Ex. Erkl. 1. 398 og 579.

³⁾ Erkl. 1. 53.

⁴⁾ Erkl. 5. 383.

saa absolut Fuldstændighed har Samlingen imidlertid ikke, idet Stampe f. Ex. maa have afgivet et ikke ringe Antal Betænkninger over Ansøgninger om at blive Høiesteretsprokurator, medens Samlingen kun indeholder en eneste Erklæring af denne Art¹⁾, men det er dog, saavidt det har kunnet undersøges, antageligt, at intet betydeligere Aktstykke, der er affattet af Stampe som Generalprokurør, er udeladt. Man kan derfor gjennem den trykte Samling danne sig et temmelig paalideligt Begreb om Omfanget af Stampes Virksomhed i Henseende til at afgive Betænkninger. Samlingen indeholder ialt henved 1000 Erklæringer. Det største aarlige Antal falder i Slutningen af Frederik V.s Regering, saaledes omtrent 100 i 1764 og 170 i 1765, hvorimod Tallet i 1770 daler ned til omtrent 20. For den følgende Tid findes kun nogle faa Erklæringer aarligt og for 1782, med hvilket Aar de ophøre, kun en eneste. Dette Arbeide voxede nemlig efterhaanden Stampe over Hovedet, og i 1769 fik han derfor ifølge Autobiografien „det arrangeret i Kancelliet, at ikke saa mange Ting gik til hans Erklæring, men at han derimod gav kortelig sin Betænkning derover, naar de cirkulerede blandt Lemmerne i Kancelli Kollegio.“ En endnu betydeligere Lettelse opnaaede han efter Ansøgning „da hans Alder vanskeligen tillader ham med den Iver, han ønsker, at kunne forrette sit Generalprokurør-embede“ ved Ansættelsen af en Vicegeneralprokurør. Hertil blev Kammeradvokat O. L. Bang beskikket 1779²⁾, saaledes at han skulde være Generalprokurør ved Stampes Afgang og med Forpligtelse til indtil da at afgive de Betænkninger, der begjæredes hos Generalprokurøren, naar Stampe ønskede det, men i eget Navn og paa eget Ansvar.

¹⁾ Erkl. 4. 272. At denne Erklæring er medtaget, beroer muligvis paa, at den Person, som den angaar, omtales andre Steder i Samlingen iøvrigt med lidet smigrende Epitheta jfr. 4. 223 og 6. 81.

²⁾ Kabinetsordre 24 Nov. 1779 og Bestalling for Bang 1 Dec. 1779.

Tillige skulde Vicegeneralprokurøren være forpligtet til at give Rentekammeret, Toldkammeret og Kommercekollegiet de Betænkninger, som de maatte forlange, og som han allerede tildels havde givet som Kammeradvokat. Der blev dog forbeholdt Stampe samme Gage som Generalprokurør som hidtil.

Stampes Betænkninger have ikke blot den for et Svar fortræffelige Egenskab at give en klar og bestemt Besked paa det, hvorom der spørges, men staa overhovedet høit i reel som i formel Henseende. Deres Forfatter udmærker sig især ved en sjælden Evne til at udfinde, hvilke de væsentlige Punkter ere blandt de foreliggende faktiske Data, en dyb Indsigt i de almindelige ledende Grundsætningers sande Indhold og Rækkevidde og en konsekvent Fastholdelse af disses afgjørende Betydning for det enkelte Tilfælde. Ved Siden deraf vidne Erklæringerne om en sund Sans, der véd at sondre mellem Behandlingen af vigtige Ting og af Bagateller, om en Forsigtighed og Hensynsfuldhed, der ikke uden Nødvendighed foreslaar stærkt indgribende eller strænge Forholdsregler, og om et praktisk Greb paa at finde heldige Udveie i vanskelige Kombinationer. Disse og andre Fortrin, der karakterisere Stampes Erklæringsvirksomhed, og, saavidt det kan ses, langt fra i samme Grad findes hos hans Forgængere i Embedet, vilde i og for sig være en tilstrækkelig Forklaring af den overordentlige Vægt, som hans Udtalelser havde, men denne skyldes dog tildels hans hele Stilling i Kancelliet, til eller gjennem hvilket største Delen af hans Betænkninger ere afgivne.

I sin Egenskab af Generalprokurør indtraadte Stampe uden videre som Medlem i Kancellikollegiet. Hans Instruktion indeholder vel intet derom, og Reskr. 11. December 1730¹⁾, som indførte Kollegiemøder i Kancelliet, paalægger

¹⁾ Geheimeark. Medd. 1883—85. 281.

egentlig kun den daværende Generalprokurør Th. Bartholin at indtræde i Kancellikollegiet, men det er dog blevet betragtet som en staaende Ordre desangaaende til enhver Generalprokurør¹⁾. Som Assessor i dette Kollegium deltog Stampe i Afgjørelsen af alle Kancelliets Forretninger og stod saaledes i stadig Samvirken med de øverste Embedsmænd i dette Departement, i hvilket hans Personlighed, Dygtighed og Arbeidsomhed strax erhvervede ham en fremragende og snart en ledende Stilling. En god Støtte havde Stampe i sit nære Forhold til J. L. Holstein, der besad stor Indflydelse i Konseillet, og som Oversekretær var Chef for Kancelliet, og dette Forhold²⁾ har sikkert bidraget til, at Stampes Autoritet som Generalprokurør og i Kancelliet ikke har havt synderlig Modstand at bekæmpe, uagtet flere af de Grundsætninger, han forfægtede, vare nye og ukjendte eller dog ikke trængte igjennem Administrationen, og uagtet hans Kolleger i Kancelliet ikke altid havde den fulde Forstaaelse af hans juridiske Indsigt³⁾. Da Holstein døde 1763, sendte Stampe i Forening med de vigtigste Medlemmer af Kancellikollegiet (Luxdorph, Hjelmstjerne og Kr. Holstein) et Brev til Kongens Yndling A. G. Moltke⁴⁾, hvori de bad ham i deres Navn ansøge Kongen om at ansætte ham

1) I Thotts Indberetning 2 Nov. 1770 om Kancelliets Forretningsgang hedder det „Endelig har Generalprokurøren sit Sæde og Stemme i Kollegio.“

2) Oversekretærens Søn Kr. Holstein var Lenssekretær og blev den 27 April 1753, altsaa kort efter Stampes Indtrædelse, Medlem af Kancellikollegium. Klevenfeldts Hentydninger til et Trefaskollegium og en jordisk Treenighed (hvor da Stampe var Aanden) i hans ovenfor S. 23 Note 4 anførte Brev synes derfor let forstaaelige.

3) Saaledes findes i Erkl. 2. 65 ff. en Meningsudvexling mellem Stampe og Luxdorph om Spørgsmaalet, om Arrest bevirkede en Panteret, der ikke blot viser, hvor langt Forgængeren i Generalprokuratet stod tilbage for Stampe som Jurist, men tillige hvor vanskeligt det var for ham at følge Stampes Udvikling.

4) A. G. Moltkes Autobiografi i Hist. Tidsskr. 4. 2. 262.

(Moltke) som Oversekretær, og dette Brev forelagde Moltke ogsaa for Kongen men frabad sig Embedet, som da blev besat med Geheimeraad O. Thott. Om Stampes personlige Forhold til denne Mand har næiere Oplysning ikke været at finde, men det har næppe havt samme fortrolige Karakter som hans Forhold til Holstein. Dette har dog under alle Omstændigheder ikke havt synderlig Betydning for Stampe, hvis Indflydelse dengang allerede var rodfæstet.

Instruktionens § 5 gav endvidere Stampe, som han selv udtrykker det¹⁾ „bestandigt Sæde i Høiesteret og det paa en temmelig udmærket Maade²⁾“. Han skulde nemlig ikke blot være tilstede i Retten, saa ofte hans øvrige Forretninger tillod det, og afgive sit Votum i Overensstemmelse med Høiesteretsinstruxen, men naar en Sag skulde refereres for Kongen, skulde han møde tilligemed de dertil udnævnte Medlemmer af Retten, og han skulde gjøre Indberetning til Kongen, naar han havde noget at andrage til Justitiens Befordring³⁾. Af sidstnævnte Bestemmelse har

1) Erkl. 4. 809.

2) Da Rettens Justitiarius, som tilligemed to af Assessorerne skulde afgive Betænkning om et Spørgsmaal, valgte Berregaard og Stampe dertil, erklærede denne, at han kun paatog sig dette Hverv af Føielighed men ikke var pligtig dertil, da Generalprokurøren ikke var nævnt i Ordren, Erkl. 3. 443.

Han protesterede i maadeholdne men faste Udtryk mod at indtræde i en Kommission, der skulde paadømme en Sag under Appel til Kammerretten, Erkl. 4. 809, og af en Relation fra Generaltoldkammeret af 10 Okt. 1763 ses, at han ved Kongens mundtlige Resolution blev fritaget for det nævnte Hverv.

3) Instruktionens § 5, der er udeladt i Reskriptsamlingen, lyder saaledes: „Udi Høiesteret skal han, saa ofte hans andre ham allern. anbefalede Forretninger det ei uomgængeligen forhindrer, være tilstede og der efter den Vores høieste Bet allern. givne Instrux sit Votum aflægge, saa og ellers, naar nogen Sag Os allerunderd. for sin Vigtigheds eller andre Aarsagers Skyld maa refereres, sig tillige med de andre, som Vi dertil nævner, allerunderd. indfinde og ellers flittigt og saavidt muligt ideligt være tilstede, samt saa ofte han noget til Vores Tjeneste og Justitiens sande Befordring haver at andrage, saadant Os Selv allerunderd. at tilkjendegive.“

Stampe enkelte Gange gjort Brug; saaledes er Frdn. 24. Januar 1755 udgaaet efter hans Forslag, fordi der havde vist sig Meningsforskjel i Høiesteret om Længden af Appelfristen fra Birkethingene til Høiesteret¹⁾.

I Høiesteret mødte Stampe første Gang ved Rettens Aabning den 1. Marts 1753, ved hvilken Leilighed han voterede som den tolvte af ikke mindre end 45 Voterende foruden Kongen. I en Række af de følgende Aar var Stampe hyppigt tilstede i Retten, men efterhaanden som hans øvrige Embedsforretninger tiltog, mødte han sjældnere, og fra 1767 indfandt han sig kun ved Rettens høitidelige Aabning og nogle faa andre Gange f. Ex. i 1773 den 6te og 11te Oktober, da Chr. Colbjørnsen procederede paa Prøve, og ved enkelte lignende Leiligheder i 1774 og endnu i 1778. Det var nemlig fast Brug, at der, naar Nogen havde faaet Tilladelse til at aflægge Prøve som Prokurator for Høiesteret, udgik Ordre²⁾ til Rettens Præsident, saalænge der var en saadan, Justitiarius og Generalprokurøren om at afgive Betænkning angaaende Prøvens Udfald. Saadanne Ordre udgik endnu 1782 til Stampe, men han er dog ofte ikke mødt i Retten for at overvære den Paagjældendes Procedure og maa altsaa have beroliget sig ved Justitiarii Skjøn derover. I 1782 og de følgende Aar mødte Stampe end ikke ved Rettens Aabning, vistnok af Hølbredshensyn, men han findes dog lige til sin Død opført i Hof- og Statskalenderen som Medlem af Høiesteret, hvortil der iøvrigt ikke vides nogen Hjemmel, efterat han ved sin Udnævnelse til Statsminister var ophørt at være Generalprokurør³⁾.

¹⁾ Erkl. 1. 333. Høiesteret havde iøvrigt i Dom af 6 April 1754 antaget det senere i Frdn. 1755 fastslaaede Resultat, at Fristen skulde være den samme som for Landsthingsdomme.

²⁾ Jfr. f. Ex. Ordre 28 Jan., 10 Juni og 9 September 1757, 13 Januar 1758, 10 April 1762, 5 Juni 1767, 16 December 1768, 2 November 1770, 16 Januar 1778.

³⁾ Den sædvanlige aarlige Tilsigelse til Stampe om at møde i Høiesteret udgik endnu til ham den 28 Februar 1772, men ophørte da og forekommer først igjen den 29 Februar 1788 og 27 Februar 1789.

Om Stampes Virksomhed som Medlem af Høiesteret er det meget vanskeligt at skjønne, og det maa ske med alt muligt Forbehold, idet intet andet Vidnesbyrd haves derom, end hvad der kan udledes af de i Almindelighed meget kortfattede Vota i Rettens Protokoller. Efter disse at dømme synes Stampe ikke at have indtaget nogen særligt fremragende Stilling i Høiesteret. I alt Fald er han ofte i Minoritet se f. Ex. Dom 7de Mai 1755, hvor Kofod Ancher (førstvoterende) og Stampe mente, at en Arrest var ulovlig, da Gjælden ikke var forfalden, medens de øvrige 8 Voterende ansaa Gjælden for forfalden, Dom 10de Mai 1755, hvor Kofod Ancher, Stampe og Reventlou mente, at en Sag hørte under Kammerretten, medens de 7 andre Dommere henviste den til Landstinget jfr. endvidere Dom 27de Mai 1755, to Domme af 4de Oktober s. A., Dom 3die Januar 1756, 2den Mai 1758, 1ste Mai 1760, 10de Mai s. A. Hvad enten Stampes Votum i disse Sager har truffet det rette eller ei, synes Udfaldet at vise, at han ikke i Retten nød den samme ubetingede Autoritet som andetsteds. I nogle Tilfælde ere iøvrigt Stampes Voteringer aabenbart ikke heldige jfr. f. Ex. en af de nævnte Domme af 4de Oktober 1755, hvor han stemte for at straffe en for Barnefødsel i Dølgemaal tiltalt Kvinde, skjøndt Sagen, efter hvad han selv bemærker, egentlig var ganske uoplyst, hvorfor ogsaa Majoriteten med fuld Føie frifandt hende. I den under 10de Mai 1760 paadømte Sag stemte Nogle for at dømme en for Tyveri anklaget Person som skyldig i denne Forbrydelse, men Majoriteten frifandt, og kun Stampe vilde „for hans mistænkelige Omgang“ paalægge en arbitrær Straf. Som Modsætning til hans strænge Holdning i disse Tilfælde kan anføres hans Stilling i en den 3die Januar 1756 paadømt Sag angaaende en norsk Bonde, der 1733 var dømt fra Livet for Mord men undveg og 16 Aar senere vendte tilbage til sit Hjem, hvor han blev skudt af den Dræbtes Søn. Stampe vilde lade denne slippe med en arbitrær Straf af 3 Aars Fæstningsarbeide, men Majoriteten holdt paa, at

man trods de mange formildende Omstændigheder — bl. a. havde Præsten lyst fra Prædikestolen, at Enhver maatte skyde den dømte Misdæder — maatte følge Loven, der foreskrev Dødsstraf, men kunde indstille til Benaadning.

Til Stampes Virksomhed som Generalprokurør sluttede sig en stor Del særlige Hverv, der mere eller mindre stod i Forbindelse med hans Embede, og hvoraf nogle ere omtalte i hans trykte Erklæringer. Saaledes fik han den 26de Marts 1753 Befaling til i Forening med begge Generalauditører at forfatte en Instrux for Stokhuskommissionen, i hvilket Arbeide han allerede som Generalauditør for Søetaten havde haft Del. Forslaget til denne Instruktion var næsten færdigt i Slutningen af 1755,¹⁾ og for at faa Sikkerhed for, at dets Forudsætning, Beskikkelsen af en bestandig Præses for Inkvisitionskommissionen, kunde opnaas, gjorde Stampe en foreløbig Indstilling herom, og en saadan Præses blev da ogsaa efter megen Korrespondance ansat ved Reskript 7de April 1758, hvorimod selve den paatænkte Instruktion ikke udkom.²⁾ Den 5te Januar 1754 blev der efter Stampes Forslag nedsat en Kommission til „at undersøge Omgangen med den i Svang gaaende ulovlige Kredit og ubillige Aager“, og Stampe fik den 22de April s. A. Ordre til at konferere med denne Kommission, forfatte et Udkast³⁾ til en Forordning

¹⁾ Erkl. 1. 472.

²⁾ Grunden hertil var maaske, at Krigskancelliet, efter hvad der oplyses i Akterne til Fr. 30 Dec. 1771, paastod, at Inkvisitionen skulde ske paa samme Maade som den militære Inkvisition i Krigsret og Krigsforhør. Muligvis er det dog Forhandlingerne om den nye Instruktion, som det skyldes, at man omtrent ved den Tid ophørte i Inkvisitionskommissionen at benytte den egentlige Tortur jfr. N. Ussing, Historisk Beretning om Inkvisitionskommissionen (1781). 59. Hos denne Forf. og i en Pakke Akter vedrørende den paatænkte Instruktion i Universitetsbibliotheket findes Oplysninger om Torturens udstrakte Anvendelse ved Inkvisitionskommissionen indtil Midten af forrige Aarhundrede.

³⁾ Erkl. 1. 138 og 219.

og sammen med Kommissarierne afgive Forestilling til Kongen, hvorefter Forordning 14de Mai 1754 om Straf for ulovlig Kredit til Umyndige og for Aager udkom. Den 27de April 1753 fik Stampe og Luxdorph Kommissorium til at paakjende en Sag mellem Næstved By, Herlufsholms Skole og Rønnebæksholm angaaende et Overdrev, og ved kgl. Ordre 23de Decbr. 1757 udvidedes det til ogsaa at omfatte Paakjendelse af Geheimeraad C. Juels Prætensioner paa samme Stridsgjenstand. Ifølge Ordre 6te Oktbr. 1769 maatte Stampe tilligemed Geheimeraad Reventlou og Høiesterets-assessor Cortzen „i al Stilhed“ foretage Undersøgelse angaaende en Kvindes Foregivende om at være et naturligt Barn af Christian VI og Fyrstinden af Østfriesland, og Stampe har affattet den meget udførlige Indberetning¹⁾ om Sagen, hvis Udfald var, at Kvindens Foregivende blev befundet aldeles falsk, og hun sat i Tugthuset for Livstid. Et andet noget lignende Tilfælde angaaende en Skrædersvend „som har ladet sig forlyde med ligesom at være en udenlandsk Prins“ omtales ikke i de trykte Erklæringer, og det er derfor muligvis ikke Stampe, som har affattet Relationen i denne Sag. Den blev aabenbart betragtet som en vigtig Affære, idet Stampe og Schumacher fik kgl. Ordre 2den Juni 1769 lydende paa „at I begge conjunctim og i Stilhed begive Eder til Citadellet og der tage bemeldte Person under Examination“. Resultatet blev, at Skrædersvenden tilsidst tilstod, at hans Foregivende var falsk, hvorpaa denne Forseelse blev ham pardonneret, mod at han — med fri Reise og 30 Rdlr. til Klæder — blev sendt til St. Croix for at forblive der i 4 Aar.²⁾ Det mest betydningsfulde særlige Hverv, som blev Stampe overdraget, var dog hans Deltagelse fra 1767 af i Landbovæsenets Reform, men derom saavel som om hans Medvirkning ved de stadige Forsøg paa at tilveiebringe en

¹⁾ Erk. 6. 214.

²⁾ Skriv. fra O. Thott 25 Nov. 1769 til Stampe og Schumacher.

ny Lovbog, efterat han ifølge Reskript 21de Novbr. 1755 var indtraadt i Kommissionen til Revision af Lovarbeidet, vil blive talt nedenfor. Her skal endnu kun nævnes, at han 1757 efter Anmodning „ved en meget høflig Skrivelse“ fra det kombinerede Kollegium fungerede som Generalauditor ved Sæetaten i Kofod Anchers Sygdomsforfald og som saadan forfattede Indstillingerne¹⁾ til Kongen i to temmelig vidtløftige Krigsretssager. Naar man betragter hele den Masse af tildels forskjelligartet Arbejde, der paahvilede Stampe, kan man forstaa, at det, som han selv siger, var mod hans Villie og uden hans Vidende, at han 1762 blev valgt til Direktør i det kgl. oktr. Søassurancekompagni.²⁾ Det traf sig saa uheldigt, at der netop i hans Direktørperiode blev affordret ham Erklæring³⁾ om Udstrækningen af Kompagniets Eneret, og han bad da om, at hans for Kompagniet gunstige men forresten vistnok juridisk rigtige Betænkning maatte betragtes som afgivet af ham ikke som Generalprokurør men som Kompagniets Direktør. Han opnaaede iøvrigt intet i dette Tilfælde, thi vel gav Kancelliet Kompagniet Medhold, men Konseillet lod Afgjørelsen vente længe og resolverede tilsidst „udsættes“.

Stampes Virksomhed blev paaskjønnet fra oven, og naar Hædersbevisninger uddeltes ved høitidelige Leiligheder, var han sædvanligt mellem de Begunstigede. Saaledes blev han virkelig Etatsraad⁴⁾ 1760 ved Jubelfesten for Enevældens Indførelse, 1766 ved Caroline Mathildes Indtog avancerede han til Konferensraad,⁵⁾ paa Dronningens Fødselsdag

1) Erkl. 2. 103 og 113.

2) Kompagniets Generalforsamlings Protokol udviser, at Etatsraad Stampe den 27 Jan 1762 blev valgt til Deputeret ved Skadernes Afgjørelse, hvilket Hverv, der var ulønnet, han efter eget Ønske fratraadte den 23 Jan. 1766.

3) Erkl. 4. 461.

4) Bestalling 17 Okt. 1760.

5) Bestalling 8 Nov. 1766.

22de Juli 1769 blev han Ridder (Storkors) af Dannebrog — til Symbol valgte han Ordene „recto gradu“ — og den 29de Januar 1770 modtog han af Enkedronning Sophie Magdalene Ordenen de l'union parfaite. Den Æresbevisning, der vistnok har voldt ham størst Glæde,¹⁾ var dog hans Optagelse i den danske Adelstand den 4de Mai 1759, thi denne stod for ham som en Rehabilitation af hans Slægt, der efter hans især paa Familietraditioner grundede Overbevisning i Virkeligheden var af gammel Adel.²⁾

I Stampes private Liv foregik der en vigtig Begivenhed kort efter, at han var blevet Generalprokurør, idet han den 30te Novbr. 1753³⁾ ægtede Christine Elisabeth v. Klöcker (født den 20de Febr. 1734) eneste Datter af Etatsraad Borgmester i Kjøbenhavn Hermann Lengercken v. Klöcker til Gjeddedal og Mette Christine født Wrisberg. Ægteskabet var barnløst, og efter 8 Aars lykkelige Samliv døde Stampes Hustru i Barselseng den 21de Oktbr. 1761.⁴⁾

IV.

De store politiske Begivenheder i Aaret 1770, der bleve skæbnesvangre for saa Mange, synes et Øieblik at have

-
- ¹⁾ Et Brev af 7 Mai 1759 fra Stampe til J. L. Holstein (i Mallingiana. Personalhistorie. Private III) indeholder en varm Tak for Protektion og Intercession ved denne Leilighed.
- ²⁾ Ved en i den nyeste Tid herom anstillet Undersøgelse er der ikke fundet tilstrækkeligt Bevis herfor, se Danmarks Adels Aarvog 1889 Fortalen XI—XV.
- ³⁾ Ægtepagt af 17 Nov. 1753 konfirmeret d. 23 s. M. I norsk hist. Tidsskr. 2. 4. 308 meddeles af C. P. Rothes Optegnelser „Det, som gav Opmærksomhed, var, at der kun var 6 Personer til Brylluppet, da der ellers gjerne hidindtil haver været stort Samkvem ved alle Bryllupper. Ikke engang Etatsraadens egen Søster, som er gift med Brygger Soelberg, var buden, saa indgetogen var det. Grev Holst fulgte ham foran. Bruden skattes paa en Tønde Guld.“
- ⁴⁾ Adressekontorets Efterr. 1761. 642.

medført Fare ogsaa for Stampes Stilling. Han meddeler herom i Autobiografien: „Ved den Forandring, som skete i Ministerio mod Slutningen af Aaret 1770, syntes han ikke at staa godt anskreven og havde sat sig for ikke at begjære sin Afsked enten direkte eller indirekte men ei heller at gjøre et eneste Skridt for at forekomme eller hindre det. Da General Landvæsens Kollegium paa samme Tid blev ophævet og forandret til en General Landvæsenskommission, blev han tillige med Grev Adam Gottlob Moltke, Geheime- raad Schimmelmänn og Schack og Andre deraf udelukt. Ved Kancelliets Omstøbning i Foraaret 1771 blev der ikke meldt videre om ham, end at Generalprokurøren som tilforn skulde sidde i Kancellikollegio og staa til Ansvar for, at der ikke blev handlet mod Loven.“ Derefter berettes, hvorledes han fik „mangfoldigt at bestille med at udarbeide og iværksætte adskilligt af det, som uden videre kortelig blev befalet“ og efter at nogle af disse Arbejder ere nævnte, oplyses det, at „siden den Tid mærkede han ikke, at der blev tænkt paa at give ham Afsked.“ Forholdet har sikkert været det, at Struensee snart har bemærket Stampes Brugbarhed og vel ogsaa har anset ham for en af de mest liberale og fordomsfrie blandt de overordnede Embedsmænd. Stampe blev meget benyttet, og hans Udtalelser synes endog enkelte Gange at have haft Indflydelse hos Struensee. Da saaledes Stampe efter Ordre skulde affatte Udkast til en Forordning om Afskaffelse af Dødsstraf for Barnemord og Barnefødsel i Dølgemaal, lod han Befalingen uanset, forsaavidt Barnemord angik, og paaviste¹⁾, at man ikke kunde afskaffe Dødsstraf for denne Forbrydelse, saalænge almindeligt Manddrab medførte denne Straf, og Struensee synes at have givet efter paa dette Punkt²⁾. Som et særligt Bevis

¹⁾ Erkl. 6. 270 og 272.

²⁾ I Rotuli over Kancelliets Forestillinger er Stampes Udkast forsynet med et Mærke som approberet, og det er vel Struensees faa Uger efter indtrufne Fald, der har hindret Lovens Udfærdigelse.

paa Struensees Tillid til Stampe kan det vistnok betragtes, at det 1771 var stærkt paatænkt at lade Stampe tilligemed Carstens, Suhm og Hübner udarbeide Forslag til Reform at Universitetet og Sorø Akademi¹⁾. Stampe nød iøvrigt i Foraaret 1771 den Gunst at blive beskikket til Medlem af Justitsdirektionen for det nyligt oprettede Talloteri „uden at vide, hvad dertil havde givet Anledning,“ og denne Bestilling, der indbragte 500 Rdl. aarligt, beholdt han til sin Død.

Hvis Struensee har været ret velvilligt stemt overfor Stampe, har denne i alt Fald ikke næret tilsvarende Følelser men betragtet Struensees Færd med en Uvillie, der skinner igjennem endog i Autobiografiens ovenfor anførte diskrete Udtalelser. Det kan imidlertid ikke have været Struensees almindelige Grundsætninger om Justitsvæsenet, der have været Stampe imod. Principerne om, at ingen Straf maa paalægges uden Dom, at uhensigtsmæssige Love skulle rettes ved nye Love men ikke ved Benaadninger og Dispensationer, at Domstolenes Organisation skal være simpel, Procesmaaden kortfattet osv., ere i deres Almindelighed ubestrideligt rigtige, og Stampe havde selv kæmpet for nogle af disse Grundsætningers Haandhævelse. Ogsaa flere af de under Kancelliet hørende Love, der udgik i Struensees Tid, stemmede, som nedenfor vil blive paavist, i alt væsentligt med Stampes Anskuelse og gennemførte for en ikke ringe Del, hvad han selv længe havde arbeidet for. Derimod maa Stampe efter sin Embedsstilling særligt have følt sig krænket over, at Kancelliet ligesom de øvrige Myndigheder mistede sin tidligere Indflydelse og nedtrykkedes til et blot Redskab for Udførelsen af en Mands Villie, der hverken gennem Studier eller praktisk Erfaring var kjendt med Landets Lovgivning og Administration, og som gjorde Ydmygelsen bitrere ved sin kategoriske Form og den stø-

¹⁾ Nyerup Univ. Annal. 380 ff.

dende Overlegenhed, hvormed han fremsatte sine Ideer¹⁾. Ikke blot betragtede han flere af Struensees Foretagender som uheldige eller skadelige²⁾, men han var overhovedet imod den uafdelige reformerende Indgriben paa alle Omraader, der maatte fremkalde Uro og Usikkerhed og ganske strede mod Stampes Grundsætning om en langsom og gradvis Fremskriden. Særligt maatte Stampe efter sin Opfattelse af Embedsforholdet, hvorefter, betragte det omtrent som et Retsbrud, at Embedsmænd, der ikke vare uduelige eller havde forset sig, mistede deres Stilling, og derfor være opfyldt af Harme over de talrige pludselige og umotiverede Afskedigelser. At ogsaa Struensees ringe Herkomst, hans Ukyndighed i Landets Sprog og hans velkjendte personlige Vandel og Livsanskuelse i Stampes Øine har forøget det krænkende i at se alle Personer og Forhold prisgivne til hans faktisk ubegrænsede Enevælde, er rimeligt

Som bekjendt var Stampe et af de ni Medlemmer af den Kommission, som den 25de April 1772 ensstemmigt dømte Struensee³⁾ ifølge Danske Lovs 6—4—1 til at have forbrudt Ære, Liv og Gods, og han bærer saaledes sin Del af Ansvaret for denne Dom. At Stampe endog er den, der har affattet Dommen, meddeles fra en saa paalidelig Kilde⁴⁾, at Rigtigheden deraf ikke tør betvivles, uagtet dette Arbejde er ham lidet værdigt allerede paa Grund af Stoffets meget

1) Jfr. herved L. Koch: Oplysninger om Forholdet mellem Struensee og det danske Kancelli, Hist. Tidsskr. 5. 4. 287.

2) Han udtalte f. Ex. til Præsten Bernt Sverdrup, at Struensees Forandring med Vaisenhuset „hverken staar mig eller andre retsindige Mænd an,“ Personalhist. Tidsskr. 5. 223 jfr. E. Holm Trykkefrihedstidens Historie i Universitetsprogr. 1885. 48

3) Dommene over Struensee og Brandt med flere dertil hørende Aktstykker findes hos J. K. Høst, Struensee og hans Ministerium. 3.

4) I Bülow's (utrykte) Optegnelser meddeler denne, at han den 1 Jan. 1787 besøgte Stampe, der var upasselig, og foreløste ham Begyndelsen af Bidrag til Kronprinsens Historie. Ved denne Anledning ytrede Stampe, at han havde opsat Struensees Dom.

mangelfulde Ordning og Savnet af en klar Argumentation. Denne formelle Mangel kan dog undskyldes ved, at der kun var tilstaaet ham yderst ringe Tid¹⁾ til at udarbejde Dommen, men dennes hele Tone, der mere bærer Præget af en Parts Uvillie end af en Dommers overlegne Ro, stiller ikke Stampe i noget ophøiet Lys som Struensees Dommer. Om en egentlig Brøde i dette Tilfælde fra Stampes Side kan der imidlertid kun være Tale, hvis han maa have været sig bevidst, at de i Dommens Præmisses angivne Beskyldninger, betragtede efter de paa den Tid oplyste Fakta og de dengang gjældende Lovregler og Retsanskuelser, ikke kunde føre til den idømte Straf.

Efter hvad der er oplyst ved Undersøgelserne af dette ofte behandlede Emne, maa man af det, som Dommen lægger Struensee til Last, udsløtte Beskyldningerne for Falsk og for at have mishandlet Kronprinsen²⁾, men Domfældelsen hviler, saa vidt man kan se, heller ikke derpaa, uagtet Præmisserne temmelig stærkt betone det i Virkeligheden ganske ubeviste Falskneri. Derimod er Struensees brødefulde Forhold til Dronningen bevist, og Spørgsmaalet er altsaa, om det efter Loven fortjente Straf efter 6—4—1, saaledes som Dommen synes at antage. At det nævnte Forhold ikke falder ind under Ordene i 6—4—1, der tale om at laste Kongen til Beskæmmelse, hvilket kun kan betyde at tillægge ham Laster eller lastværdige Handlinger, er en given Sag, og efter de brugte Udtryk er det heller ikke Dommens Mening, at 6—4—1 var direkte anvendelig³⁾. Det er ikke

¹⁾ Aktionsindlægget er af 21 April, Defensionsindlægget af 22 April og Aktors Replik af 23 April.

²⁾ N. Lassen: Den Struenseeske Proces i Nord. Tidsskr. f. Retsvid. 4. 292 og 296.

³⁾ Nørregaard, Forel. 4 (1788). 101 mener, at 6—4—1 kun angaar at laste for at vække Oprør, og Brorson, Fort. til Lovens 6te Bog (1791). 70 anser vel dette for tvivlsomt men antager, at 6—4—1 kun sigter til „den groveste Grad i at laste.“ Fr. 27 Sept. 1799 i Slutningen

engang sikkert, at Dommen har villet gjøre en egentlig analogisk Anvendelse af 6—4—1, og denne vilde i alt Fald her være uberettiget. Struensees Forhold til Dronningen maatte vel i høiere Grad end mange af de Beskyldninger, der kunde falde ind under Ordene i 6—4—1, krænke Kongens personlige Følelser, men den Beskæmmelse, som dette Forhold tilføiede Kongen, var baade ringere i Lovens Øine og af en ganske anden Natur end den i 6—4—1 omtalte og derhos ikke saaledes som denne fremkaldt ved ep derpaa direkte rettet Handling. Den Betingelse for analogisk Anvendelse af et Lovbud, at det omspurgte Tilfælde er ensartet med det lovbestedte, manglede saaledes her. Man har heller ikke nogensinde antaget, at en krænket Ægtemand kunde fordre Hustruens Forfører straffet efter Analogien af Lovene for Ærefornærmelser, og at der her ikke var Tale om en almindelig Dødelig men om en ene-vældig Konge, kan naturligvis ikke gjøre Forhold ensartede, der ifølge deres objektive Beskaffenhed ikke ere det. Derimod kunde det muligvis paastaas, at ifølge Kongens ophøi-

erklærer, at Ordet „laste“ deri er benyttet, fordi det er generisk og vore ældre Loves Sprog, og angiver, at det betyder „at tillægge den Person eller Ting, om hvilken der handles, en saadan Ufuldkommenhed, som ei kan bestaa med dens Hensigt.“ At Struensees Dommere vare ganske klare paa, at 6—4—1 kun omfatter de deri bestemt betegnede Fakta, viser Dommen over Brandt. N. Lassen, der i den ovenfor cit. Afhandling. 228 synes at ville anvende 6—4—1 direkte, overser, at dette Lovbud ikke handler om enhver Beskæmmelse men kun om Beskæmmelse ved at laste. Denne Forfatters yderligere Bemærkninger om, at der fra Struensees Side forelaa et Angreb paa Tronfølgeordener, idet hans Forhold aabnede Udsigt til, at uægte Børn eller deres Afkom kunde komme til at beklæde Tronen, nemlig naar de ifølge Reglen pater est quem nuptiæ demonstrant, maatte anses for ægte, bero paa en Forvexling af, hvad der faktisk er muligt, men hvad der juridisk gjælder. Et Angreb af den angivne Art er legalt en absolut Umulighed, thi Reglen pater est osv. vil netop sige, at i Lovens Øine er under visse Omstændigheder en faktisk Mulighed for, at Barnet er uægte, uden nogensomhelst Betydning.

ede Stilling maatte et Forhold som Struensees kunne straffes, skjøndt det overfor andre Ægtemænd vilde være ustrafbart, og efter Straffelovgivningens daværende Tilstand og den Tids Praxis kunde da en arbitrær Straf paalægges. Straffen maatte være ringere end efter 6—4—1 men iøvrigt bero paa et Skjøn, og det var ikke udelukket at idømme endog en kvalificeret Dødsstraf f. Ex. en saadan, som 6—9—1 omtaler, naar den blot var mindre kvalificeret end den i 6—4—1 fastsatte. Dommen gjør nu ganske vist ved første Øiekast det Indtryk, at den vil anvende Straf efter 6—4—1 paa det her omhandlede Forhold, men strængt taget siger den dog ikke dette men taler blot om „en haard Dødsstraf.“ Paa dette Punkt er saaledes Dommen ikke aabenbar urigtig, om man end maa finde dens Rigtighed tvivlsom og den valgte Straf stræng, men hele dette Forhold maatte forresten efter Dommens øvrige Indhold være uden nogensomhelst praktisk Betydning, og det er ogsaa af Stampe behandlet meget kort og ligesom rent i Forbigaaende.

Hvad der bliver tilbage, er foruden Struensees Delagtighed i den personlige Overlast, som Brandt tilføiede Kongen, hvorom nedenfor, Beskyldningen for at have tilsneget sig den absolute Myndighed eller forbrudt sig mod Kongeloven. Fra Nutidens Standpunkt kunde man muligvis her som det væsentligste Punkt nævne Spørgsmaalet, om Kongen var sindssyg eller rettere — da dette er hævet over al Tvivl — i hvilken Grad han var det, men ved Bedømmelsen af Stampes Forhold som Dommer i denne Sag har dette Moment kun ringe Betydning. Stampe har i alt Fald gennem Forhørene ikke kunnet være uvidende om Kongens Sindssygdom, og det gjør derfor et ikke heldigt Indtryk, at Dommen flere Steder omtaler Kongen paa en med den sørgelige Sandhed lidet stømmende Maade. Dette kan dog undskyldes, hvorimod det vilde være utilgiveligt, om Stampe havde ment, at Struensees Brøde egentlig bestod i at have brugt en afsindig

Konge som Skalkeskjul for sin Myndighed¹⁾, og dog havde sat sit Navn under en Dødsdom, i hvilken den sande Forbrydelse ikke var nævnt. Heldigvis foreligger der imidlertid ikke tilstrækkelig Grund til at antage, at Stampe har anset Kongens Sindssyge for saa stærkt udviklet, at han var totalt utilregnelig²⁾, og i alt Fald har det al Sandsynlighed for sig, at Stampe har været overbevist om Domspræmissernes Tilstrækkelighed, hvad enten man forudsatte, at Kongen var aandsfrisk eller ei.

Gjennem Dommens uklare Motivering gaar der to noget forskellige Tankerækker, der dog paa flere Punkter berøre hinanden. Fra først af synes det at have været Tanken, i Overensstemmelse med Montesquieus dengang gængse Lære om det absolute Monarki og Despotiet som to baade i Formaal og Virkemaade vidt forskellige Regeringsformer, at bygge Dommen paa, at Struensee havde forbrudt sig mod Folket ved at krænke den danske Statsforfatning, der vel hjemlede et Enevælde men ikke et Despoti, thi Kongens Magt var efter sin Oprindelse og historiske Udvikling beregnet paa at fremme Statens Vel, og han var bundet ved Kongeloven som en uforanderlig Lov, jfr. Kongelovens Art. 3. Efter dette Synspunkt, som man ofte møder i Stampes Erklæringer, har Struensee brudt Statsforfatningen dels ved at overtræde Kongelovens Art. 7, om at Kongen altid selv skal underskrive alle Regeringssager, hvilket vel ikke kunde

1) Hverken 6—4—1 eller Kongeloven vilde iøvrigt have været anvendelig paa et saadant Forhold, der altsaa i alt Fald maatte straffes arbitrært, og som under de givne Omstændigheder kun i ringere Grad, om overhovedet, kunde anses for strafbart jfr. dog N. Lassens anf. Afhandling.

2) Det maa erindres, at Struensees interessante Fremstilling af Kongens Aandstilstand, som N. Lassen meddeler, ikke har været Stampe bekjendt paa Dommens Tid jfr. Afhandlingen. 245, og at Stampe i den senere Tid næppe mere end Andre har havt Adgang til personligt Samkvem med Kongen, hvilket Struensee jo søgte at forhindre saavidt muligt.

tages aldeles bogstaveligt men dog ikke taalte en saa vidtgaaende Tilsidesættelse, som Struensee havde bevirket, dels ved at føre et despotisk Regimente, hvorved Folket „syntes paa engang at se sig henrykket under et andet og østerlandsk Klima,“ og denne hans Herredømmes despotiske Karakter belyses ved en Kritik af forskjellige af hans Regeringshandling og hele Adfærd. Denne Betragtning maade havde imidlertid den Mangel, at der ikke kunde paavises et bestemt Straffebud for saadan Krænkelser af Forfatningen. Derfor fremhæver Dommen tillige Struensees Forhold som en Forbrydelse mod Kongemagten og lægger endog, som det synes, Hovedvægten herpaa. Den paaberaaber sig Kongelovens Art. 26, hvorefter Straffen for Høiforræderi skal ramme den, der erhverver eller tilsniger sig noget, der i en eller anden Maade kunde være Kongens absolute suveræne Enevoldsmagt til Afbræk og Forfang, og det er af selve disse Udtryk og Artiklens øvrige Indhold aldeles klart, at Straffen er forskyldt, hvad enten Vedkommende har handlet med Kongens Samtykke eller ei. Hvorledes Dommen mener, at Struensee har gjort Afbræk og Forfang i Enevoldsmagten, er ikke ganske klart, men der sigtes vel dels til, at Kongen faktisk ved den til Struensee overdragne Myndighed blev ude af Stand til at gjøre sin enevældige Villie gjældende, dels til den Misstemning mod Kongen, som et Despoti maatte fremkalde.

Efter Nutidens Retsanskuelse er Dommen næppe holdbar¹⁾, allerede fordi det er i det mindste meget tvivlsomt, om Ordene i Kongelovens Art. 26 kunne antages at sigte til andet end saadanne Handlinger, hvorved der sættes en retlig Skranke for Kongens enevældige Magt, som han ikke eller ikke uden særlig Anstrængelse atter kan fjerne. Men selv bortset herfra kan det ikke erkjendes, at den enevældige Konges Villie retligt var indskrænket end ikke ved

¹⁾ Jfr. N. Lassens Afhandling. 233.

Kongeloven, og dennes Art. 26 kunde derfor ikke gjøre hans Bemyndigelse eller endog Befaling betydningsløs i visse Tilfælde¹⁾. Det maa imidlertid indrømmes, at Ordene i Kongelovens Art. 26 kunne forstaas saaledes, at de omfatte andre Handlinger end de nævnte, og følger man denne videre Fortolkning, er der næppe grove Feil i Dommens Argumentation, naar man gaar ud fra dens Grundtheori og fra Stampes Vurdering af Struensees Regeringsførelse, og der er derfor al Grund til at antage, at Stampe har anset sin Dom for den eneste mulige efter Lov og Ret. Man²⁾ har bebreidet ham, at han ikke brugte sin Indflydelse til at faa Dommen formildet, og man kunde have ønsket, at der havde Meddelelse om, at han havde forsøgt i det mindste at afværge den barbariske Exekutionsmaade, men om han end havde villet det, var han vistnok ganske ude af Stand til at opnaa noget i saa Henseende.

Hvad Dommen over Brandt angaar, er der ingen Tvivl om, at den Forbrydelse, der lægges ham til Last, ikke direkte faldt ind under 6—4—1, som kun taler om den, der eftertrugter Kongens Liv, og overhovedet vistnok kun sigtede til Forbrydelser mod Kongehuset, der havde eller kunde have politisk Betydning. Dommen drister sig da ogsaa kun til at anvende Analogien af 6—4—1, fordi Brandts Forhold „kan sættes i Lighed med, at han haver villet hazardere at dræbe ham (Kongen), da saadant et Anfalds Udfald ikke kan vides i Forveien, og et uheldigt Slag paa et ømt Sted ofte haver givet og foraarsaget Døden.“ Den øiensynlige Urigtighed af denne Analogiseren behøver næppe nogen Paa-visning; skulde Brandts Forhold overhovedet tages i strængeste Alvor, maatte det straffes arbitrært og under Hensyn til de mange meget formildende Omstændigheder. Man kan ikke

¹⁾ Man har næppe nogensinde paastaet, at Frederik VII.s Underskrift under Grundloven af 1849 skulde være retstridig ifølge Kongeloven.

²⁾ G. L. Baden, Christian VII.s Regeringsaarbog. 89.

her befrie Stampe for den Bebreidelse at have underskrevet en Dom, der ved en urigtig Motivering konkluderede til en altfor stræng Straf, men kun fremhæve, at han fra først af har staaet i den Tro, at Benaadning var vis, og gjort sit bedste for at udvirke den. Om hans Forhold i saa Henseende haves en interessant Meddelelse¹⁾, der vel er afgivet mange Aar efter Tildragelsen men sikkert er absolut troværdig. Den gaar ud paa, at Dommen over Brandt blev forfattet af Juel-Wind, men da den var færdig, lod Stampe for at redde Brandts Liv tilsætte det Stykke i Dommen, der lyder saaledes: „Til sit Forsvar har Grev Brandt vel brugt dette, at hans Majestæt Kongen havde forladt ham denne Tildragelse (næmlig den personlige Overlast, han tilføjede Kongen), men om end saa var, kan det dog ikke anderledes forstaas, end at Hans Majestæt har til en Tid villet overbære en af sine Undersaatters saa store Forgribelse. Overalt har han i denne Henseende slet intet bevist, og hvorvidt dette strækker sig, er Hans Majestæt Kongen alene i Stand til at dømme om.“ Det fortælles videre, at „Guldberg blev herover helt alarmeret og sagde, at man ei kunde dømme ham fra Livet derefter; men Tingen var slut.“ Den nævnte Sætning indeholdt i Virkeligheden ikke blot en Indstilling om Benaadning, som Kongen ikke godt kunde undslaa sig ved at følge, men endog en Henskydelse til Kongen selv af Bedømmelsen af det faktiske Forhold og en Erkjendelse af, at dette var uklart. Da Dommen desuagtet blev approberet, gjorde Stampe ifølge samme Kilde²⁾ endnu et Forsøg paa at frelse Brandt. „Han kjørte til Grev Thott og sagde til ham „Gud bevare os! har Deres Excellence underskrevet Grev Brandts Dødsdom“ osv., hvortil Thott havde trukket paa Skuldøren og svaret: „Ja! jeg fik et

¹⁾ I Bülow's Optegnelser om en Samtale med Stampe den 1 Jan. 1787.

²⁾ Hermed stemmer Schierns Meddelelse i Hist. Tidsskr. 4. 2, 758 Note,

Brev“ mere havde han ei sagt, og deraf sluttede Stampe, at Thott havde faaet et Brev fra Prins Frederik.“

Kommissionen over Struensee og Brandt havde desuden at forhøre og gjøre Indstilling om de øvrige af de den 17de Januar 1772 arresterede Personer, men om Stampes særlige Deltagelse i dette vidtløftige Arbeide haves ingen Underretning.

Stampe var tilligemed Thott, Schack Rathlou og Juel-Wind Medlem af en Kommission¹⁾, der beskikkedes til at modtage Dronningens Forklaring, og var et af de 35 Medlemmer af den Kommission, der paadømte Sagen mod Dronningen²⁾.

V.

Bestræbelserne efter Struensees Fald for saavidt muligt at bringe alt tilbage i det gamle Spor skaffede selvfølgelig Stampe en Mængde Arbeide. Kancelliet fik strax Befaling om at indsende en Fortegnelse over de til det efter 15de September 1770 udstedte Kabinetsordrer tilligemed et Paalæg om snarest muligt at gjøre Forestilling, forsaa vidt blandt Ordrene „nogle skulde findes, som vare til Lovenes, gode Sæders og Anordningernes Svækkelse, og hvis Ophævelse eller Indskrænkning følgelig ville være nødvendig.“ Allerede den 20de Februar 1772 indgav Kancelliet en saadan Forestilling om Frdn. 13de Juni 1771³⁾, der havde ophævet al Straf for Leiermaal og tillige foreskrevet, at Ægteskabsbrud

¹⁾ Ifølge Meddelelse i Bülow's Optegnelser om Samtalen med Stampe den 1 Jan. 1787 afværgede denne Braems Paastand om, at der skulde rettes Spørgsmaal til Dronningen og Struensee om Prinsesse Louise Augustas Fødsel.

²⁾ L. Engelstofts Optegnelser i Norsk hist. Tidsskr. 2. 4. 315 fortælle: „Da Geheimeraad Stampe fik hendes Død at vide, sagde han: „Ak, nu er det sikkerlig først jeg synes, at mit Hoved sidder ret fast.“

³⁾ Denne Lov er affattet af Stampe jfr. Erkl. 6. 260.

kun maatte paatales af den krænkede Ægtefælle, thi denne Lov „synes at give Anledning til mange Forargelser samt Ærbarheds og gode Sæders Overtrædelse“ og led endvidere af den noget uforklarlige Feil, at den „kunde dels hindre lovlige og dels foraarsage ulykkelige Ægteskaber.“ Frdn. 1771 blev derfor ophævet ved Pl. 27de Februar 1772 uden Indsigelse fra Stampes Side, maaske fordi han her har ment ikke at burde modsætte sig Opinionens Krav men sikkert ikke, fordi han i Realiteten billigede Kancelliets Indstilling. Det er muligt, skjøndt ikke sandsynligt, at han har anset Bestemmelsen om Ægteskabsbruds Paatale i Frdn. 1771 for uheldig, men det er i alt Fald vist, at han ikke var en Ven af Leiermaalsstraf. Allerede 1761 havde han erklæret¹⁾ „Erfarenhed synes at have vist, at den dobbelte Straf, som Loven bestemmer for simple Leiermaal, nemlig aabenbare Skrifte (som vel ikke i sig er en Straf, men dog overalt anses derfor) og Leiermaalsbøder, har havt langt flere eller i det mindste langt kjendeligere onde end gode Virkninger“. Hans udførlige nærmere Udvikling heraf har maaske havt nogen Del i, at han 1767 fik Befaling til at affatte en Forordning, der ophævede det aabenbare Skrifte som Straf for Leiermaal, men han beretter²⁾ selv, hvorledes der i hans Udkast „skete nogen Forandring, som jeg ikke vidste af, ei heller siden, da jeg saa den, var fornøiet med. Til samme gav det tyske Kancelli Anledning, som forment, at Kancellierne ikke burde tabe deres Sportler ved denne Forordning“. Forandringen bestod i, at man i Stedet for det ophævede Skriftemaal satte en Straf af 8 Dages Fængsel paa Vand og Brød, som man dog kunde blive fri for ved at forevise en Kvittering fra Kancelliet paa 10 Rdlrs. Papir, og da man allerede tidligere gav Dispensation — naturligvis

¹⁾ Erkl. 3. 361.

²⁾ Erkl. 5. 251.

mod Gebyr — fra offentligt Skriftemaal, berøvede denne Forandring den paatænkte Reform enhver reel Betydning.

Efterat Kancelliet i al Hast havde faaet Frdn. 13de Juni 1771 besørget ud af Verden, begyndte det at gaa sindigere til Værks. Væl blev mange andre af de i Struensees Tid gennem Kancelliet expederede Love ophævede eller forandrede, men det var ikke Kancelliet, der tog Initiativet hertil, uagtet det, som bemærket, havde faaet Anvisning derpaa, og adskillige af de omtalte Love forblev uberørte. Dette sidste gjælder f. Ex. om Høiesteretsinstruxen 7de December 1771, der var udarbejdet af en Kommission bestaaende af Stampe, Juel-Wind, Brandt og Schumacher, og som iøvrigt kun havde medført ringe Forandring af den tidligere Ordning¹⁾. Kommissionens Forslag, der var affattet af Høiesterets Justitiarius Juel-Wind, blev kun fraveget, forsaavidt det vilde bibeholde Auskultantinstitutionen, idet Kancelliet — og efter et af ham for Kancelliet udarbejdet Udkast at dømme ogsaa Stampe — mente, at Retten alene burde rekruterer ved Mænd, der havde gjort Tjeneste ved underordnede Retter, hvilket meget rigtige Standpunkt blev bifaldet ved kgl. Resolution²⁾. Det var dog ikke blot ganske neutrale Bestemmelser som Høiesteretsinstruxen, Frdn. 3die April 1771 om Supplikker, Pl. 8de April 1771 om Justitien i Gjældssager, Frdn. 27de April s. A. om Straffen for grove Tyverier m. fl., som man lod blive ved Magt, men ogsaa flere af de Love, der ved deres Fremkomst havde vakt nogen Mistemning, forblev uforandrede, saaledes Frdn. 26de Oktober 1770 om Indskrænkning af de aarlige Festdage og

¹⁾ Om Instruxens Tilblivelseshistorie og Indhold henvises til den udførlige Fremstilling hos S. Vedel, den dansk-norske Høiesterets Hist. 302 ff.

²⁾ Kort efter Struensees Fald satte Regeringen desuagtet Auskultanter ind i Retten, og Juel-Wind havde den Tilfredsstillelse, at hans Søn blev den første af disse. hvad dog ikke synes at have været nogen Vinding for Retten se Vedel anf. V. 310 og 323.

Frdn. 27de Juli 1771 om Hjemmedaab ¹⁾. Endog Bestemmelser, som Kancelliet havde bestræbt sig for at forhindre, lod det uantastede f. Ex. Pl. 8de April 1771. Da Struensee havde givet Kancelliet Ordre til at foranstalte Ophævelsen af Pl. 9de Januar 1741, som tillod Forældre uden Lov og Dom at sætte vanartige Børn i Tugthuset, indstillede det, at man skulde nøies med at fastsætte, at Forældrene skulde bevise Barnets lastværdige Forhold med Overformyndernes og Sognepræstens Attest, og at Stedets Øvrighed skulde forhøre Barnet og ellers i al Stilhed undersøge Sagen samt paa Klagen tegne sin Kjendelse, om og hvortil Vedkommende skulde hen-sættes til Tugthusarbeide. Paa denne vistnok uheldige Møllemting vilde Struensee dog ikke indlade sig, og Pl. 8de April 1771 hævdede da Pl. 1741 aldeles, og uden at Kancel-liet senere har bestræbt sig for dens Gjenoplivelse.

En modsat Skæbne havde Struensees Bestemmelse om Ophævelsen af den saakaldte skarpe Examination ved Inkvi-sitionscommissionen. Kancelliet ytrede i sin Forestilling af 23de November 1771: „I Henseende til den saakaldte alvor-lige Examination have vi holdt det betænkeligt samme aldeles at ophæve, efterdi endog alene Frygten derfor kunde hjælpe til at faa den rette Sandhed udledet især i Tyve-komplots og andre betydelige Sager. Men vi have derimod i den 10de Post indskrænket samme saaledes, at den ikke uden høi Nødvendighed og efter de fleste Stemmers Bifald maa anvendes, og naar det endelig skal ske, da derved at bruge al Forsigtighed, saa at Inkvisiten ikke paa sin Hel-bred i nogen Maade beskadiges“. Uagtet Svaret herpaa var en gjentagen Ordre om, at „die peinliche und scharfe exa-mination soll gänzlich cessiren“, gav Kancelliet endnu ikke tabt. Ved Sagens Behandling i Kollegiet skrev Stampe: „Endelig ønskede jeg, man turde indstille, om den Post om den skarpe Examination rent maatte forbigaas, da den af

¹⁾ Erkl. 6. 261 jfr. Hist. Tidsskr. 5. 4. 293.

sig selv bortfalder, naar de ikke have nogen Tilladelse dertil, og det derimod kunde have en slem Virkning, om det blev bekjendt, at den expresse var forbudt, da det hidindtil sjældent har været fornødent at betjene sig af Tampen som det eneste Instrument derved blev brugt, da de Skyldige gjerne af Frygt derfor ere gangne til Bekjendelse“. Kancelliet gjorde nu under 7de December 1771 atter Forestilling, om man dog ikke kunde beholde den skarpe Examination eller i alt Fald ganske unnlade at omtale den, men det nyttede intet, og Frdn. 30te December 1771 § 10 ophævede den aldeles. Da Struensee var styrtet, indgav Hof- og Stadsretten en Begjæring om Gjenindførelse af den skarpe Examination, men Kancelliet vilde vel opfylde dette Ønske men ikke lade det ske ved en Lov. Stampe var nemlig „ikke for, at det ved en Plakat blev bekjendtgjort for det første, men tænker, at et Reskript til Hof- og Stadsretten kunde være nok om, at den alvorlige Examination successive og insensiblement kunde introduceres“ — dette skete da ved Reskr. 29de Oktober 1772.

Fra Kancelliets Side ytrede der ikke mindste Lyst til at forandre eller ophæve Struensees bekjendte Ægteskabslove af 27de Dec. 1770 og 3die April 1771, og dets Stilling i Henseende til dem og disse Loves senere Skæbne er ret oplysende for Forholdene.

Frđ. 27de Dec. 1770 var, forsaavidt den tillod Ægteskab mellem Søkendebørn og Næstsøskendebørn, i Virkeligheden ikke andet end en Fritagelse for at løse Bevilling dertil, thi allerede længe før 1770 gaves der altid Dispensation (mod Gebyr) til deslige Ægteskaber. Hvad angaar Forordningens Tilladelse af Ægteskaber mellem Besvogrede, hvor der er respectus parentelæ, f. Ex. Ægteskab med afdøde Hustrues Søsterdatter, havde Stampe allerede 1763 forudsagt¹⁾, at man maatte komme til at give Dispensation

¹⁾ Erkl. 4. 148.

hertil, saa meget mere som dette uden videre skete i Slesvig og de tydske Provinser, og det altsaa blot var at give Danske Kancelli samme Myndighed som Tydske Kancelli allerede havde. Om Ægteskab med afdøde Hustrues Søster havde saavel det theologiske som det juridiske Fakultet erklæret, at det ikke stred mod den hellige Skrift, og kun reist Indvendinger af „politiske Aarsager“ af noget tvivlsom Værd f. Ex. Almuens Tænkemaade, Faren for Forstyrrelse af Familielivet. Naar dernæst Frd. 3die April 1771 fastsatte, at alle Ægteskaber, der ikke udtrykkeligt vare forbudte i Guds Lov, skulde være tilladte, stemmede dette ganske med en i de ledende Kredse dengang udbredt Opfattelse, der ogsaa hyldedes af Stampe og Guldberg, jfr. nedenfor. Hvad Kancelliet væsentligt havde mod disse Love, var ikke, at de omtalte Ægteskaber bleve tilladte, men at Tilladelsen gaves ved almindelig Lov i Stedet for ved Dispensationer i hvert enkelt Tilfælde, og under Henvisning til Stampes egen ovenfor meddelte Beretning om, hvorledes Tydske Kancelli alene for Sportlernes Skyld indsatte en Fængselsstraf, er det næppe uberettiget at antage, at det økonomiske Hensyn var bestemmende for Danske Kancelli, hvis Embedsmænd væsentligst lønnedes ved Sportler¹⁾. Da Bevillingsgebyrerne efter Struensees Reform af Kancelliet tilfaldt Statskassen, var Kancelliets Interesse i denne Sag ophørt, og det var heller ikke Kancelliet men den kgl. Kasse, der voldte de to nævnte Loves rigtignok kun formelle Ophævelse. Den 16de Febr. 1774 tilskrev den ekstraordinære Kommission Kancelliet, at „da Hans Majestæts Finanser ikke kan taale den Afgang, de have lidt ved Eftergivelse af, hvad der var vant at betales for Dispensationer i de af Loven ubevilgede Ægteskaber“, skulde der indgives en Forestilling om denne Afgifts

¹⁾ Aschehoug, Om de dansk-norske Regeringskollegier (i Smaaskrifter tilegnede A. F. Krieger) 20. Stampe havde ingen Andel af Sportlerne i Kancelliet.

Fornyelse, men i Realiteten skulde det forblive ved, hvad Kongen engang havde bestemt, da man „ikke ville hos menig Mand fornye nogen ugrundet Tvivl og Superstition i slige Ting“. Da Sagen trak temmelig længe ud, afgik der under 15de Jan. 1775 følgende i Tone og Indhold karakteristiske af Guldberg paraferede Kongebud til Kancelliet: „Vi have allerede under 16de Februar f. A. tilkjendegivet Vores Danske Kancelli fra den af Os forordnede extraordinære Kommission, hvorledes Vores Villie er, at hvad der tilforn pleiede at betales til Vores Kasse for Dispensation i de af Vores Danske Lov forbudne Slægts- og Svogerskabsgrader til Ægteskab, skulde igjen til Vores Kasse erlægges og sligt ved en Forordning bekendtgjøres. Da Vi nu have erfaret, at Forestillingen til denne Forordning saa længe henhviler, fordi Vores Kancelli ikke kan bringe det theologiske Fakultet til Enighed om disse Grader, og det dog var godt til Vore Undersaatters Efterretning at fastsætte de dispensable Grader nu i denne udkommende Forordning tillige, saa er det Vores Villie og Befaling, at bemeldte Fakultet inden 14 Dage indkommer med sin enige eller uenige Betænkning, hvilket heri er af liden Vægt, siden Vores Kancelli ved, at Vi ingenslunde vil tillade, hvad Gud har forbudt, men heller ikke forbyde, hvad Gud med tydelige Ord, naar samme ikke ved en spildt Lærdom fordreies, har tilladt. Vort Kancelli har da efter denne Regel og sin gode Indsigt i disse Sager at indkomme til Os med Udkast til benævnte Forordning inden 6 Uger fra Dags Dato, siden Vores Finanser fordre denne Tilgang af Indtægter, og Vi ikke længere ville undvære samme, men tillige grunde Forordningen om Dispensation alene paa Vore Finanser og ikke paa noget andet Princip, som kunde føde eller styrke Overtro“. I Kancelliet, hvor man forøvrigt ikke tog mindste Notits af den satte peremptoriske Frist, var der en principiel Uenighed, idet Stampe holdt paa den bogstavelige Forstaaelse af Guds (o: Mose) Lov, medens alle de øvrige Med-

lemmer af Kollegiet mente, at ikke blot de i Guds Lov udtrykkeligt nævnte Forhold men ogsaa de dermed analoge skulde danne absolute Ægteskabshindringer. Stampe indgav da en Separatindstilling, og denne seirede, vel ikke mindst fordi den støttede sig til „den Recension af de forbudte Ægteskaber, som findes i Etatsraad Guldbergs aabenbarede Theologi p. 484“. Sagen endte med Udstedelsen af Frd. 14de Dec. 1775.

Heller ikke ved Frd. 15de Juni 1771 om Hof- og Stadsretten i Kjøbenhavn fandt Kancelliet nogen Grund til at røre. Denne Lov skyldes en Kabinetsordre af 26de April 1771 om, at der i Kjøbenhavn skulde være en eneste almindelig Jurisdiktion og alle andre Jurisdiktioner ophæves, at alle Processer skulde afgjøres i tvende Instanser, og alle Sportler bortfalde Kancelliet overdrog Stampe¹⁾ at forfatte et Lovudkast derom, og der blev skyndet stærkt paa Arbejdet, som det ogsaa lykkedes at fuldføre i kort Tid og dog, som det viste sig, særdeles tilfredsstillende. Men denne Reform havde farlige Fjender, af hvilke Generalitets- og Kommissariats Kollegiet strax optraadte og allerede den 12te Febr. 1772 udvirkede en kgl. Resolution for, at alt, hvad Frd. 1771 indeholdt om militær Jurisdiktion, skulde tilbagekaldes, undtagen forsaavidt angik Afholdelse af Auktion efter Generaler og Stabsofficerer. Saasnart Kancelliet erfarede dette, protesterede det kraftigt og opnaaede derved en ny kgl. Resolution, hvorefter to af Kancelliet og to af Generalitetet skulde træde sammen for at overveie Sagen, og Frd. 1771 imidlertid skulde vedblive at gjælde. Søetaten, Toldvæsenet og Universitetet mødte nu ligeledes frem med Fordring om at gjenvinde deres tidligere Jurisdiktion, medens Geistligheden i Kjøbenhavn ikke fremkom med noget saa-

¹⁾ „Selve Forordningen og Reglementet skal hans værdige Discipel (Kancellideputeret) Professor Dons have konciperet under Overlægs med sin gamle Lærer“, Baden, Christian VII.s Regeringsaarb. 97.

dant Krav. Med Toldkammeret kom Kancelliets Delegerede — Stampe og Luxdorph — snart overens, og Resultatet blev Frd. 17de Febr. 1774, men vanskeligere var Kampen med de militære Autoriteter. Stampe har givet en udførlig Beretning¹⁾ om Gangen i Forhandlingerne, der ikke vare ganske fredelige og af og til gik i Staa, men det mest karakteristiske har han ikke villet fremhæve. Han har aabenbart set, at den sikreste Vei til at bevare Ordningen efter Frd. 1771 var at trække Sagen i Langdrag, idet de nye Institutioner vilde blive desto vanskeligere at omstøde, jo længere Tid de fik til at rodfæste sig og vise deres gavnlige Virkninger. Stampe drev sin Nølen saa vidt, at de andre Autoriteter gjentagne Gange klagede til Kongen over Kancelliets Forhold. Allerede den 16de Sept. 1774 blev Kancelliet ved en Kabinetsordre formanet til at fremme Sagen, men dette frugtede lige saa lidt som en ny Kabinetsordre af 24de Febr. 1775, skjøndt denne tilkjendegav det som „Vores udtrykkelige Befaling, at Kancelliet inden Marts Maanedes Udgang skal indkomme med sin Betænkning og Forslag“. En tredie Ordre af 31te Juli 1776 bebrejder Kancelliet, at det uagtet gjentagne Befalinger og Erindringer ikke endnu har indsendt sin Betænkning, og forlanger den inden 4 Uger fra Dato „ufeilbarlig og uden Udsættelse“, da Sagen skal være i Orden til den førstkommende 1ste Oktober. Dette sidste opnaaedes rigtignok aldeles ikke, men Stampes Betænkning, der mærkeligt nok er dateret netop samme Dag som den kgl. Ordre, fremkom dog nu. Den paaviser udførligt, hvor fortrinlig den ved Frd. 15de Juni 1771 indførte Reform var, og hvorledes den var blevet iværksat saa godt som uden Embedsafskedigelser og uden at koste Statskassen noget ja endog til Indtægt for den. Stampe indrømmer, at Frd. 1771 bør forandres, forsaavidt den undrager Militæres Forbrydelser fra militær Jurisdiktion, og

¹⁾ Erkl. 6. 325.

at der bør gives de Embedsmænd, der have lidt Indtægts-
tab ved Reformen, en passende Erstatning, men iøvrigt bør
Loven vedblive at gjælde, og han griber Leiligheden til at
foreslaa, at den militære Jurisdiktion skulde ordnes efter
samme Princip ogsaa udenfor Kjøbenhavn¹⁾. Dette sidste
blev ikke approberet, uagtet der manglede enhver Grund
til at fastholde en Forskjel i denne Henseende mellem Kjø-
benhavn og det øvrige Retsomraade, og uagtet det var en
iøinefaldende Urimelighed, at Generalauditøren ikke skulde
behandle Militæres Boer i Kjøbenhavn, hvor han var til-
stede, men derimod udenfor Kjøbenhavn, hvor han regel-
mæssigt ikke kunde komme tilstede. Iøvrigt blev Stampedes
Forslag fulgt paa alle Punkter, og Forholdet ordnet i Overens-
stemmelse dermed ved Pl. 10de Juni 1778.

Som man paa dette Omraade møder Stampe som en
snild og kraftig Forsvarer af et opnaaet Fremskridt, saaledes
ser man ham i andre Tilfælde anvende sin Indflydelse, om-
end ikke altid med Held, til at modvirke en for stærk Re-
aktion f. Ex. med Hensyn til Trykkefriheden. Denne Sag
blev sat i Bevægelse ved en Skrivelse af 28de Mai 1772 fra
Thott til Kancelliet, ifølge hvilken dette skulde indgive en
Forestilling, da Kongen „lader det vel have sit Forblivende
ved Skrivefriheden i Henseende til Videnskaben paa en an-
stændig Maade men vil derhos, at angaaende Hoffet og
Staten maa intet uden foregaaende Censur af det Danske
Kancelli trykkes, ligesom ingen Partikulær ved offentlige
Skrifter uanstændigen maa angribes eller navngives alt under
Straf efter Loven og andre herom forhen gjorte Anord-
ninger“. Ved Sagens Cirkulering mellem Kancellikollegiets
Medlemmer skrev Stampe „Jeg var meget for, at det for

¹⁾ Jfr. Erkl. 6. 284. Stampe erkjendte, at Konsekvensen fordrede samme
Ordning af den geistlige Jurisdiktion udenfor Kjøbenhavn, men fore-
slog dog ikke dette „da det muligt vilde af Adskillige anses som et
Indgreb i Geistlighedens Privilegier“, Erkl. 6. 368.

Tiden havde sit Forblivende med, at Politimesteren blev tilskrevet at paaagte, at Reskr. 7de Oktbr. 1771 nøie blev overholdt. Derimod ønskede jeg, da der for kort Tid siden er sket saa lykkelig en Forandring i Ministerio, at det i det mindste paa nogen Tid blev udsat at udgive en Forordning, som vilde have Udseende af at indskrænke Skrivefriheden.“ Da kun en af Kancelliassessorerne var af anden Mening, gjorde Kancelliet Indstilling overensstemmende med Stampes Udtalelse, og Geheimstatsraadet resolverede da den 23de Juli 1772: „Udsættes dette Aar, da denne Sag igjen kan foretages“. Ved Sagens Gjenoptagelse mente Stampe, at man skulde foreslaa atter at indføre Censur men med vidtgaaende Undtagelser, idet Fritagelsen derfor skulde strække sig til 1) Embedsmænd og andre bekjendte brave Mænd, naar de sætte deres Navn under eller give Bogtrykkeren Bevis, at de ville bære Ansvar, 2) hvad der skrives af Andre, naar det ikke er i theologiske eller politiske Videnskaber, 3) Journaler og Recensioner af udkomne Skrifter, 4) hvad der skrives af hele Societeter, der ere bekjendte i det mindste for Bogtrykkeren. Til dette efter Omstændighederne liberale Forslag sluttede de øvrige Kancelliassessorer sig, og det blev indstillet den 6te Oktbr. 1773 men ikke approberet, idet Reskr. 20de Oktbr. 1773 vel ikke gjenindførte Censuren men satte Politimestervilkaarligheden i Stedet.¹⁾

Derimod opnaaede Kancelliet et bedre Resultat i Sagen om Rentefodens Fastsættelse. Da Kancelliet under Struensee havde faaet Ordre om, at Fr. 13de Febr. 1767, hvorved Rentefoden blev fastsat til 4 pCt., skulde ophæves, fremsendte det et af Stampe rettet Udkast til en Forordning derom, men gjorde samtidigt temmelig udførligt opmærksom paa, at den paatænkte Bestemmelse vilde virke uheldigt især paa Værdien af faste Eiendomme og for dem, der skulde bruge Penge til Handel og Industri. Fr. 1767 blev desuagtet hævet

¹⁾ E. Holm, Trykkefrihedstidens Historie. 8.

ved Fr. 23de Jan. 1771, men senere gav den extraordinære Kommission Ordre til at gjenindføre den ældre Regel, og det synes at have været Meningen at lade den faa tilbagevirkende Kraft, saa at de Aftaler om høiere Rente end 4 pCt., der vare truffene i Henhold til Fr. 1771, skulde være ugyldige. I alt Fald indsendte Kancelliet til Kongens Underskrift to forskjellige Aktstykker, hvoraf det ene hjemlede saadan tilbagevirkende Kraft men det andet ikke, og fremhævede i sin Forestilling stærkt, at det vilde stride mod alle principia juris her at lade Tilbagevirkning finde Sted. Dette skete da heller ikke se Fr. 12te Novbr. 1772.

Et Anliggende, der selvfølgelig ganske særligt var Kancelliet magtpaaliggende, var Forandringen af Struensees Instrux for Kancelliet 20de April 1771. Til den under 10de Febr. 1772 nedsatte Kommission, der skulde undersøge og afgive Betænkning om de med de civile Kollegier foretagne Forandringer, blev Stampe tilkaldt for Kancelliets Vedkommende, og skjøndt den i denne Anledning afgivne Betænkning skarpt endog tildels ubilligt¹⁾ kritiserer Struensees Ordning og i det væsentlige foreslog at vende tilbage til den ældre Forretningsgang, indlod den sig dog ikke paa at tilraade hverken den ældre ydre Ordning eller den tidligere Sportellønning gjenindført. Betænkningen blev paa saa godt som alle Punkter fulgt i den nye Instrux af 4de Marts 1773.

Stampe var ogsaa Medlem af en Kommission,²⁾ der blev nedsat i Anledning af Struensees Omordning af Kommunalstyrelsen i Kjøbenhavn, og ifølge hvis Forslag alt i det væsentlige blev ført tilbage til den ældre Tilstand, dog saaledes at alle Sportler vedblivende skulde tilfalde Stadens Kasse.

Vel som et Tegn paa allerhøieste Tilfredshed med hans omfattende Virksomhed i de senere Aar blev Stampe 1774

¹⁾ Geheimeark. Medd. 1883—5. 128.

²⁾ Jfr. Erkl. 6. 445.

Excellence, idet han ved Arveprins Frederiks Bryllup fik Titel af Geheimeraad.¹⁾

I Begyndelsen af den Guldbergske Periode var det ligesom forhen især Stampe, der udarbejdede de under Kancelliet hørende Love, og han har saaledes affattet f. Ex. Fr. om fremmede Omløbere 27de Oktbr. 1773, Fr. om Forbud mod Væddespil 5te Oktbr. 1774 og Fr. om et Privilegium for visse Fordringer 18de Mai 1775.²⁾ Efterhaanden indskrænkede denne hans Virksomhed sig dog mere og mere, og han indtog forsaavidt en mindre aktiv Stilling, men hans Forslag og Bemærkninger øvede stadigt en overveiende Indflydelse i Kancellikollegiet.³⁾

Blandt de særlige Hverv, som man overdrog til Stampe i denne Periode, kan nævnes, at han den 11te Febr. 1773 blev Medlem af den Kommission, der forberedte Oprettelsen af den almindelige Enkekasse ved Fundats 30te Aug. 1775, og at han den 19de Juli 1775 tilligemed de øvrige Kommissionsmedlemmer blev udnævnt til Medlem af denne Kasses Bestyrelse, hvilken Stilling vistnok var ulønnet. Den 12te Juni 1776 blev han beskikket til at være Provisor ved Vallø Stift (tilligemed A. H. Moltke), og den 7de Jan. 1778 blev han Medlem af Generalveikommisjonen tilligemed Huth og J. G. Moltke. I Overskattedirektionen indtraadte Stampe den 2den Jan. 1777, og ved dens Ophævelse den 8de April 1782 gik han ind i Overdirektionen for den kgl. oktroierede Bank. Ligesom flere andre Medlemmer af Bankdirektionen var han misfornøiet med Guldbergs lidet heldige Ledelse af denne Institution og søgte at gjøre afvigende Synspunkter

1) Bestalling 21 Okt. 1774.

2) Erkl. 6. 307, 320 og 322.

3) Aschehoug, Om de dansk-norske Regeringskollegier (i Smaaskrifter tilegnede A. F. Krieger). 16 nævner Stampe som staaende i Spidsen for Danske Kancelli som 1ste Deputeret fra 1773–1787, men dette maa bero paa en Feilskrift. Stampe har aldrig været Deputeret i Kancelliet.

gjældende. Han fik derfor den 19de Aug. 1783 uden egen Begjæring Afsked¹⁾ fra denne Stilling „i Betragtning af Din Alder og Din Svaghed, som ikke tillader Dig mere, som Du gjerne vilde, enten at bivaane Direktionens Samlinger eller at give til disse Ting den uafadelige Opmærksomhed, de behøve“. Han har dog maaske ikke opponeret saa aabenlyst som Numsen, Schimmelmann og C. D. Reventlou, der samtidigt og ligeledes uden egen Begjæring afskedigedes fra Bankdirektionen, thi for deres Vedkommende blev det ret tydeligt tilkjendegivet, at Afskeden skyldtes deres Opposition, og Stampe beholdt det Honorar af 600 Rdl. aarligt, der havde været ham tillagt for disse Forretninger, medens Schimmelmann ikke nød samme Begunstigelse.²⁾

Overhovedet er det antageligt, at Stampe efterhaanden har følt sig skuffet ved Guldbergs Regimente, der ingenlunde bragte Kancelliet en Tilbagevenden af dets Indflydelse i tidligere Dage³⁾ og som benyttede Kabinetsordrer „snarere i større Udstrækning end i Struensees Tid“,⁴⁾ ligesom dets hele Tendens paa mange Punkter gik imod Stampes Anskuelser. Hans Utilfredshed med den bestaaende Tilstand kan, selv førend han fik Afsked fra Bankdirektionen, ikke have været aldeles skjult, i alt Fald var han en af de første mere ansete Mænd, hvem man fra Kronprinsens Side inddrog i Fortroligheden, da man begyndte at lægge de Planer,

1) A. D. Jørgensen, Regeringsskiftet 1784. 176—9.

2) Numsen og Reventlou synes ikke at have oppebaaret noget Honorar som Medlemmer af Bankdirektionen.

3) Et mærkeligt Ex. paa. at Statsraadet fraveg Kancelliets Indstilling i en rent juridisk Sag, meddeler Erkl. 6. 308. Stampe beretter, at der i Statsraadet stod 3 Stemmer mod 3, og at Voteringerne bleve tilsendte Kancelliet.

4) Geheimeark. Medd. 1883—5. 131. Ørsted, Af mit Livs og min Tids Historie 3. 124 bemærker, at de „ofte vare af et meget synderligt Slags“, og tilføjer i en Note, at han har „set Kabinetsbefalinger fra den Tid i aldeles private Sager, der, selv hvor en human Hensigt laa til Grund, dog vare meget vilkaarlige“.

der førte til Regeringsskiftet 1784.¹⁾ Stampe raadede vel til den største Forsigtighed i dette Forehavende og viste selv megen Varsomhed, men han indlod sig dog temmelig dybt i Sagen, især efterat Kronprinsens Kammerjunker J. Bülow, til hvem han stod i nært Forhold,²⁾ var blevet medvirkende, og der kan ikke være Tvivl om, at hans Autoritet var en mægtig moralsk Støtte for Kronprinsen. Denne havde allerede længe før den afgjørende Dag mundtligt opfordret Stampe til at indtræde i Statsraadet, hvis alt gik godt, og Opfordringen blev gjentaget skriftligt³⁾ den 2den April 1784 i fuld Overensstemmelse med Bernstorffs Raad, der i den Anledning udtaler⁴⁾ om Stampe, hvem han henregner til „seine sehr lieben Freunde“, at han holder ham „fast für unentbehrlich“. Den 14de April 1784 udnævntes Stampe saaledes til Statsminister med en Gage af 2000 Rdl., og den 2den Juni s. A. indtraadte han atter i Bankdirektionen. Hans Stilling som Generalprokurør ophørte naturligvis ved hans Udnævnelse til Statsminister, men han beholdt sit Sæde i Kancellikollegiet. Det er foran omtalt, at han nu frasagde sig Universitetskvæstoratet og tog Afsked fra det juridiske Professorat dog med Bibeholdelse af dette Embedes Indtægter. Han udtraadte endvidere af Enkekassens Bestyrelse og af Generalveikommisionen.⁵⁾

¹⁾ A. D. Jørgensen, Regeringsskiftet. 16, Hist. Tidsskr. 3. 5. 343.

²⁾ Dette fremgaar af Bülows Optegnelser. Særligt betegnende er Bülows Samtale med Kronprinsen d. 26 Jan. 1785, da han meddelte denne, at han var blevet forlovet med Frk. Hoppe, og tilføiede, at Stampe havde raadet ham dertil. Bülows Bryllup stod, som rimeligt var efter disse Præmisser, hos Stampe, Hist. Tidsskr. 3. 5. 258 jfr. endvidere om Bülows Forhold til Stampe Hist. Tidsskr. 4. 1. 379 Noten.

³⁾ A. D. Jørgensen, Regeringsskiftet. 241, Hist. Tidsskr. 3. 5. 401.

⁴⁾ A. D. Jørgensen, Regeringsskiftet. 231.

⁵⁾ Afsked henholdsvis 22 Okt. 1784 og 30 Dec. 1785. I Engelstoftiana i Hist. Tidsskr. 5. 2. 364 fortælles, at da Stampe blev Statsminister „fandt han det upassende at sidde som hidtil ved Tallosteriets Trækning, og Etatsr. Schow fik den Forretning, men af de 500 Rdl.,

Det var ikke blot Stampes Stilling som Statsminister, der tvang ham til saaledes at begrænse sin Virksomhed, men ogsaa hans Alder og tiltagende Svagelighed. I Autobiografien meddeler han, at hans Helbred, der tidligere havde været godt, led et Knæk ved det store og anstrængende Arbejde, som han 1772 maatte paatage sig, og den 31te Dec. 1781 fik han et apoplektisk Anfald, der efterlod en Svækkelse af den høire Haand og Fod og gjentog sig flere Gange indtil hans Død den 10de Juli 1789. Saavidt man kan skjønne, havde Sygdommen ikke nogen væsentlig Indflydelse paa hans Aandsfriskhed¹⁾, og den udelukkede ham ikke fra at deltage i Kancellikollegiets og senere i Statsraadets Forhandlinger²⁾, om han end af og til var for-

Stampe derfor havde, fik Schow kun det halve, Resten beholdt han selv“. At Schow fungerede ved Trækningerne i Stampes Sted, viser Hof- og Statskalenderen.

- 1) C. D. Biehl ytrer, at hans „stærke Tænekraft og Legemsstyrke var bleven svækket ved en Rørelse i den ene Side,“ Hist. Tidsskr. 3. 5. 343, Note 1, men Bülow, der stadigt besøgte Stampe, antyder ikke det mindste om, at denne var aandssvækket, og hans Optegnelser om Samtaler med Stampe eller om dennes Adfærd vidne om det modsatte jfr. f. Ex Optegnelsen under 6 Nov. 1786 om, at Stampe var tilstede i Statsraadet og opponerede mod Oprettelsen af en ny Speciesbank i Altona. Da Schimmelmann havde oplæst Planen, sagde Kongen „Zela“ (eller „Cela“). Kronprinsen bad Prinsen af Augustenborg fortælle det til Schack Rathlouw, som svarede: „Gud give Kronprinsen kan føie „Zela“ til den Plan om 30 Aar.“ Geheimrd. Stampe sagde til Prins Frederik, da Statsraadet var holdt: „Jeg havde ønsket, at Deres Kgl. Høihed havde ytret Deres Mening, saa havde De vist sagt det samme, som vi,“ hvortil Prinsen svarede „Det havde jeg gjort.“
- 2) De i A. D. Jørgensen, Regeringsskiftet. 100—2 trykte Uddrag af Luxdorps Kalendere vise Stampes Nærværelse i Statsraadet 1784, og Bülows ovenfor anførte Optegnelse i Slutningen af 1786 Af Luxdorps Skrivkalendere, der ende ved Eierens Død 18 Aug. 1788, ses, at Stampe var fraværende fra Kancellikollegiets Møder i hele Januar 1788, men siden mødte stadigt ligesom i de foregaaende Aar. Undertiden blev Mødet holdt hos Stampe „som har sin gamle Attaque“ f. Ex. 25 April og 2 Mai 1786.

hindret fra at møde, men hans egentlige Arbeidskraft blev efterhaanden brudt.

Efter 15 Aars Enkemandsliv havde han 1776 atter giftet sig¹⁾ med Enken efter Konferensraad Klinggraf, Margrethe Elisabeth Grøn (født 1727) Datter af Borgmester i Kjøbenhavn Michael Grøn og Elsebe Dorothea f. Krag. At Stampe i sin anden Hustru fandt en kjærlig og omhyggelig Pleierske paa sine gamle Dage, bevidner Autobiografien, der omtaler hende med følgende Ord: „Denne dyrebare og uskatterlige Kone, hvis dydige og fornuftige Omgang og Omsorg han skyldte, at han ei alene havde en ret behagelig Alderdom, men at han og i de sidste Aaringer, da han aldrig var ret frisk, dog levede ret fornøiet og snart ikke følte Virkningen enten af Alderdommen eller af Sygdomme. (Dette skrev han selv den 24de Marts 1785) og gjentog det 1787 den 17de April.“

VI.

Hvis man ved Bedømmelsen af Stampes retsvidenskabelige Betydning maatte standse ved det Tidspunkt, da hans akademiske Virksomhed ophørte, vilde man have saa faa Data til Oplysning, at Dommen ikke kunde blive paalidelig, thi man maatte da i det væsentlige holde sig til hans Konkurrenceafhandling, Disputatsen de testamentis. I denne viser han sig som en fuldblods Wolfianer baade i Henseende til Fremstillingsmaaden, der med ængstelig Omhu vogter paa ikke at forbigaa nogetsomhelst Led i Tankerækken og med trættende Bredde udvikler enhver Del af denne, og i Henseende til selve Indholdet, der i Hovedsagen er en Gjen-givelse af Wolfske Theorier. Disses største Svaghed anvendte i Jurisprudensens Tjeneste laa i, at de beroede paa Grundbegreber, der ikke hvilede paa en indgaaende Under-

¹⁾ Ægtepagt 26 Dec. 1775, konfirmeret 5 Jan. 1776.

søgelse hverken af den historiske Udvikling eller af de reale Forhold men vare konstruerede apriorisk eller efter overleverede Theorier eller løselig Betragtning af et eller andet udvortes fremspringende Kjendemerke. Herved fremkom der idelig de største Vanskeligheder ved at begrunde Sætninger, der for den sunde Fornuft maatte være aabenbart indlysende, eller afvise Konsekvenser, der vare aabenbart urimelige, og denne Kamp mod selvskabte Hindringer præger paa flere Steder Stampes Arbeide. Saaledes falder Begrundelsen af den simple Sætning, at Afsindige eller Børn, der ikke kunne fatte nogen fornuftig Villiesbeslutning, ikke have Testationsret, ham meget besværlig. Tankegangen er i Korthed følgende: Testationsretten er en ligefrem Følge af Eiendomsretten, og de, der have Eiendomsret, kunne altsaa testere. Eiendomsretten er Retten til efter fri Villie at raade over en Ting, og da Afsindige o. lign. Personer ikke kunne have fri Villie, kunne de ikke have Eiendomsret og følgelig ikke testere. Da det imidlertid overalt er anerkjendt, at de kunne have Eiendomsret, udvikles det videre, at dette er en egen Art af Eiendomsret, og at den ikke er grundet i jus naturæ men af praktiske Hensyn indført ved jus gentium, samt at ikke denne men kun jus naturæ er afgjørende for Reglerne om Habiliteten til at testere. Ligeledes finder man i Disputatsen den Wolfske Tilbageføren af alt til Individets virkelige eller formodede Villie, selv naar ingensomhelst Ytring eller blot Antydning af nogen Villie faktisk kan paavises. Saaledes læres det, at et Testamente ikke kan stifte nogen Ret for Arvingen, uden at denne har en Modtagelsesvillie, men denne Villie formodes at være tilstede, naar Arvingen dør uden i mindste Maade at have antydnet nogen Villie i denne Henseende. De positive Loves Begrænsninger af Testationsretten, der kunde synes stridende mod Eiendomsrettens efter jus naturæ ubegrænsede Karakter, begrundes ved, at Borgerne formodes at renunciere paa deres Ret, forsaavidt den offentlige Nytte

kræver det. Mærkeligt nok bryder Stampe ved Udviklingen af den positive danske Ret af og til gennem dette theoretiske Væv, f. Ex. naar han fastholder, at Mindreaarige kunne testere uden Samtykke fra deres Kurator, skjøndt hans begrebsmæssige Udgangspunkt, at Testationsretten følger med Raadighedsretten, ikke vel forliges hermed. En interessant Bemærkning, fordi den viser Stampes Uildethed af den romerske Ret, er det, naar han fremhæver, at Sondringen mellem Testamente og Legater er den danske Ret ukjendt. Ligeledes fortjener det at bemærkes, at Stampe advarer mod i Definitionen af Testamente at optage Reglerne om Formen, Habiliteten m v., thi Definitionen skal forklare Forskjellen mellem Testamenter og andre Retshandlinger men ikke mellem gyldige og ugyldige Testamenter — en skarpsindig Ytring, som der endnu i Nutiden jævnlig kunde være Anledning til at minde om.

I Stampes Erklæringer sporer man hyppigt noget af Wolfs Fremstillingsform og træffer ikke sjældent dennes Theorier. Især i de ældste Erklæringer møder man saaledes en vid Anvendelse af Læren om formodede Villieserklæringer, der betragtes ikke blot som Grundlag for Intestatarverretten men ogsaa f. Ex. for Hævd, der siges at grunde sig paa præsumtio derelictionis, for Proces, thi „Stævning paa den ene og Tilsvær i Sagen paa den anden Side indeholder en stiltiende Kontrakt imellem Parterne, hvorved de underkaste sig Dommerens Kjendelse,“ ja endog for Straf, thi ved et delictum forbinder Delinkventen sig tacite til at lide den Straf, som Loven sætter¹⁾. Dette theoretiske Synspunkt er dog uden stor Indflydelse paa Udviklingerne, og heller ikke har den fra Wolf arvede ringe Sondring mellem eller Sammenblanding af offentlig og privat Ret væsentlig Betydning, omend den i enkelte Tilfælde har haft en uheldig Virkning, f. Ex. naar Stampe antager, at der intet kan være

¹⁾ Erkl. 2. 680, 3. 319, 1. 34.

til Hinder for at sælge sit Gods saaledes, at man forbeholder sig Sigt- og Sagefaldsret, eller med Forbehold af Retten over Bønderne særligt med Hensyn til militær Udskrivning¹⁾. En saadan Sammenblanding laa iøvrigt nær efter den Maade, hvorpaa mange Forhold i Datiden vare ordnede. Saaledes var f. Ex. Kongens Sagefald paa Island bortforpagtet til Sysselmændene, der altsaa beholdt de offentlige Bøder men maatte betale Omkostningerne i de kriminelle Sager, og som, da Forretningen truede med at blive mindre fordelagtig, virkelig fremkom med et Forslag, der væsentligst gik ud paa at hænge de fleste grovere Tyve for at spare Omkostninger — en Tanke, som hos den brave Stampe fremkaldte „en hæftig Sindsbevægelse og en Slags Gysen“ og som naturligvis ikke blev gennemført²⁾. Det maatte ogsaa ligge nær efter den Maade, hvorpaa man ved Embedsansættelser ofte paalagde den Udnævnte at betale en vis Pengesum, at betragte Forholdet som en almindelig Kontrakt, for ikke at tale om de Tilfælde, hvor man solgte Successionsretten til et Embede³⁾. I et Tilfælde af sidstnævnte Art erklærer Stampe ogsaa⁴⁾, at den Paagældende havde et jus quæsitum, der ikke burde betages ham uden foregaaende Lovmaal og Dom, uagtet alle Vedkommende indstændigt bad sig fritagne for „denne slette og uværdige Mand“⁵⁾. Stampes Opfattelse

1) Erkl. 4. 512, 3. 295.

2) Erkl. 2. 276.

3) Erklæringerne vidne ofte om Datidens eiendommelige Opfattelse, f. Ex. naar en Feltfurageskriver, der havde angivet en Foged for ulovlig Skovhugst, tilbyder at afstaa sin Angiverløn til Kongens Kasse mod at faa „et passeligt Levebrød,“ Erkl. 5. 146.

4) Erkl. 2. 720.

5) I Henhold til Stampes Erklæring fik Manden Valget mellem en Pension eller offentlig Aktion til Afgjørelse af, om han var værdig at beklæde Embedet. Han valgte det sidste og blev ved Høiesteretsdom 4 Apr. 1764, der omstødte de underordnede Instansers Dom, enstemmigt fundet værdig til Embedet, ja man vilde endog have givet ham Skadeserstatning, hvis det ikke havde været en offentlig Sag.

af Embedsforholdet som et kvasikontraktmæssigt i Forbindelse med hans Humanitet og Hensynsfuldhed førte ham overhovedet til ikke uden yderste Nødvendighed at forringe Embedsmændenes Indtægtskilder eller iøvrigt gjøre deres Stilling ringere, end den var ved Ansættelsen¹⁾.

Farligere end de omtalte Synspunkter kunde den dengang herskende Lære blive, at jus naturæ gjælder overalt, hvor den positive Ret tier. Men i Stampes Erklæringer har denne Sætning kun spillet en ringe Rolle. Den har dog bidraget væsentligt til Stampes Beredvillighed²⁾ til at gaa ind paa det af Biskop Harboe fremsatte Forslag, at det skulde paalægges Faderen til et uægte Barn at bære en Del af Udgiften til dets Underhold og Opdragelse, thi dette betragtede Stampe ikke som et nyt Paalæg, men kun som en Anerkjendelse af en i Naturens Lov grundet Pligt. Frd. 14. Okt. 1763, som udkom efter Stampes Erklæring, fik derfor ogsaa tilbagevirkende Kraft, „da det ikke saa meget har været Kongens Hensigt derved at indføre en ny Forbindtlighed, som at give den Forbindtlighed, Naturen selv paalægger alle Forældre, en ny og virkende Kraft³⁾. I Hovedsagen hvile de i Erklæringerne forekommende Undersøgelser af den gjældende Ret ikke paa aprioriske Begreber, men paa en Analyse af de positive Bestemmelser og de reale Forhold, støttet ved Jævnførelse med den ældre og med fremmed Ret, og de have derved faaet en blivende retsvidenskabelig Betydning og øvet en vigtig Indflydelse paa den danske Rets Udvikling⁴⁾. Mange af Erklæringerne

Han tiltraadte nu Embedet, men Stampe havde dog ikke her taget feii, thi 1771 maatte man suspendere og tiltale ham.

¹⁾ Jfr. f. Ex. Erkl. 1. 639 og 3. 525.

²⁾ Erkl. 4. 188.

³⁾ Erkl. 4. 313. Allerede 1755 havde Stampe gjort praktisk Anvendelse af dette Synspunkt i en Anordning for Bergen, Erkl. 1. 407.

⁴⁾ Ørsted. Af mit Livs og min Tids Historie 1. 181 „Stampes med saa skarp og sund Dømmekraft affattede Erklæringer, hvilke jeg skylder særdeles meget med Hensyn til min praktiske Dannelse“.

indeholde, som foran bemærket, Fremstillinger, der undertiden næsten have Karakteren af smaa juridiske Forelæsninger, af de almindelige Grundsætninger og Retsregler, om hvis Anvendelse der i det enkelte Tilfælde er Spørgsmaal, og adskillige af disse retsvidenskabelige Bidrag have sikkert, allerede før Erklæringerne bleve almindeligt tilgængelige ved Trykken, været kjendte i videre Kredse, i alt Fald finder man jævnligt Afskrifter af dem i Samlinger fra forrige Aarhundrede ¹⁾).

Medens Stampes retsfilosofiske Standpunkt saaledes kun i ringe Grad har paavirket hans Opfattelse af, hvad der var gjældende Ret, har det selvfølgelig havt en stor Betydning ved hans Bedømmelse af, hvad der burde være Ret, og mod hvilket Maal Staten og Retslivet burde sigte. Wolfs Lære har i denne Henseende havt væsentlig, men dog ikke ubetinget Indflydelse paa Stampe.

Hovedsætningen i den Wolfske Retsfilosofi var Læren om alle Menneskers naturlige Frihed og Lighed, der vel ingenlunde var ny i sig selv, men væsentligt kun ved dens klare Forkyndelse og bestemte Opstillen som det principielle Udgangspunkt. I Staten begrænser dog Wolf den naturlige Frihed og Lighed ved Principet om det Almenes Vel, som Enhver formodes at have underkastet sig, og hvis Konsekvenser Wolf drager saa vidt, at der næsten ikke findes nogen Grænse for Statens Raadighed over den individuelle Sfære og næsten ikke noget Middel, hvis Anvendelse strider mod Individets Ret; selv Torturen har ikke i Wolf nogen ubetinget Modstander. Men uagtet Udgangspunktet saaledes synes at lide en betydelig Svækkelse i Anvendelsen, havde det dog blandt andet det meget væsentlige Fremskridt til Følge, at det betonedede og begrundede Folkets Ret overfor Statsmagten. Kun de Indskrænkninger i Individernes Frihed og Lighed, uer tilsigtede det almene Vel navnlig den

¹⁾ Jfr. ogsaa Smaaskrifter tilegnede A. F. Krieger. 166 Note 3.

almindelige Retssikkerhed og økonomiske Velfærd, vare stemmende med Naturretten, og en Regering var i Strid med denne, naar den lededes efter andre Hensyn. Forsaa-vidt er der en nær Forbindelse mellem Wolfs System og Montesquieus — iøvrigt allerede af Bossuet opstillede — Lære om den væsentlige Forskjel mellem et absolut Monarki og Despotiet. Dette sidste er altid forkasteligt fra Naturretens Standpunkt, men mod det enevældige Kongedømme har Naturretten ingen Indvending.

Overensstemmende hermed er Stampes Synspunkt. Han er uden Sympathi for, ja, som det synes, uden Tanke om nogensomhelst Indskrænkning i den absolute Kongemagt, men han vil en Regering til Fremme af det almene Bedste og fri for Vilkaarlighed og derfor en lovbestemt eller i alt Fald i regelmæssige Former og efter bestemte Principer udøvet Styrelse. Derimod afholdt Stampes praktiske Blik og Erfaring ham fra at drage Grænsen for det individuelle Omraade, der bør lades uberørt af Staten, saa snævert, som den Wolfske Lære fristede til. Grunden var ikke, at han i og for sig betragtede Staten som uberettiget dertil, men at han indsaa, at Bestemmelser, der gribe for dybt ind i det private Liv, ikke blot ere odiøse og vanskelige at overholde, men ofte gjøre langt mere Skade end Gavn. Et karakteristisk Bidrag til Oplysning om Stampes Synsmaade giver f. Ex. en Betænkning¹⁾ over et Forslag fra Amtmændene og en Foged i Nordlandene om, at det ved kgl. Anordning skulde paalægges Bønderne at klæde sig i tarvelig Bondedragt ligesom deres Forfædre og andre Bønder i Norge. Stampe troer gjerne, at Fogdens Hensigt er god, men mener, at det ogsaa er muligt, at Fogdens Kone vil have noget for sig selv og ikke kan taale, at Bondekoniens Kaabe er af samme Slags Tøi som hendes. Tarvelighed hos Menigmand vil efter Stampes Anskuelse blive fremmet ikke blot paa en lømfældigere

¹⁾ Erkl. 1. 252.

Maade, men ogsaa langt bedre ved gode Exempler end ved Befalinger og Forbud. Særligt odiøst er det at indskrænke Forbudet til en enkelt Stand, „da Distinktion i Klædedragt overalt kun tjener til at formere og nære en utidig Ærgjerrighed“. Disse fornuftige Grundsætninger fulgte Regeringen ogsaa i alt væsentligt i Stampes Tid, først i Slutningen af den Guldbergske Periode fik en anden Aand Herredømme, jfr. Fr. 20de Jan. 1783 om Indskrænkning af Overdaadighed og Fr. 12te Marts s. A. særligt for Bondestandens Vedkommende. Som i det omtalte Tilfælde saaledes var Stampe ogsaa ved flere andre Leiligheder mod en stærk Indgriben i det individuelle Omraade, f. Ex. da der fremkom Forslag om at udvide Forældres Magt til at forhindre, at deres Børn egenmægtigt indgik Ægteskab¹⁾. Stampe udtalte sig ogsaa for, at der burde vises stor Varsomhed i at røre ved Skik og Brug hos Almuen²⁾, og hans Respekt for lokale eller nationale Eiendommeligheder har bl. a. faaet Udtryk i hans Betænkning om den norske Odelsret, hvis slette Sider han vel indsaa, men som han dog foreslog at bevare med Fjernelse, saavidt muligt, af nogle af dens Ulemper, hvilket da skete ved Fr. 14de Jan. 1771³⁾.

Paa det økonomiske Omraade finder man Stampe som Talsmand for ret vidtgaaende frisindede Anskuelser, thi her krævede efter hans Opfattelse netop det almene Bedste, at der tilstodes Individet fri Rørelse. Han stod i denne Henseende under stærk Paavirkning af Datidens nationaløkonomiske Videnskab⁴⁾, navnlig den merkantilistiske Theories nyere Retning, hvis Principer han ikke sjældent

¹⁾ Erkl. 1. 246 og 366.

²⁾ Erkl. 4. 377.

³⁾ Erkl. 6. 174 og 246.

⁴⁾ I Erkl. nævnes kun en bestemt nationaløkonomisk Forfatter, nemlig Sir J. Child (3. 145), men henvises flere Gange til de „økonomiske Skribenter“, og Stampes Ytringer minde ofte om Ny-Merkantilister som Fr. Lütken, Justi og Melon.

paaberaaber sig, f. Ex. naar han fremhæver¹⁾, at Kongens og Statens Vel beroer paa Mængden af flittige og vindskibelige Undersaatte, en Sætning, der endog faar den Anvendelse, at man ikke bør være for haard ved de udenfor Ægteskab besvangrede Kvinder, thi derved mister Staten let to Borgere²⁾). Praktisk Virkning havde Stampes Opfattelse navnlig i Henseende til Laugsvæsenet.

Lige fra sine første Aar som Generalprokurør havde Stampe jævnlig Leilighed til at beskjæftige sig med Laugsforholdene, og han tilkjendegav flere Gange, at han i Almindelighed ikke ansaa Laug for noget, der meget bør begunstiges, og at det meste, der kommer ind fra Laugene, viser, at de ville indskrænke Laugsrettigheden til saa Faa som muligt³⁾). Først i 1760 rettede han dog et Hovedslag mod dem i Anledning af et Andragende fra Urtekræmmerlauget i Kjøbenhavn om, at der ikke for Fremtiden maatte gives Nogen Bevilling til at handle med de Lauget forbeholdte Varer. Den Betænkning, som Stampe afgav derom, havde han under Arbeide i over 1½ Aar⁴⁾, men var han længe om den, blev den ogsaa et særdeles velskrevet og grundigt Arbeide, næsten en nationaløkonomisk Afhandling om Emnet⁵⁾). Han tager Ordet for Grundsætningen om fri Næring, „det saa naturlige og saa rimelige Princip, at det udi en vel indrettet Stat bør være Enhver tilladt at ernære sig, paa hvad lovlig Maade han bedst ved og kan“, og han er overbevist om, at „de fleste om ikke alle Laug, saadanne som de hos os ere indrettede, nu ere mere skadelige end

¹⁾ Erkl. 3. 50 o. fl.

²⁾ Erkl. 2. 621.

³⁾ Erkl. 1. 393, 2. 453.

⁴⁾ Erkl. 3. 145. Allerede i December 1758 var Sagen overgivet til ham, og Erklæringen er dateret d. 8 Sept. 1760.

⁵⁾ Erklæringen blev udgivet i Særtryk 1794 i Anledning af, at der var nedsat en Kommission til at gjøre Forslag om Forandringer i Haandværkslaugene i Kjøbenhavn.

gavnlig^e“. Han indskrænker sig ikke til at læse de ansøgende Urtekræmmere Texten, men gaar nærmere ind paa flere andre Laugs Forhold og viser Laugsvæsenets skadelige Indfyldelse i det hele. At foreslaa Laugenes Afskaffelse ved Lov indlader han sig vel ikke paa, og herom kunde der praktisk taget vistnok heller ikke være Tale efter de daværende Forhold¹⁾, men han tilraader en hel Række frisindede Bestemmelser. Intet nyt Laug maa oprettes, og Kongen vil heller ikke konfirmere nye Laugartikler, medmindre de ere saaledes affattede, at Enhver uden Bryderi kan blive optaget i Lauget alene mod at betale 4 à 6 $\frac{1}{2}$ eller lidt mere. Ønsker derimod et Laug at blive ophævet, „da kan saadant dem gjerne bevilges“. Kan en Svend paa Grund af en eller anden Mangel, der nærmest er af formel Beskaffenhed, ikke komme ind i Lauget, vil Kongen give ham Bevilling dertil. Videre vil Kongen give fattige Folk, der erklære ikke paa anden Maade at kunne ernære sig, Tilladelse til at arbejde i en Profession med egne Hænder og efter Omstændighederne til at holde en Dreng eller Haandlanger samt senere til at indtræde i Lauget eller holde et Par Svende og Dreng. Mesterstykkerne skulle være saa lidt kostbare som muligt, og Magistraten kan fritage for at gjøre Mesterstykke. Endvidere skal Magistraten nøie paase, at Laugene opfylde deres Pligter. Monopoler, navnlig reelle, ville ikke mere blive tilstaaede, dog kunne nye hidtil ukjendte Fabrikker vente Privilegium for en vis Aarrække. Alle disse Bestemmelser gjennemførtes ved Reskr. 10de April 1761, og ved samme Leilighed hævdede man efter Stampes Forslag den Bagerne i Kjøbenhavn 1741 af rent forbigaaende Grunde bevilgede Forkjøbsret til den fra Lolland og Falster til Kjøbenhavn udskibede Hvede. Ved et andet Reskript af samme Dato blev det befalet, at i Kjøbstæder, hvor der

¹⁾ Jfr. Erkl. 1. 348.

ikke var sluttet Laug eller noget andet særligt Privilegium, skulde det være Enhver, der tog Borgerskab, tilladt at ernære sig lovligt, som han vil, ved Haandværk, Handel eller Fabrik. Hos de øverste Regeringsmyndigheder synes Stampes Ideer ikke at have mødt nogen Modstand, og General Land Økonomi og Kommercekollegiet udtalte sig i en Skrivelse af 31te December 1760, der bl. a. er underskrevet af begge Bernstorfferne, med største Anerkjendelse om Stampes Betænkning¹⁾. Derimod vare de stedlige Autoriteter gjennemgaaende velvilligt stemte mod Laugsvæsenet og viste sig temmelig tungnemme ved Forstaaelsen af de nye Bestemmelser²⁾, ligesom Laugene selv naturligvis ikke vare tilfredse. Urtekræmmerne gjorde nye Anstrængelser efter Christian VII.s Tronbestigelse men bleve kort afviste, og ikke bedre gik det Handskemagerne og Bagerne, Malerne og Guldsmedene³⁾. Stampe greb iøvrigt enhver Leilighed til at drage Omsorg for, at Udgifterne ved Laugene bleve formindskede og Stridigheder mellem dem forebyggede⁴⁾.

Paa tilsvarende Maade tog Stampe kraftigt til Gjennemæle mod Kjøbstædernes smaalige Monopolaand lige overfor Landet. „De bedste Privilegier, nogen Kjøbstad kunde og

¹⁾ Efter en Ytring om, at Kollegiet „med særdeles Fornøielse“ har læst Betænkningen, hedder det „Vi finde derudi hans Tanker, Overlæg og Forslag i denne Materie saa grundig, fornuftig og retsindig affattede, at aldeles intet derimod kan være at erindre, og da de saaledes efter de sundeste principia til publici Nytte ere indrettede, saa skulle vi eragte, at den Nærings Mangel, de Misbrug og den Fornærmelse, som de fleste Laug have in publico foraarsaget, ikke ved et bekvemmere Middel er at rette eller forandre end ved det Forslag, som Generalprokurøren saa vel overlagt og med saa god Indsigt gjort haver. Det beroer da altsaa paa Eders høigrevelige Excellences (Holstein) nærmere behagelige Godtfindende de behøvende Expeditioner derefter at lade besørge.“

²⁾ Erkl. 3. 498, 539, 665.

³⁾ Reskr. 4 Dec. 1767, Erkl. 4. 222 og 663, 3. 529, 5. 56. Jfr. dog om Tobakspinderlauget 4. 302.

⁴⁾ Erkl. 3. 179, 284, 486.

burde ønske sig, blev kortelig: At det skulde være Alle og Enhver tilladt der at nedsætte sig og paa lovlige Maade ernære sig, som han bedst vilde og kunde,“ og han mener, at „jo mere den hos os saa stærkt regerende Smag paa Monopolier og Tvang i Handelen kan blive afskaffet og Frihed, som er Sjælen i Handelen, blive indført, jo bedre er det.“¹⁾ Et af de mest betegnende Vidnesbyrd om den i Kjøbstæderne herskende Opfattelse frembyde Forhandlingerne om nye Privilegier for Christianssand. De fremsatte Forslag gik bl. a. ud paa, at alt, hvad der i denne Bys Distrikt — et Omraade af over 100 Kvadratmils Størrelse — blev avlet, frembragt og forarbejdet, alene maatte sælges i Byen og til en Taxt, der fastsattes af Magistraten, hvis Majoritet bestod af Kjøbmænd i Byen. Kunde eller vilde Vedkommende ikke sælge Varerne, skulde han dog vente tre Dage og maatte end ikke da bortføre dem uden Magistratens Tilladelse. Indbyggerne i Mandal, Flekkefjord og paa Udhavnene skulde for største Delen tilpligtes at nedbryde deres Huse og flytte til Christianssand, men samtidigt søgte man at hindre, at der blev for mange Borgere i denne By. I en meget udførlig Erklæring²⁾ paaviste Stampe det taabelige i disse Forslag og foreslog andre Bestemmelser, hvorved Frihed i Handel og Vandel saavidt muligt blev indført. Hans Forslag bleve iværksatte omend efter megen og langvarig Korrespondance, saa at Byens nye Privilegier først kunde udfærdiges efter 8 Aars Forløb. Ogsaa ved andre Leiligheder hævdede han med Eftertryk, at Landboernes frie Rørelse ikke mere end nødvendigt maa indskrænkes af Hensyn til Kjøbstædernes Interesser³⁾.

For Landbruget nærrede Stampe overhovedet varm Interesse⁴⁾, navnlig bestræbte han sig for at fremme Selv-

¹⁾ Erkl. 2. 688, 3. 89.

²⁾ Erkl. 3. 184.

³⁾ Erkl. 1. 340, 617; 5. 394.

⁴⁾ Han var Medlem af det i 1769 oprettede Landhusholdningsselskab.

eiendoms Udbredelse og søgte at paavirke indflydelsesrige Venner i denne Retning¹⁾. Men hans Stilling til den levende Bevægelse i Landvæsenforholdene i forrige Aarhundredes sidste Halvdal var ingenlunde saa afgjort fremskridtsvenlig som hans Virksomhed med Hensyn til Handel og Industri. Grunden hertil laa for en Del i hans Utilbøielighed til store indgribende Lovreformer, der her aabenbart maatte ske, hvis noget betydeligt skulde udrettes. Betegnende i denne Henseende ere hans Udtalelser²⁾ angaaende et Tilfælde, hvor en Godseier, der besad to Herregaarde, havde paalagt nogle Bønder, der hørte under den ene Gaard, at gjøre Hoveri under den anden, skjøndt den laa henved to Mil borte, og tillige befalet de Bønder, der blev tilbage ved den første Gaard, foruden deres tidligere Hoveri ogsaa at bestride det, som de under den anden Gaard henlagte Bønder forhen havde gjort. Det var, som Stampe siger „let at begribe, at disse Bønder maa blive stærkt bebyrdede og muligt ganske ødelagte,“ og han har øiensynligt Sympathi for deres ulykkelige Stilling, der var en Følge af, at Bøndernes Ægt og Arbeide var ganske ubestemt og derfor ubegrænset, naar det ikke ved Fæstebreve eller andre særlige Aftaler var nøiere fastsat. Han mener ogsaa, at det vilde være „hel nyttigt og have mange gode Virkninger“ at gjøre Hoveriet lovbestemt, men afviser dog strax enhver Tanke derom. Det maa „forblive inter pia desideria,“ da det „fornemmelig ved Iværksættelsen vilde forefinde utallige og deriblandt mange næsten uoverstigelige Vanskeligheder.“ Den væsentligste Grund til hans Holdning overfor de brændende Spørgsmaal i Landvæsenet beroede imidlertid paa, at det efter hans Synsmaade var meget vanskeligt her at fælde en afgjørende Dom. Det maa erindres, at det danske Landbrug fra Midten af forrige Aarhundrede havde

¹⁾ Jfr. to Breve i Erkl. 2. 545 og 562.

²⁾ Erkl. 3. 514.

taget et mægtigt Opsving under den bestaaende Ordning, og det maatte set fra et rent økonomisk Standpunkt være en betænkkelig Sag at røre ved dens Grundpiller: Hoveriet og Stavnsbaandet, og anses som tvivlsomt, om en Afskaffelse eller Begrænsning af disse Institutioner vilde i alt Fald i en nær Fremtid gavne det almene Bedste. Det, som under denne Uvished afgjørende maatte bringe Vægtskaalen til at hælde til Reformernes Side, nemlig at Bondens faktiske Trældom¹⁾ var stridende mod Personlighedens sædelige Krav og ved intet økonomisk Hensyn kunde gjøres berettiget, var for Stampe en fremmed Tanke. Man kan i hans Udtalelser finde Beklagelser af Bondens ufrie Stilling og Erkjendelsen af Ufrihedens slappende og sløvende Indflydelse²⁾, men Ideen om Personlighedens selvstændige Berettigelse overfor det almene Vel kommer intetsteds frem. Af hans mangfoldige herhen hørende Ytringer kan f. Ex. nævnes hans Udvikling af Grundene, hvorfor Stavnsbaandet ikke bør udstrækkes til Kvinder³⁾. Det er ikke, siger han, fordi man da maaske vilde komme til at mangle Tjenestepiger i Kjøbstæderne, heller ikke fordi det vilde foraarsage almindelig Misfornøielse i Bondestanden, og heller ikke fordi det vilde være et nyt System uden mindste Sammenhæng med det mandlige Stavnsbaand, men det, som fornemmelig bestemmer ham, er, at Folkemængden hindres ved for stærke Trældomsbaand, for hvilken Sætning paaberaabes Erfaring og „næsten alle økonomiske Skribenter.“

Efter dette Standpunkt kan man ikke undres over, at han 1756 erklærer:⁴⁾ „Hvilket der mest kommer overens med

¹⁾ At Bønderne ikke retligt vare Vornede, har Stampe flere Gange udviklet, men at de faktisk omtrent vare stillede som Vornede, erkjendte han, Erkl. 2. 623.

²⁾ Jfr. f. Ex. Erkl. 1. 255 „Stolte og kæphøiede Bønder ere i Almindelighed at foretrække for forsagte, nedslagne og trævne Bønder.“

³⁾ Erkl. 3. 578.

⁴⁾ Erkl. 1. 652.

vores Statsforfatning og er mest fordelagtigt for Jordegods, enten at Bøndernes Frihed mere og mere indskrænkes, eller og at den mere og mere udvides, det er et Problem, som jeg ofte hæver tænkt over og betragtet fra begge Sider men endnu ikke finder mig i Stand til at opløse eller kan bestemme mig til noget vist udi. Dersom Bondens Frihed meget udvides, kan det let hælde, at adskillige Godser blive forladte og blottede for Mandskab og derved aldeles ødelagte. Indskrænkes Bondens Frihed alt for meget, betages ham derved al Kappelyst og Stræbsomhed, den naturlige Ild udslukkes hos ham, og han forfalder efterhaanden til en skadelig Ligegyldighed og Dovenskab. Dette derimod ved jeg og er tilfulde forvisset om, at hvad enten man tilsigter at udvide eller at indskrænke Bondens Frihed, bør man gaa hel langsom til Værks og tage sig vel vare for al hastig og meget mærkelig Forandring.“ Et Fremskridt fra dette temmelig negative Standpunkt er dog at spore allerede 1762, thi Stampe er nu klar paa¹⁾, at „jo mere Bondestandens Frihed indskrænkes, og jo stærkere Trældomsbaand der lægges paa deres Personer, jo mere hindres Folkemængden i samme Stand, som dog mest udgjør Rigets Styrke og Mængden af Deres Majestæts Undersaatter,“ og han vil vel ikke raade til at betage Proprietærerne noget af deres Ret over Bønderne men endnu mindre raade til at udstrække den videre. I 1766 gjentager Stampe²⁾, at det ikke er let at sige, hvad der i denne Materie er det retteste, men af hele Udviklingen er det dog klart, at han anser en langsom og gradvis Fremskriden henimod Friheden for det rigtige. Foreløbigt søgte han ved stærkt at fremhæve Stavnsbaandets fra Vornedskabets aldeles forskellige retlige Grundlag at

¹⁾ Erkl. 3. 579.

²⁾ Erkl. 5. 25.

klargjøre Opfattelsen af Forholdet¹⁾, ligesom han bestræbte sig for at forhindre Udvidelser af Stavnsbaandet. Han afværgede²⁾ saaledes et Forslag, der faktisk vilde have ladet Stavnsbaandet begynde med Bondens Fødsel, og en Fremgangsmaade³⁾, der let vilde føre til at skabe et Stavnsbaand for Kvinder. Han fandt det vel ikke stridende mod Loven⁴⁾, at en Godseier, der solgte sin Eiendom, forbeholdt sig Ret til nogle af de dertil hørende Bønderkarle, men var dog tilbøielig til at mene, at saadant burde forbydes for Fremtiden, og skjøndt han ikke ligefrem foreslog det, udgik dog et Forbud derom ifølge Konseillets Resolution⁵⁾. Imidlertid var det dog uden Protest fra Stampes Side, at Stavnsbaandet kulminerede, da det ved Fr. 13de April 1764 blev udvidet til at begynde fra Bondens 4de Aar i Stedet for som tidligere fra hans 9de i den Hensigt at give Proprietærerne et Vederlag for den større Byrde, som Fr. 1764 paalagde dem.⁶⁾

-
- ¹⁾ At dette ikke var uden Betydning i Henseende til at bane Vei for Reformen, er fremhævet af Fredericia, Den danske Bondestands Frigjørelse. 50.
- ²⁾ Erkl. 1. 640.
- ³⁾ Erkl. 3. 573 jfr. 2. 618.
- ⁴⁾ Erkl. 3. 294.
- ⁵⁾ Reskr. 26 Juni 1761. G. L. Baden, Frederik V.s Regeringsaarbog. 233 omtaler Sagen og erklærer det for en „synderlig Forbeholdenhed,“ der skyldtes det adelige Konseils Lyst til at forsvare født Adels saakaldte Rettigheder, at man forbeholdt den adelige Godseier Ret til at gaa til Domstolene. Dette er fuldstændigt at stille Sagen paa Hovedet. Konseillet var langt ugunstigere stemt mod Godseieren end Stampe og tillod ham navnlig kun Proces mod den nye Godseier men ikke mod Bønderne.
- ⁶⁾ Efter Stampes Erkl. skulde man tro, at Fr. 1764 slet ikke havde været til hans Betænkning, jfr. ogsaa E. Holm, Om det Syn paa Kongemagt osv. i Universitetsprogr. 1883. 124. I Erkl. 4. 555 findes vel et kort Udtog af en udateret Betænkning om en ny Indretning af Landmilitsen, men efter dens Plads at dømme, skulde den være afgivet i de sidste Dage af 1764 eller i Begyndelsen af 1765, og i Indledningen omtales den nye Indretning af Landmilitsen som noget allerede afgjort. Denne Betænkning maa imidlertid efter dens Ind-

Ligeledes kan bemærkes, at en gennem Kancelliet udgaaet Fr. 2den April 1762 forbød alle ugifte og ledige Kvindespersoner i Danmark (ikke blot dem af Bondestanden, som Stampe siger) at forlade Riget uden Øvrighedspas, der kun maatte meddeles, naar de beviste at have lovlig og billig Aarsag til Reisen. Denne Lov, der tilsigtede at afværge Mangel af kvindelige Tjenestefolk, og som Stampe¹⁾ anser for „baade nyttig og billig,“ kan efter hans næppe ugrundede Formening have bidraget til det dengang almindelige Rygte om, at Stavnsbaandet skulde udvides til Kvinder. Stampe har forøvrigt heller ikke reist nogen Indsigelse mod Fr. 9de August 1754 for Norge²⁾, der forbød Bondealmuen at arbeide for Dagløn og paalagde den at fæste sig i aarlig Tjeneste samt i den Anledning fastsatte meget trykkende Bestemmelser, f. Ex. at Enhver skulde tage Tjeneste i det Sogn, hvor han var født, og skulde have Fogdens Attest for, at han ikke der kunde faa Tjeneste, inden han maatte søge andesteds hen. Endnu 1762 erklærer Stampe, at denne Lovs „nøiagtige og strænge Efterlevelse er af den alleryderste Betydenhed,“ men hans gode Hjerte røres dog over, at Lehnsmanden havde sat en Dragonkone, hvis Mand var kommanderet til Holsten, i Gabestokken, fordi hun ikke vilde tage Tjeneste hos Præsten, og han udvirker en lem-

hold være identisk med de „Momenta til en Skrivelse til Direktorium,“ der findes hos Fredericia Aktstykker til Stavnsbaandets Historie. 160. Disse Momenter ere skrevne med Stampes Haand og maa være forfattede før Fr. 1764, eftersom Direktoriets Svar derpaa er af 11 Marts 1764. I Momenterne omtaler Stampe aldeles ikke den foreslaaede Udvidelse af Stavnsbaandet.

1) Erkl. 3. 581.

2) Erkl. 1. 223 jfr. 602. I et Par Ord fra Generalprokurør Chr. Colbjørnsen til Oplysning i Anledning af de udkomne tvende Breve fra Riegels til Heiberg 1797. 4 siges, at „denne Forordning i Forening med Landmiliceanordningen for Norge stavnbinder Bondestanden og underkaster den en saa vilkaarlig Behandling af Fogderne, at samme ei kan bestaa med sand Borgerfrihed.“

fældig Behandling for Fremtiden af de udkommanderede Soldaters hjemmebløvne Hustruer.¹⁾

Kort efter Christian VII.s Tronbestigelse blev Stampe kaldet til mere aktiv Deltagelse i Arbeidet for Landvæsensreformerne. Da Kongen ønskede at løse Stavnsbaandet, henvendte Reverdil sig henimod Slutningen af September 1767 til Stampe med Begjæring om at erholde en skriftlig Erklæring til Kongen om, hvorledes Bøndernes Frigivelse bedst kunde iværksættes. I sin den 1ste Oktober 1767 daterede Erklæring²⁾ udtaler Stampe, at „det alt for stærke Baand, som er lagt paa Bonden, kan have adskillige skadelige Følger, og at det rimeligvis vilde være mere fordelagtigt for Folkemængden, om Bondestanden blev tilstaaet nogen større Frihed.“ Vil man da gjøre dette, mener han, at man i alt væsentligt bør vende tilbage til Tilstanden, som den (efter hans Opfattelse) var efter Vornedskabets Afskaffelse ved Fr. 21de Februar 1702, saa at Stavnsbaandet kun skal være fra Bondens 14de til 36te Aar og den, der har udtjent sin Tid ved Landmilitsen, skal kunne nedsætte sig og tage Gaard i Fæste, hvor han vil. Derhos raader han gjentagende og indtrængende til at gaa besindigt og langsomt frem.

Reverdil³⁾ fortæller, at Stampe „passait pour un homme faible à qui l'autorité imposait,“ og at han derfor ikke meddelte Stampe, at denne var udset til at indtræde i en paa-tænkt Reformkommission, forinden den omtalte Erklæring var afgivet, og Stampe derved var afskaaret fra at forandre Anskuelse, men denne kaptiøse Fremgangsmaade blev uden Virkning, thi Betænkningen af 1ste Oktober 1767 stemmer ganske med, hvad Stampe tidligere havde vedkjendt sig. Hans positive Forslag vare alt andet end radikale, men at

¹⁾ Erkl. 3. 471.

²⁾ Erkl. 5. 444.

³⁾ Mémoires. 96 jfr. Erkl. 5. 451.

de dog stillede ham i de Liberales Klasse, fremgaar ikke blot af, at man efterat have erfaret hans Mening satte ham ind i Reformkommissionen, men ogsaa af en Sammenligning med Reverdils eget Forslag¹⁾, der gik ud paa det selvsamme, og med det i Struensees Tid fremkomne Forslag²⁾, der ikke gik videre end til at indskrænke Stavnbaandet, saa at det skulde vare fra Bondens 14de til 34te Aar.

Den under 27de Okt. 1767 nedsatte Kommission³⁾, hvori Stampe indtraadte, skulde „undersøge og overveie alt det, som kan være tjenligt til at forbedre og fremme Landvæsenet i Vort Rige Danmark og især for at lette forsaavidt muligt Bondens Vilkaar“, og den var altsaa ikke begrænset til at drøfte Spørgsmaalet om Stavnbaandets Løsning. Stampe fremlagde og henholdt sig til sin Erklæring af 1ste Oktober „deklamerende derhos“, som Kommissionsprotokollen bemærker, „at han dog havde visse Limitationer at tilføie“. Hvilke disse vare, viser Protokollen ikke, men de gik muligvis ud paa, hvad der i sig selv ikke var unaturligt, at man burde udsætte at tage Stavnbaandets Løsning under Overveielse, indtil man erfarede, hvorledes de militære Myndigheder tænkte sig Ordningen af Landmilitsen. I alt Fald vedtog alle Kommissionens Medlemmer dette paa et af de første Møder⁴⁾, og man fastholdt dette Standpunkt, ogsaa efterat Kommissionen ved Reskr. 30te Marts 1768 var

1) Reverdils Memoire findes hos Fredericia, Aktstykker. 183.

2) Generallandvæsenskommissionens Betænkning af 17 Aug. 1771 hos Fredericia, Aktst. 252.

3) Reverdils Angivelse i Mémoires. 98 om, at han deltog i Kommissionens første Møde under Præsidium af Rosenkrantz, er unøjagtig. Stampe meddeler i Erkl. 5. 452, at Reverdil kun deltog i et præliminært Møde, hvori Kommissionens Aabning blev udsat, netop fordi Rosenkrantz var fraværende, og af Kommissionsprotokollen fremgaar, at Reverdil ikke var tilstede ved det første Møde; han var da allerede afskediget.

4) Fredericia Aktstykker. 199.

forandret til et Generallandvæsenkollegium¹⁾. Reverdil meddeler et Brev fra Kommissionens Sekretær Højer, der udtaler sig meget bittert om Stampes Holdning i Kommissionen, men det Faktum, han beretter, indskrænker sig til, at Stampe i et Møde, hvor Kongen var tilstede, har havt den Frækhed (l'effronterie) at sige, at Bønderne vare lykkeligere i Danmark end i noget andet europæisk Land, endog England, om hvilket man talte saa meget, og at der i hele Kongeriget maaske var 7 eller 8 Jorddrotter, der plagede deres Undergivne. Denne sikkert altfor rosenfarvede Udtalelse, om hvilken forøvrigt Protokollen, der førtes af Højer, ikke meddeler noget, skal være afgivet af Stampe for at behage Kongen, der ifølge Reverdils Forklaring netop smigredes ved Modsigelse. Selv om Stampe har været bekendt med, at Modsigelse havde denne mærkelige Virkning paa Kongen, er hans Forhold dog næppe meget graverende, saa meget mindre som han efter enkelte tidligere Ytringer virkelig synes at have ment, at de slette Godseiere vare i absolut Minoritet²⁾. I alt Fald beviste Stampe i Gjærningen, at han ikke ansaa de danske Bønder for saa lykkelige, at de ikke trængte til Reformen.

I Kommissionen og Kollegiet spillede han utvivlsomt en betydelig Rolle og var den egentlige Arbeidskraft. Han tog kraftigt og med Virkning til Orde, da „Nogle syntes aldeles at ville tilsidesætte“ den engang lagte Arbejdsplan³⁾,

¹⁾ Reverdil Mémoires. 125 paastaar, at denne Forandring egentlig tilsigtede at standse hele Reformværket, men Kollegiets hele Virksomhed vidner derimod. Maaske sigte disse Ytringer af Reverdil kun til Stavnsbaandets Løsning, men det maa da erindres, at det allerede før Kollegiets Tilblivelse var vedtaget at udsætte Drøftelsen deraf.

²⁾ Jfr. f. Ex. Erkl. 5. 448, men flere Steder udtaler han sig rigtignok, som om Bondestandens Undertrykkelse var det almindelige, jfr. f. Ex. 3. 494. Jfr. iøvrigt herved E. Holm, Om det Syn paa Kongemagt m. m. 115 (Univpr. 1883).

³⁾ Erkl. 5. 592.

og Udarbeidelsen af de vigtigste Love, der udgik fra Kollegiet, skyldes ham, saaledes Fr. 6te Mai 1769 om Hoveriet, Fr. 13de s. M. om Selveiendoms Fremme, Selveierbønders Testationsret m. m., Fr. 28de Juli s. A. om Fællesskabets Ophævelse og Fr. 14de Sept. 1770 om Beneficiariers Ret til Erstatning for Omkostninger til Jordbrugets Forbedring¹⁾, Love, der alle betegnede Fremskridt, om end ikke betydelige²⁾.

Det er allerede omtalt, at Generallandvæsenskollegiet blev opløst af Struensee, og i dennes Tid fik Stampe intet at gjøre med Landvæsensreformen, navnlig kom Fr. 20de Febr. 1771 om Hoveriet ikke til hans Betænkning³⁾. Derimod medvirkede han under Guldbergs Styrelse ved Affattelsen af flere Love om Landboforholdene, hvis Grundregler dog hverken skyldtes ham eller kunde forhindres af ham. Han var saaledes Medlem af en Kommission, der udarbejdede Fr. 14de Sept. 1774 om Landmilitsen, og som forgjæves modsatte sig Rentekammerets Forslag (Fr.s § 6), at naar en Karl havde tjent sine 12 Aar og derpaa ikke vilde antage en Gaard i Fæste, naar den paa „billige og lovlige“ Vilkaar blev ham tilbudt, skulde han tjene 6 Aar endnu, hvilket unægtelig, som Kommissionen siger⁴⁾ „synes baade haardt og kunde give Anledning til adskillig Underslæb, samt at en Forvalter eller Ridefoged paa mange Maader kunde chikanere de unge Bønderkarle“. Stampe var ligeledes Medlem af den Kommission, der udarbejdede de nærmere Bestemmelser om Landmilitsen, som findes i Fr. 30te Jan.

¹⁾ Erkl. 6. 109, 121, 126, 240 og 241.

²⁾ Nogle Bemærkninger om disse Love findes hos E. Holm, Om det Syn paa Kongemagt m. m. 128.

³⁾ Fredericia Aktstykker. 251. Ørsted, Af mit Livs og min Tids Historie. 1. 318 bemærker: „Hverken Ret eller Billighed var iagttaget ved hin Forordning, der vilkaarligt satte Hoveriet i ensformigt Forhold til Hartkornet“.

⁴⁾ Fredericia Aktst. 261, E. Holm, Kampen. 27.

1777. Derimod har han næppe havt Andel i Fr. om Hoveriet 12te August 1773¹⁾ og i alt Fald ikke kunnet protestere mod den mærkelige § 16 i denne Lov²⁾, hvorefter „de Foreninger i Henseende til Hoveriet, som imellem Husbonderne og deres Hovningsbønder nu for Tiden befindes at existere, blive ei længere gyldige eller gjældende, end begge Parter derved finde sig fornøiede“ — en Tilintetgjørelse af private Overenskomster, der kun kunde blive til Skade for Bønderne.

Om Stampes Forhold til Landvæsensreformerne, da Tiden til deres Gjennemførelse var kommen efter Guldbergs Fald, vides intet paalideligt. Han var da saa gammel og svag, at en kraftig Deltagelse fra hans Side næppe kan have fundet Sted, men det er sandsynligt, at han har sluttet sig til Reformvennerne³⁾.

VII.

Det er foran omtalt, at Stampe 1742 blev Medlem af den Kommission, der var nedsat for at udarbejde en ny Lovbog i Stedet for den allerede paa mange Punkter forandrede og paa endnu flere forældede eller ufyldstgjørende Christian V.s Lovbog. Denne Kommission skulde sætte sig i Forbindelse med Admiralitetet, forsaavidt Søretten angik, og Affattelsen af denne blev senere overladt til Admiralitetet, der betroede Arbeidet til Stampe⁴⁾. Autobiografien medde-

¹⁾ Ørsted, Af mit Livs og min Tids Historie 1. 318 bemærker, at han „ikke kan billige Maaden, hvorpaa Sagen blev behandlet ved Fr. 12 Aug. 1773“.

²⁾ Denne § 16 fandtes ikke i Rentekammerets Forslag, men blev, efterat dette allerede var approberet, tilføjet af Geheimstatsraadet. Dette fremgaar af det i Rigsarkivet værende approberede Exemplar af Loven.

³⁾ E. Holm, Kampen. 93 jfr. 114 og 150. Suhm Saml. Skr. 10. 30 siger om Stampe, at „han var en stor Ven af Bondens Frihed“.

⁴⁾ Reskr. 31 Juli 1744 og 22 Apr. 1746.

ler, at han med Bistand af daværende Sekretær siden Deputeret i Admiralitetskollegiet Chr. Fleischer udarbejdede et Udkast, hvori de særligt bestræbte sig for Indførelsen af danske Benævnelser for de fremmede tekniske Udtryk, og at det var færdigt til Renskrivning, da Christian VI.s Død indtraf, hvorved Sagen standsede. Det maa være dette Udkast, der i Reskr. 25de Novbr. 1746 omtales som „den forfattede og for største Delen fuldfærdige Soret“, og som ifølge Reskr. 16de Decbr. s. A. af Admiralitetet skulde indsendes til Kancelliet, men det er i Virkeligheden næppe blevet indsendt, og da Stampe ikke selv har sørget for senere at bringe det frem og ikke engang, saa vidt vides, har efterladt Manuskriptet, savner man ganske nærmere Kundskab om dets Indhold.

Samtidigt med, at den omtalte Lovkommission blev ophævet, blev det ved Reskr. 25de Novbr. 1746 bestemt, at Lovarbejdet skulde udføres af en enkelt Mand, og at hans Værk, efterhaanden som det blev færdigt, skulde forelægges en Revisionskommission, og af denne blev Stampe Medlem 1755.¹⁾ Da Munthe af Morgenstierne, hvem Forfattelsen af Udkastet var overdraget,²⁾ var død uden at være kommet videre end til Forarbejderne, opfordrede man ifølge Autobiografien 1757 Stampe til at paatage sig Arbejdet, men han undslog sig derfor under Henvisning til, at han da maatte opgive Generalprokurørembedet, og man overdrog da Hvervet til Lowson og efter hans Død til Kofod Ancher.³⁾ Som bekendt kom Tanken om den nye Lovbog ikke til Udførelse, men Kommissionen forblev siddende i en lang Aarrække og afgav i Anledning af Generalauditør Rothes Tilbud om at tilvejebringe en ny Lovbog inden 6 Aar en af Kofod Ancher affattet Erklæring af 26de April 1776, hvori det hedder, at

¹⁾ Reskr. 21 Nov. 1755 og 23 Jan. 1756 jfr. Erkl. 1. 528 og 531.

²⁾ Reskr. 12 Mai 1747.

³⁾ Reskr. 18 Febr. 1757 og 20 Okt. 1758.

det ikke nu er Tiden at forfatte en Lovbog, da der forestaar saa store Forandringer i Landvæsenet og Jurisdiktionerne. Dette var dog ikke Kommissionens eneste Livstegn, thi den afgav ikke sjældent efter Begjæring Erklæring om eller Udkast til paatænkte nye Love, og det længe efter 1772, der undertiden angives som dens Dødsaar. Saaledes er Pl. 16de Septbr. 1778 om Ægtefællers Vidnepligt affattet ordret efter Stampes Votum i Kommissionen, og Fr. 30te Septbr. s. A. angaaende visse Regler for Dommes Afsigelse og Beskrivelse er saa godt som fuldstændigt en Afskrift af Stampes Ytringer i Kommissionen. Denne eksisterede endnu i 1780, men er vistnok ikke længe efter ophørt at fungere.

Man kan ikke paastaa, at Stampe har vist nogen synderlig Interesse for den nye Lovbogs Tilveiebringelse,¹⁾ men han kan have havt Grund til at nære Betænkelighed ved under de daværende Forhold og med de dengang til Raadighed staaende Kræfter at indføre en fuldstændig Omdannelse i den gjældende Ret. Imidlertid vil det ses, at han heller ikke har virket stærkt for stykkevise Reformere ved Love, og det er — naar man tager Manglerne ved den bestaaende Retsordning og Stampes nøie Kjendskab dertil i Betragtning — mærkeligt, hvor faa indgribende Love paa Retsvæsenets Omraade, der ere udgaaede i Tidsrummet fra 1753 til 1770, i hvilket han havde det frieste Raaderum. For Civilrettens Vedkommende, hvor Trangen til nye Love vistnok var mindre, kan nævnes Forordningerne om Hasardspil 6te Oktbr. 1753²⁾ og om Forbud mod at give Umyndige Kredit samt om Aager 14de Mai 1754,³⁾ der iøvrigt begge ere lige saa meget af strafferetlig som af civilretlig Natur, Pl. 2den Oktbr.

¹⁾ At han ikke havde god Tro til det paabegyndte islandske Lovarbeides snarlige Fuldførelse, ses af Ytringer i Erkl. 5. 474 jfr. 4. 314.

²⁾ Erkl. 1. 76 og 83.

³⁾ Erkl. 1. 138 og 219.

1754 om Husleieforhold i Kjøbenhavn¹⁾ og den vigtige Bestemmelse i Fr. 14de Oktbr. 1763 om Forpligtelsen for et uægte Barns Fader til at betale Underholdsbidrag, der dog ikke betragtedes som en egentlig ny Retsregel, jfr. foran S. 82. Fr. 13de April 1754 om Retshandler med Militære af Underklasserne²⁾ og Pl. 15de Jan. 1768 om Arv, der tilfalder Slaverifanger,³⁾ ere kun af ringe Betydning.

Paa Strafferettens og Processens Omraade, hvor Manglerne vare mest følelige og tildels traadte meget stærkt frem, er der kun faa vigtige Love. Blandt de kriminalretlige Love var Fr. 8de Juni 1767 om Ophævelsen af offentligt Skrifte som Straf for Leiermaal uden reel Betydning jfr. foran S. 63, og iøvrigt findes kun et Par temmelig specielle Bestemmelser saaledes Fr. 6te Aug. 1762 om Skærpelsen af Straffen for Tyverier paa de kgl. Slotte⁴⁾ og Fr. 18de Decbr. 1767 om Straf for dem, der alene for at gjøre en Ulykke og derved miste Livet ombringe Andre. For Kriminalprocessens Vedkommende er her næppe andet at nævne end Fr. 7de Juni 1760,⁵⁾ der gik ud paa at bevirke større Hurtighed ved Delinkventsagers Indstævning til Høiesteret og Overhofretten. I Civilprocessen foreligger der flere vigtige Love om Skiftevæsenet jfr. nedenfor, men iøvrigt kun nogle ikke synderligt indgribende eller temmelig specielle Bestemmelser. Den vigtigste er vel Pl. 13de Aug. 1766 om Rettergangen ved Kjøbenhavns Bything,⁶⁾ der gjorde et væsentligt Skridt henimod Procedurens udelukkende Skriftlighed. Endvidere kan nævnes Reskr. 3die Jan. 1755 om Forbud mod subjektiv

¹⁾ Erkl. 1. 314.

²⁾ Erkl. 1. 150.

³⁾ Erkl. 5. 362.

⁴⁾ Erkl. 3. 443.

⁵⁾ Erkl. 3. 15. Af Stampes Meddelelser paa dette Sted ses, at Fr. 7 Juni 1760 skyldes et Forslag fra Overhofrettens Justitiarius J. A. Cold.

⁶⁾ Erkl. 5. 50.

Kumulation, der dog „alene gjentager det, som tilforn i Loven har været stadfæstet“¹⁾ og Fr. 24de Jan. 1754 om Appelfristen for Birkethingsdomme²⁾. Desuden kan her medregnes Anordn. 31te Marts 1755 om Ordningen af Retsvæsenet paa de vestindiske Øer³⁾.

Selv om man vil bortse fra, at ingenlunde alle disse Bestemmelser skyldes Stampes Initiativ, faar man ikke noget stort Indtryk af hans Virksomhed som egentlig Lovforbedrer i den bedste Del af hans Liv. At dette ikke skyldes nogen manglende Arbeidslyst eller Indsigt, er en afgjort Sag, men det hang sammen med hans Karakter og hele Opfattelsesmaade. Hans Tilbøielighed til at se rent praktisk paa Tingene bragte ham til at overvurdere den Sætning, at det i sidste Instans ikke bliver Lovene men Personerne, der skulle bringe dem til Anvendelse, hvorpaa det kommer an. Særligt betegnende i denne Henseende er blandt mange lignende Udtalelser en Ytring⁴⁾ som denne: „Det var temmelig let at raade Bod derpaa (nemlig paa visse Misbrug) saavel som paa andre Mangler i vores Rettergangsmaade, dersom man hos os overalt kunde formode fornuftige og lovkyndige Dommere, der havde tilstrækkelig Indsigt i vores Lovkyndighed og dens Sammenhæng. Men det vil endnu være noget, førend man i Danmark kan lægge denne Formodning til Grund for en Lov eller Anordning, Rettergangsmaaden angaaende, og imidlertid maa man tage Folk, saadanne som de ere og ikke som de burde være“. Den Mangel, at Rets-

¹⁾ Erkl. 1. 311 og 479.

²⁾ Erkl. 1. 333. Ifølge S. Vedel, Den dansk-norske Høiesterets Historie. 256 ff. skal Høiesteretsinstr. 23 Febr. 1753, skjøndt den udkom kun 7 Dage, efterat han var bleven Generalprokurør, være affattet efter et Forslag af Stampe. De i Rigsarkivet værende herhenhørende Aktstykker vise dog intet derom.

³⁾ Erkl. 1. 361 og 364.

⁴⁾ Erkl. 2. 598 se endvidere f. Ex. 5. 54 og 389. Jfr. om almindelige Instruxers Unødvendighed 1. 454 og 2. 372.

embedsmændene navnlig ved Underdomstolene ofte kun besad ringe Dygtighed, foruden at de, som mangfoldige af Erklæringerne¹⁾ vise, jævnlig manglede ogsaa andre vigtige Egenskaber, havde sin nærmeste Grund i deres slette økonomiske Vilkaar, og om at forbedre disse i nogen væsentlig Grad kunde der under de daværende Forhold ikke være Tale. Det er andetsteds fremstillet²⁾, at en Forbedring af Lønningsforholdene end ikke for Høiesterets Vedkommende kunde sættes igjennem, men det lykkedes dog Stampe, da han i Forbindelse med et Forslag³⁾ om en ny Instruktion for Overhofretten i Norge indstillede, at der skulde tillægges et vist Antal af Assessorerne en iøvrigt yderst moderat Gage, at gennemføre dette, jfr. Reskr. 17de Sept. 1756.

Retspersonalets ufuldstændige Brugbarhed kunde imidlertid fornuftigvis kun paaberaabes som Indvending mod en ny Ordning, saafremt denne maatte anses for vanskeligere at anvende end den ældre, og Stampes Tilbageholdenhed i Henseende til nye Love grundede sig heller ikke alene paa den omtalte Betragtning. Denne forenede sig med hans Erkjendelse af, at det ikke er at vente, at nye Love skulle være fuldkomne, og at det ikke er let forud at overse, hvilken Virkning de ville udøve, hvorimod man kjender Manglerne ved det bestaaende System og er i Stand til at bøde derpaa uden forandrede Retsregler ved Hjælp af Benaadnings- og Bevillingsmyndigheden eller ved paa anden Maade at gribe ind i det enkelte Tilfælde. Det var ikke herved særligt en bureaukratisk Aand, der talte ud af Stampe, thi Meningen var ikke at ordne Forholdene efter vilkaarligt Skjøn eller blotte Hensigtsmæssighedshensyn

¹⁾ Erkl. 1. 74 og 89, 2. 258 og 401, 3. 317 og 473, 4. 42 og 554, 5. 68 og 264 o. m. fl.

²⁾ S. Vedel, Den dansk-norske Høiesterets Historie 272.

³⁾ Erkl. 1. 540.

men efter bestemte regelmæssige Principer¹⁾); hans Hovedformaal var netop en fast og sikker Retsanvendelse, der udviklede sig fremad af sig selv med meget varsom Hjælp fra Lovgiverens Side.

Af de mange gode og sunde Reformtanker, der findes i Erklæringerne, ere største Delen strandede paa dette Skær, der ofte antager Formen af befrygtede Vanskeligheder ved Iværksættelsen f. Ex. med Hensyn til Hoveriets legale Fastsættelse eller Massebestyrelse af Umyndiges Midler²⁾, men undertiden fremtræder mere utildækket, f. Ex. naar Tanken om en ny Ordning af Tiendevæsenet opgives, fordi „dette forudsætter en ny og almindelig Indretning og kommer ikke overens med vores Lovs Aand og Hensigt“ eller fordi „det forudsætter en almindelig Indretning, som igjen sætter en og anden Foranstaltning og dens Iværksættelse forud“³⁾. Hvor det nærmere angives, hvilken Skade der kunde følge af at lade en ny Lov udgaa, er det ofte lidet betydelige Betragtninger, der gjøres gjældende, f. Ex. naar det anses⁴⁾ uheldigt at fastsætte Appelsommen for islandske Sager til Høiesteret, fordi dette maaske vilde være at erindre Islænderne om, at de kunde appellere alle Sager af den Værdi, eller naar en Anordning om Straf for dem, der lemlæste sig for at blive fri for Militærtjeneste, fraraades⁵⁾, fordi „Flere forføres til at begaa en saadan Misgjerning ved at faa at vide, at den er til og kan forøves, end der hindres og skrækkes derfra ved den derfor satte Straf“. Lignende Ræsonnementer mødes hyppigt i Erklæringerne, f. Ex. naar

¹⁾ Stampe har saaledes flere Gange udviklet Nødvendigheden af ikke at give Opreisningsbevillinger i Flæng men efter bestemte Regler, jfr. f. Ex. Erkl. 5. 141.

²⁾ Erkl. 4. 221, jfr. Reskr. 16 Nov. 1742.

³⁾ Erkl. 2. 98 og 727.

⁴⁾ Erkl. 4. 397.

⁵⁾ Erkl. 3. 663.

Stampe udvikler¹⁾), at et Reskr. 4de Marts 1746 om Landsoldaters Fritagelse for Straf for første Gang begaaet Leiermaal efter sit Indhold maa gjælde overalt, skjøndt det kun er henvendt til en enkelt lokal Myndighed, men dog ikke vil, at det skal kommunikeres de øvrige Autoriteter, fordi det ikke er raadeligt i Forveien at tilkjendegive de Militære den dem tilstaaede Fritagelse for Straf.

At det særligt var Stampe, som holdt igjen i Henseende til Lovreformer, er der dog ikke Grund til at antage. Efter al Sandsynlighed stemmede hans Betragtninger netop med Anskuelserne i de dengang ledende Kredse, og der foreligger Efterretning om, hvorledes enkelte af Stampes Love have havt en meget besværlig Tilblivelse. Saaledes blev Straffen for „de tungsindige Mennesker, som begaa et Selvmord for at komme til at dø . . . ventileret baade i Lovkommissionen, Kancelliet og Konseillet i Aaret 1757 og . . . kom i Langdrag ved det, at der overalt var forskjellige Meninger“ i den Grad, at man først efter 10 Aars Forløb ved Frd. 18de Dec. 1767 gennemførte, hvad Stampe i 1757 foreslog²⁾).

Til en nærmere Undersøgelse af Stampes Opfattelse og Fremgangsmaade i de forskjellige Retninger frembyde Erklæringerne et rigt Materiale, men det maa her være tilstrækkeligt at supplere, hvad der allerede herom er bemærket, ved at fremdrage enkelte Hovedpunkter.

Hvorledes Stampe opfattede Straffens Grund og Hensigt, har han givet et levende Vidnesbyrd om ved Frdn. 18de December 1767 om Straf for dem, der af Livslede begaa Mord, og selv udførligt udviklet under Forhandlingerne om denne Forordnings Affattelse³⁾). Han er en bestemt Tilhænger af den dengang almindeligt herskende

¹⁾ Erkl. 4. 433.

²⁾ Erkl. 5. 426 jfr. 2. 153.

³⁾ Erkl. 2. 153 jfr. 5. 427.

Afskrækkelsestheorie, uberørt af Montesquieus Ideer paa dette Punkt¹⁾ saavel som af Beccaria, og selv det Hensyn til Forbryderens Forbedring, som hos Wolf spiller nogen Rolle ved Siden af Straffens Hovedformaal, kommer ikke synderligt frem hos Stampe. Straffens Hensigt at give Publikum Sikkerhed for, at Forbrydelser ikke skulle tage Overhaand „kan næppe opnaas paa anden Maade end ved at paalægge den Skyldige saadan Straf, som hos andre Ligesindede kan opvække Skræk og Afsky for den Gjerning, der drager saadan Straf efter sig,“ og Straffen „er ikke saa meget rettet paa den, der straffes, som paa andre Ligesindede, hvilke den skal tjene til Exempel og Afsky²⁾.“ Som en Følge heraf holdt Stampe paa strænge Straffe; han protesterede³⁾ saaledes mod Afskaffelse af Dødsstraf for Kvinder, der ombringe deres Foster, og da han 1771 fik Ordre til at udarbejde en Lov, hvorved Dødsstraf for Tyveri blev ophævet, gav han den et saadant Indhold, at den, som han selv udvikler, blot fastslog den iøvrigt ikke meget betydelige Straffeformildelse, der allerede pleiede at ske ved Benaadning, og altsaa væsentligt kun havde formel Betydning⁴⁾. Dog var den barbariske Strafferet, der anvendtes mod Negerne paa de vestindiske Øer, ham for meget, især da man her maatte overlade Udøvelsen af Benaadningsretten til Guvernørens Forgodtbefindende, og han forsøgte gjentagne Gange⁵⁾ men uden Resultat paa at indføre en Reform heraf.

Stampes Anskuelse om Nødvendigheden af strænge

1) Esprit des lois 6 cap. 12 ff. „Il ne faut point mener les hommes par les voies extrêmes; on doit être ménager des moyens que la nature nous donne pour les conduire. Qu'on examine la cause de tous les relâchements, on verra qu'elle vient de l'impunité des crimes et non pas de la modération des peines.“

2) Erkl. 3. 452.

3) Jfr. foran S. 52.

4) Erkl. 6. 254, Hist. Tidsskr. 5. 4. 300.

5) Erkl. 5. 558, 6. 210 og 266.

Straffe modificeredes dog ved hans praktiske Erfaring, der tilsagde ham, at det ikke kan nytte at fastsætte for strænge Straffe, thi da opnaas der i Almindelighed Benaadning, men at en taalelig Straf, der nøiagtigt exekveres, er det bedste¹⁾. Der var f. Ex. en temmelig konstant Praxis i Henseende til Formildelse af idømte Straffe for Tyveri, Falsk o. desl., og selv Frdn. 18de December 1767 blev efter kort Tids Forløb anvendt saaledes, at man, naar Vedkommende opførte sig godt, fritog for den aarlige Piskning og lod den i Frdn. § 4 foreskrevne Sønderlemmelse af Forbryderens Lig bortfalde²⁾. At man saa meget mere maatte formilde de for Sædelighedsforbrydelser o. desl. fastsatte altfor strænge Straffe, er en Selvfølge, og Erklæringerne frembyde flere Exempler derpaa. Da saaledes en Kvinde for tredie Leiermaal med en Mand, der havde hendes Søkendebarn til ægte, var dømt til 12 Aars Tugthusarbeide og Bergamtet havde nedsat Straffen til 8 Aar, indstillede³⁾ Stampe, skjøndt han erklærer ikke at se, med hvilken Ret Bergamtet kan udøve Benaadning, at hun skal modtages i Tugthuset for det første paa 8 Aar, men efter 2 à 3 Aar kan Stiftamtmanden indstille hende til Benaadning. Ligesom de gjældende Straffebestemmelser i mange Tilfælde for store Strængthed blev udjævnet ved Benaadning efter nogenlunde faste Regler, saaledes blev deres store Ufuldstændighed i Praxis afhjulpet ved en vidt gaaende Benyttelse af Analogi og Anvendelse af arbitrær Straf.

¹⁾ Erkl. 3. 79, 4. 49. At endog Lovene selv vedkjendte sig dette Synspunkt, viser f. Ex. Præmisserne til Frdn. 6 Juni 1769 (udgaaet fra Rentekammeret) om Straf for Ødelæggelse af Bøndergaarde „paa det en altfor haard Straf ikke skal blive til Hinder i at sætte disse Anordninger i behørig Exekution.“

²⁾ Reskr. 30 Sept. 1778. Denne Sag var sendt til Lovkommissionens Betænkning, og af Akterne ses, at Grunden til Bestemmelsens Afskaffelse dels var, at Exekutionen af Lig var dyr — 30 Rdlr., dels at den ikke kunde afskrække, da Publikum ikke overværede den.

³⁾ Erkl. 4. 363 jfr. 5. 200.

Mere paatrængende end en Reform af Straffereglerne maatte det efter Stampes Anskuelse være at sørge for en virksom Undersøgelse og Paatale af Forbrydelserne¹⁾. Han forefandt en paa Chr. V.s Lovbog hvilende akkusatorisk Kriminalproces, der vel var ikke lidet udviklet og forbedret ved senere Love men dog led under iøinefaldende Mangler. Navnlig var der Fare for, dels at Forbrydelser jævnlig vilde forblive upaatalte af rent økonomiske Grunde, dels at det ofte vilde være vanskeligt at skaffe Sagerne tilstrækkeligt oplyst.

Det første beroede især paa, at det ifølge Frdn. 13de Januar 1747 § 1 kun var ved Forfølgningen af Tyveri, Røveri, Drab og Mordbrand, at Omkostningerne kunde lignedes paa Amtet, medens man ved andre Forbrydelser var henvist til at tage dem fra Sigt- og Sagefaldskassen, der ikke altid havde tilstrækkelige Midler. At raade Bod herpaa ved at lade Bestemmelsen om de fire nævnte Forbrydelser gjælde for alle grovere Retsbrud, navnlig alle dem, der medførte korporlig Straf, i Modsætning til dem, der kun paadrog Bøder, var en nær liggende Tanke, men var allerede ved Frdn. 19de September 1732 prøvet og atter opgivet, fordi man derved paalagde Borgerne for store Byrder, og Stampe ønskede ikke at gjenindføre den som almindelig Regel. Ikke blot vilde den fjerne den Opfordring til Forsigtighed i at forfølge formentlige Forbrydelser, som det gjældende System gav, gjøre mindre betænkkelig ved at lade Omkostningerne løbe op og opmuntre til Aktion i visse Tilfælde, som „ikke bør altfor meget begunstiges e. g. Trolddom, visse species blasphemias,²⁾“ men Reglen var i sig selv irrationel, da de gjældende Straffeloves Bestemmelser om,

¹⁾ Jfr. herved i det hele C. Goos: Den danske Straffepoces i Forhold til Strafferetspleiens Grundsætninger fra Chr. V.s Lov til Nutiden. Universitetsprogr. 1880.

²⁾ Erkl. 1. 69.

hvad der skulde paaføre korporlig Straf og hvad Bøder, paa mange Punkter ikke svarede til de nyere Ideer om Forbrydelsers Grovhed. Stampes Mening¹⁾ var derfor, at Reglen i Frdn. 1747 om de fire Forbrydelser vel burde anvendes paa andre Forbrydelser men ikke ubetinget, naar disse medførte ligesaa stor Straf, men kun naar deres Forfølgning var af ligesaa stor Betydning for Samfundet. Det ofte vanskelige Skjøn herover kunde imidlertid ikke overlades de stedlige Myndigheder, men de maatte i paakommende Tilfælde indhente speciel Besked i Kancelliet²⁾. Endnu 1766 indskærpes dette, uagtet der dog kort Tid forud³⁾ ved Reskr. 4de April 1766 var givet Stiftamtmanden over Sjællands Stift en almindelig Bemyndigelse til paa egen Haand at afgjøre Spørgsmaalet i Overensstemmelse med den i Frdn. 19de September 1732 liggende Grundsætning. Maaske har denne særlige Myndighed for denne Embedsmand havt sin Grund deri, at der lettere kunde føres Tilsyn med de sjællandske Forhold.

Som et Middel til at formindske Udgifterne i kriminelle Sager henviste Stampe til en sparsom Anvendelse af Varetægtsarrest, der efter hans Anskuelse ikke blot bør være udelukket ved ringere Forseelser, hvor der kun er Tale om Bødestraf⁴⁾, men endog „just ikke altid er saa aldeles nødvendig, naar den satte Straf ikke beløber høiere end til nogle Aars Tugthus eller Fæstningsarbeide⁵⁾.“ Rømmer den Tiltalte ud af Landet, mener Stampe, paa lægger han sig selv en frivillig Straf af Landsforvisning, som i Loven mindst betragtes som svarende til nogle Aars Strafarbeide. Bliver han i Landet, kan Dommen fuldbyrdes,

¹⁾ Erkl. 1. 68, 2. 514, 4. 562 og 592.

²⁾ Erkl. 5. 200.

³⁾ Erkl. 4. 611.

⁴⁾ Erkl. 4. 620.

⁵⁾ Erkl. 5. 199.

naar han antræffes, og antræffes han ikke, kan den bestandige Frygt og Fare, hvori han maa leve, nogenledes sættes ved Siden af Straffen selv. Nogen særlig Bestræbelse efter at føre disse Tanker ud i Livet ses dog Stampe ikke at have gjort.

Strafferetspleien havde ikke blot at kæmpe med økonomiske Vanskeligheder men led ogsaa af en organisk Feil. Den frembød ikke Sikkerhed, hverken for at det Offentliges eller den Tiltaltes Tarv blev tilstrækkeligt varetaget, Dommeren havde ikke den egentlige Ledelse af Sagen, men denne var væsentligst overgivet til den beskikkede Aktor og Defensor, der ikke erholdt Vederlag for deres Arbeide og ikke altid vare juridisk dannede¹⁾. Denne Processens indre Feil kunde kun rettes ved en Systemforandring, og efter de dengang foreliggende Forudsætninger kunde denne kun bestaa i en Fuldførelse af den allerede begyndte Overgang fra det akkusatoriske til det inkvisitoriske Princip. Stampe var ikke en Modstander af dette Princip; han fremhæver jævnlig dets store Fordele²⁾ „saasom at Sagen langt snarere og kortere afgjøres, adskillige unyttige Kneb og Opfindelser forebygges, Sandheden saa meget renere og lettere fremskinner, naar det, som hindrer dens Opdagelse, ryddes af Veien“, og han udtaler sig flere Gange om den heldbringende Respekt og Skræk, som Inkvisitionscommissionen for Tyvssager i Kjøbenhavn indgød³⁾. Men paa den anden Side betegner han Inkquisition som et „voldsomt Middel“, der i Almindelighed er „forhadet“, og finder, at den danske Regerings „Mildhed og Omsorg for Undersaatterne viser sig... tildels ved det, at vores Lov ikke antager processus inquisitorius men accusatorius⁴⁾“, hvorhos han ikke tiltroer

1) Erkl. 2. 298, 3. 629.

2) Erkl. 1. 277.

3) Erkl. 1. 384, 3. 23.

4) Erkl. 3. 432.

Flertallet af Dommerne den fornødne Evne og Kundskab til paa tilfredsstillende Maade at anstille en inkvisitorisk Undersøgelse¹⁾. Han kunde derfor ikke finde en Systemforandring tilraadelig men nøiedes med dels at udvide Inkvisitionskommissionens Kompetence til visse andre Sager²⁾ dels at foreslaa specielle inkvisitoriske Kommissioner i enkelte Tilfælde, hvor den almindelige Rolighed og Sikkerhed udkrævede det³⁾. Af Tortur og pinligt Forhør „det ligesaa ukjærlige og umenneskelige som uvisse Middel at udfinde Sandheden paa“ var han en afgjort Modstander og glæder sig over, at det „til almindelig Fornøielse for saa lang Tid siden er bleven forvist“⁴⁾. Til den egentlige Tortur henregnede han ikke den saakaldte skarpe Examination, og det er foran S. 65 omtalt, at han ikke var mod Benyttelsen deraf ved Inkvisitionskommissionen i Kjøbenhavn, hvor den imidlertid efter hans Mening kun blev lidet brugt.

For Civilprocessens Vedkommende forvoldte de utallige Tvistigheder om Retten til at besørge Skiftebehandling eller Auktion Stampe meget Arbeide. De mange specielle Jurisdiktioner fremkaldte ofte tvivlsomme Grænsespørgsmaal, og da Skifte og Auktion vare de mest indbringende judicielle Forretninger, var Kompetencestriden af ikke ringe Interesse for de Paagjældende. Erklæringerne indeholde et stort Antal Betænkninger om disse Forhold, der hvad Konsekvens og Skarpsindighed angaar, kunne henregnes til Stampes bedste Arbeider, og som søgte at tilveiebringe en Ordning paa dette Omraade gjennem en fast Praxis. Særligt kan med Hensyn til Auktion bemærkes, at Stampe indskærpede den allerede i Lovgivningen jfr. Fr. 16de Juni 1752 erkjendte Grundsætning, at Auktioner ere judicielle Akter og

¹⁾ Erkl. 1. 276 og 371, 4. 75, 278 og 648.

²⁾ Erkl. 1. 384.

³⁾ Erkl. 1. 144, 266, 370 og 502, 3. 23, 5. 75.

⁴⁾ Erkl. 3. 432, 4. 645.

derfor ikke kunne afholdes af Andre end judicielle Myndigheder¹⁾, ligesom han fastslog den Hovedregel, der siden har været fulgt, at Auktionsrettens specielle Kompetence afhænger af det Sted, paa hvilket Tingen, der skal sælges, befinder sig²⁾. Stampe var imidlertid ikke blind for, at en tilfredsstillende Ordning paa disse Omraader kun kunde opnaas ved en Ophævelse eller dog delvis Afskaffelse af de specielle Jurisdiktioner. Navnlig nærede han stærkt Ønsket om at hæve den geistlige Skiftejurisdiktion, der ikke kunde være til virkelig Fordel for de vedkommende Boer, men tvertimod let udsatte dem for Tab paa Grund af de geistlige Skifteforvalteres i Almindelighed mangelfulde juridiske Indsigt, og af samme Grund let kunde paadrage Skifteforvalterne selv et betydeligt Ansvar³⁾. Imidlertid vilde han dog ikke indlade sig paa at foreslaa den afskaffet⁴⁾ for ikke „paa engang at støde den hele geistlige Stand,“ men nøiedes med at haabe, at man ved „den nye Lovs Forfatning“ kunde bringe Geistligheden selv til at frafalde sin Skiftejurisdiktion saavel som sin Auktionsjurisdiktion⁵⁾. Endnu ivrigere ønskede han Ophævelsen af den militære Skifte- og Auktionsjurisdiktion, hvis idelige Overgreb, der næsten altid støttedes af de overordnede militære Myndigheder, saa ofte fremkaldte Klage⁶⁾ „saa man næsten maa blive ked af at skrive i dem, fornømmelig det ikke nytter til noget, og man ikke kan faa Kvæstionen afgjort . . . Naar man og skriver det militære Departement til derom, som saa ofte er sket,

¹⁾ Erkl. 4. 174 og 215, 5. 251.

²⁾ Erkl. 1. 37 jfr. Reskr. 10 Aug. 1753.

³⁾ Erkl. 2. 189.

⁴⁾ Erkl. 2. 637, 3. 143, 4. 603.

⁵⁾ Geistligheden i Kjøbenhavn var i Virkeligheden ogsaa den eneste Autoritet, der godvilligt fandt sig i Berøvelse af Jurisdiktion ved Fr. 15 Juni 1771, Erkl. 6. 367.

⁶⁾ Erkl. 6. 34.

faar man intet efterretteligt Svar.“ Han forudsaa¹⁾ — hvad der ogsaa senere viste sig at være ganske rigtigt — at Forslag om Afskaffelse af den militære Jurisdiktion vilde møde stærk Modstand, men da der dog 1765 frembød sig en gunstig Leilighed, idet Generalkrigsdirektoriet Præsens Grev Saint Germain selv foreslog at overlade alle Skifter og Pengesager ved Militæretaten til de civile Jurisdiktioner²⁾, greb Stampe ikke til med tilstrækkelig Hurtighed men lod Tiden hengaa, indtil Forslaget bortfaldt ved Saint Germain's Afgang i Februar 1768.

Selve Skiftebehandlingen led under store Mangler navnlig Usikkerhed, Langsomhed og Kostbarhed. For en Del skyldtes dette ligefremme Misbrug, f. Ex. naar Skiftetbrevet i et Bo paa 20000 Rdl. bliver 600 Ark stort³⁾, idet man for at forhøje Beskrivelsesgebyret, der beregnedes efter Arkantallet, kun gav hver Side 20 à 22 Linier og mange Linier kun 4 à 5 Bogstaver, en Art af Optrækkeri, som man flere Gange finder omtalt i Erklæringerne, og som „medfører den Vanskelighed, at slige Dokumenter blive hel uforstaaelige og meget vanskelige at læse, derpaa man har haft Exempel i Høiesteret.“⁴⁾ For en væsentlig Del beroede Manglerne ved Skiftebehandlingen dog paa, at de gjældende Lovregler vare ganske utilstrækkelige, saa meget mere som der siden Chr. V.s Lov var foregaaet en stor Udvikling saavel af den egentlige Fallitbehandling som med Hensyn til Dødsboskifte. Trangen til nye Regler paa dette Omraade havde ogsaa længe været følt,⁵⁾ og Stampe erkjendte — i Anledning af et Forslag fra Vicestatholder i Norge J. Benzon — at det var bedst at søge at faa en almindelig

¹⁾ Erkl. 2. 637.

²⁾ Erkl. 4. 555, 6. 354.

³⁾ Erkl. 2. 125.

⁴⁾ Erkl. 2. 593, 3. 131.

⁵⁾ Jfr. Reskr. 23 Nov. 1742 om, at Lovkommissionen skulde udarbejde et Værk om Skiftevesenet.

Anordning om Skiftebehandling, og indstillede, at Benzons Forslag skulde sendes til Stiftamtmandenes Betænkning, og at han (Stampe) efter at have gjennemgaaet disse Betænkninger skulde forfatte Udkast til Anordningen¹⁾. En saadan Anordning fremkom dog ikke, og om Grunden hertil erfarer man²⁾, at „ligesom mig den Gang fattedes visse Efterretninger, saa har jeg siden ikke faaet Tid til at tænke derpaa.“ En Række vigtige og heldige Bestemmelser om enkelte Skiftevesenet vedrørende Forhold fik Stampe imidlertid tilveiebragt. Han afskar en rig Kilde til Tvistigheder ved Fr. 5te April 1754 om Skiftesalær³⁾, naar der skiftes ved *executores testamenti*, eller naar den efterlevende Ægtefælle overtager hele Boet ifølge Testamente eller hensidder i uskiftet Bo. Ved Anordn. 18de November 1757⁴⁾ søgte han at standse det Misbrug, at Boer, der i Virkeligheden vare insolvente, ikke behandlede som Fallitboer men efter Reglerne om Opbud, der forudsatte, at Boet var solvent, og han havde ogsaa den Tilfredsstillelse senere at kunne udtale⁵⁾, at Hensigten var opnaaet ved de anvendte Midler, der især bestod i at indskrænke Opbudsmændenes Myndighed og at nægte dem Ret til at erholde Salær for deres Arbeide, indtil Kreditorerne vare betalte. Tilsynet med Skiftebehandlingen blev betydeligt forstærket ved en Befaling til Skifteforvalterne⁶⁾ (dog ikke dem paa Landet i Danmark) om aarligt at indsende Designationer over sluttede og usluttede Skifter med Angivelse af Grundene til Skiftets Hen-

1) Erkl. 1. 459. Stiftamternes Erklæringer bleve ifølge en Skriv. i Oversekretærens Brevbog af Mai 1757 (uden Dagangivelse) tilsendte Stampe; kun fra Fyens Stift vare de endnu ikke indkomne.

2) Erkl. 5. 265.

3) Erkl. 1. 181 og 317. Ørsted: Af mit Livs og min Tids Historie 4. 279 udtaler, at Sagen er ordnet ved Fr. 1754 „i det hele taget med særdeles Konsekvens, Billighed og Oversigt af Forholdene.“

4) Erkl. 2. 194.

5) Erkl. 3. 138.

6) Erkl. 4. 256 jfr. Reskr. 13 Apr. 1764 m. fl.

staaen. Den store Mislighed, at Skifteforvalterne selv eller ved af dem afhængige Personer oppebar og indesad med Boernes Midler, hvorved de let bragtes i Fristelse i alt Fald til at forhale Skiftet for at beholde Raadighed over Pengene saa længe som muligt, søgte Pl. 30te Oktober 1767¹⁾ at modvirke ved at fastsætte, at Arvingerne selv skulde vælge Inkassator, og at denne ikke maatte vælges af Skifteforvalteren, medmindre alle Arvingerne overlod det til ham. En meget vigtig Bestemmelse, som efter Stampes Forslag blev gennemført, er Fr. 8de April 1768 om beneficium inventarii²⁾, for hvis Indførelse han allerede i sine Universitetsforelæsninger har udtalt sig. Uden at skade Kreditorernes Interesser befriede denne Lov Arvingerne fra den uheldige Stilling enten at maatte paatage sig hele Ansvarret for den Afdødes Gjæld, skjøndt det ofte var umuligt at have Vished om dens Omfang, eller at fragaa Arv og Gjæld, og da vel undgaa Gjældsansvaret men tillige miste Retten til Boets mulige Overskud.

Det foregaaende viser, at Stampes Virksomhed ikke gik stærkt i lovreformatorsk Retning men væsentligt havde for Øie at sikre og uddanne den bestaaende Ret, og i denne Henseende har den været af stor og tildels grundlæggende Betydning, navnlig for Hævdelsen af Retspleiens Grundprinciper.

Stampes Udgangspunkt var, at de Privates Rettigheder blandt hvilke han hyppigt fremhæver Eiendomsretten som „en hellig Ting,³⁾ ere sikrede ved Loven, og at Tvistigheder om dem derfor kun kunne afgjøres ved Domstolene men ikke ved administrativ eller kongelig Resolution. Kancelliet⁴⁾ maa ikke „bidrage til at betage Folk Lands Lov og Ret

¹⁾ Erkl. 5. 264 jfr. 312.

²⁾ Erkl. 5. 365.

³⁾ F. Ex. Erkl. 6. 31 og 150.

⁴⁾ Erkl. 3. 501.

som det allervigtigste i vores Statsforfatning, og hvilket det danske Kancelli som det rette Justitsdepartement bør søge at holde over som en Øiesten og saa meget muligt vaage for, at det ikke nægtes Nogen, enten høi eller lav enten i det ene eller i det andet Tilfælde,“ og samme Tanke i lignende Udtryk møder man mangfoldige Gange i Erklæringerne. I den ligger direkte, at man ikke kan forhindre Nogen fra at indtale sin Ret ved Domstolene, og at den, der kun begjærer dette, ikke behøver at andrage om Tilladelse dertil, end ikke naar Sagen berører kgl. Interesser.¹⁾ Lige saa lidt kan det nægtes Nogen at appellere sin Sag til de lovlige Overinstanser. Stampe har „ved mere end en Anledning vist, at der næppe er noget Privilegium, Frihed eller Rettighed, som Deres Majestæts Undersaatter i Almindelighed høiere agte og mere ere indtagne af end den Ret, Enhver, som formener sig at være fornærmet ved en ergangen Dom, har til at indstævne den for Høiesteret og ikke at akviescere uden ved en Høiesteretsdom. Næppe kan de røres paa et ømfindligere Sted, end naar denne Rettighed betages dem.“²⁾ Paa den anden Side er Appel det eneste Middel mod en Dom, er den ikke appelleret eller kan den ikke appelleres, er den urokkelig og kan ikke faas omstødt ved Resolution.³⁾ Han erklærer det for en „Grundsætning, at en Dom virkelig er en Lov, skjøndt kun en særdeles Lov eller saadan, som alene gjælder i den Sag, i hvilken den er afsagt,“ den har selvstændig Gyldighed uden Hensyn til dens Indhold, behøver ikke Approbation og bør ikke administrativt kasseres, selv om den maa anses for urigtig.⁴⁾ Det sidste gjælder endog, selv om den lider af en Nullitetsmangel,⁵⁾ dog sporer man nogen Vaklen paa dette

¹⁾ Erkl. 4. 23, 383, 5. 46, 494.

²⁾ Erkl. 2. 15 jfr. 2. 524, 3. 4, 4. 126 m. fl.

³⁾ Erkl. 2. 315, 477, 3. 36, 455, 4. 471, 5. 288.

⁴⁾ Erkl. 1. 676, 2. 29, 3. 406.

⁵⁾ Erkl. 2. 332, 3. 476, 614, 5. 48.

Punkt, og i et Tilfælde, hvor en civil Ret havde paakjendt en vagthavende Officers Forhold i hans Tjeneste, ytrer Stampe, at han var „ikke saa meget imod,“ at Dommen kasseredes, hvilket da ogsaa skete¹⁾.

Endvidere fører Grundsætningens Anvendelse til, at Dommerne ikke maa spørge de administrative Myndigheder om, hvorledes de skulle dømme²⁾, og at det endnu mindre maa foreskrives Dommerne, hvilken Dom de skulle fælde, eller paalægges Dommerne at foretage eller undlade en judicial Akt³⁾; i Udøvelsen af Dommerembedet staa Dommerne overhovedet kun under Overdomstolenes men ikke under Administrationens Myndighed⁴⁾.

Det samme Princip medfører selvfølgelig, at ingen Straf kan paalægges uden Dom, og dette har Stampe ofte stærkt betonet. Det gjør ham „ondt at erfare, at en Amtmand kan ræsonnere saaledes og er i Stand til at tro, at Deres kgl. Maj. allernaadigst skulde finde for godt at kjende i en Sag, som har Anseende af en Delinkventsag og ved kgl. Resolution at paalægge Parter en anseelig Mulkt“⁵⁾, og da den dygtige Vicesatholder i Norge J. Benzon foreslaar en lignende Fremgangsmaade, kan Stampe „ikke begribe, hvorfor den brave Herre, som alletider pleier at være saa meget for Lands Lov og Ret, herudi har fulgt ganske andre Principer“⁶⁾. Er en endelig Straffedom afsagt, bør det forblive derved, medmindre Kongen vil eftergive eller formilde Straffen ved Benaadning, thi om dens Skærpelse ved kgl. Resolution kan der aldeles ikke være Tale, fra Tronen kan kun komme Dommens Approbation eller Naade. Det sidste

¹⁾ Erkl. 1. 405 jfr. 243.

²⁾ Erkl. 1. 114, 2. 738.

³⁾ Erkl. 3. 115, 500.

⁴⁾ Erkl. 4. 339, 5. 214, 244, 491.

⁵⁾ Erkl. 3. 495.

⁶⁾ Erkl. 3. 654 jfr. 3. 78, 521, 4. 263, 308, 764, 5. 96 m. fl.

har Stampe fremhævet saa ofte¹⁾ og i saa stærke Udtryk, at man fristes til at antage, at der paa dette Punkt har været delte Meninger blandt de Styrende²⁾, skjøndt det ikke vides, at Straffeskærpelse virkelig er sket ved kgl. Resolution. I Erklæringerne findes kun et Tilfælde³⁾, hvor der var Tale derom, nemlig da en Person 1761 for grovt Tyveri paa et kgl. Slot var dømt efter 6—17—36 til Kagstrygning, Brændemærke og det dermed forbundne livsvarige Strafarbeide. Da de underordnede Instanser havde dømt Forbryderen fra Livet, og Høiesteret selv 1758 havde afsagt Dødsdom over en anden Slotstyv, som derefter blev henrettet, opstod ved Sagens Forestilling for Kongen det Spørgsmaal, om ikke Høiesteretsdommen af 1761 burde skærpes. Stampe, som i Forbindelse med Justitiarius og en Assessor i Høiesteret afgav Betænkning herom, paaviste da, at Dommen var aldeles rigtig, og fraraadede Straffens Skærpelse i Udtryk, der vise, at han ansaa denne ikke blot for utilraadelig, men for ulovlig, „vi anse det ei engang for muligt eller som noget, der kan komme under Ventilation, da her er en Høiesteretsdom, som er offentlig aflæst . . . som nøiagtigen følger Lovens tydelige Forskrift, og hvorved Delinkventen har faaet ei alene et Haab, men og et jus quæsitum til at ikke straffes haardere“⁴⁾.

De omtalte Grundsætninger vil man dog ikke finde overholdte af Stampe aldeles uden Undtagelser. Til disse

¹⁾ Erkl. 1. 489, 2. 658, 3. 387, 4. 695, 5. 543 m. fl.

²⁾ I fremmede Stater vare deslige Indgreb i Strafferetspleien dengang ikke ukjendte, jfr. E. Holm, Om det Syn paa Kongemagt m. v. 99 (Univprogr. 1883).

³⁾ Erkl. 3. 443. Af Erkl. 5. 541 ses vel, at der har været Spørgsmaal om at lade to Personer, der af Høiesteret vare idømte Livsstraf efter Fr. 7 Febr. 1749, straffe efter Fr. 18 Dec. 1767, skjøndt denne Lov først var udkommet, efter at Forbrydelserne vare begaaede, men her var der dog i Realiteten ikke Tale om en Skærpelse af Dommen.

⁴⁾ Erkl. 3. 451.

kan imidlertid ikke henregnes de talrige Tilfælde, hvor Spørgsmaalet om en Skifte- eller Auktionsjurisdiktions Omfang er afgjort ved Resolution, thi efter de da gjældende Retsregler kunde det være tvivlsomt, om deslige Afgjørelser hørte under Domstolene, og Stampe synes at dele denne Tvivl¹⁾. Derimod maa til Undtagelserne for civile Sagers Vedkommende henføres, f. Ex. naar det paalægges en Byfoged at udføre en Exekution, som han havde nægtet at foretage²⁾, eller naar det forbydes³⁾ at inddrage visse Personer i en Sag, da det vilde være af en slem Følge, om de Personer, der efter Befaling have givet Erklæringer til Stiftamtmanden, skulde indvikles i en vidtløftig og bekostelig Proces, eller naar en privat Sag ophæves⁴⁾ efter Indstævntes, Politimesterens, Andragende, da det vilde være en Skam for ham, om han skulde dømmes til at betale Slagsmaalsbøder, eller naar det forbydes⁵⁾ at gjøre Odelsret gjældende, fordi det kunde virke ødelæggende paa et industrielt Anlæg, ligesom der kan paavises adskillige Tilfælde, hvor det i det mindste er tvivlsomt, om man ikke er gaaet for vidt i at unddrage visse Spørgsmaal fra Rettergang⁶⁾. I de fleste Tilfælde synes der ganske vist ikke at være lidt nogen materiel Uret ved denne Unddragelse, og det er rimeligt, at Stampes praktiske Sans har ført ham til at lægge en Vægt herpaa, som efter rigtige Grundsætninger var uberettiget. Han motiverer ogsaa jævnlig⁷⁾ sin Mening om, at en Sag bør henvises til Domstolene, bl. a. ved, at den er tvivlsom, og i et Tilfælde, hvor Sagen for en Persons Vedkommende henvises til Rettergang, men for en andens af-

¹⁾ Erkl. 1. 27 jfr. 2. 313, 5. 118.

²⁾ Erkl. 4. 129.

³⁾ Erkl. 3. 320.

⁴⁾ Erkl. 4. 166.

⁵⁾ Erkl. 4. 491.

⁶⁾ f. Ex. Erkl. 1. 178, 4. 252, 5. 411. .

⁷⁾ Erkl. 4. 483, 5. 46.

gjøres ved Resolution, synes Grunden alene at være, at den enes Sag er klar, men den andens ikke¹⁾). Stampe har selv kun vedkjendt sig den almindelige Undtagelse²⁾, at Adgang til Dømtolene afskæres, hvor den yderste Nødvendighed eller det almene Vel kræver det, og det var muligvis i Henhold til en noget vid Anvendelse heraf, at han paa den engelske Ministers Begjæring foreslog³⁾ at standse al videre Procedure i en Sag, da „Ingen uden Englændere derved kunne anse sig fornærmede“⁴⁾, og at han fandt det rigtigt ved kgl. Resolution at hjælpe en fransk Skipper, der gjennem den franske Gesandt klagede over at være afpresset enorme Retsgebyrer af den bekjendte Byfoged Hesselberg i Vestindien⁴⁾).

I kriminelle Sager ere de omtalte Grundsætninger heller ikke fastholdte i deres Renhed, om end Undtagelsestilfældene ikke synes at være fuldt saa talrige som i civile Sager. Saaledes har Stampe f. Ex. indstillet⁵⁾, at en Person, der var beskyldt for crimen læsæ majestatis og Blasfemi, uden videre Undersøgelse og Dom skulde hensættes til Arbeide i Fredericia eller anden fraliggende Fæstning, uagtet de fremførte Beviser ikke vare aldeles feilfri, og det var uvist, hvilken Straf der ved Dom vilde være bleven paalagt ham. Hensynet hertil havde dog den Virkning, at den Anklagede, skjøndt Resolutionen skulde lyde paa livsvarigt Frihedstøb, efter nogle Aars Forløb skulde løslades, hvis han opførte sig godt. Denne Afgjørelse beroede væsentligst paa den i Datiden almindelige Ide, at Statens Vel udkræver, at visse særligt oprørende Forbrydelser holdes udenfor Almenhedens Kundskab; man maa ikke bringe Folk til at tænke, at de

¹⁾ Erkl. 2. 618 jfr. 5. 118.

²⁾ Erkl. 2. 16, 362.

³⁾ Erkl. 3. 419.

⁴⁾ Erkl. 3. 226.

⁵⁾ Erkl. 2. 7.

overhovedet ere mulige¹⁾. I det omtalte Tilfælde beklager Stampe endog, at Vidneforklaringerne overhovedet ere indførte i Retsprotokollen, og tør ikke tilraade, at de udslettes, da et saadant Skridt vilde medføre, at endnu Flere blev opmærksomme paa Forbrydelsen. Hvis denne Undtagelse fra Reglen saaledes kan forsvares ved Henvisning til en formentlig offentlig Nødvendighed, og det samme maaske kan paaberaabes for den administrative Afgjørelse af de foran S. 49 omtalte falske Fyrstebørns Skæbne, gjælder dette næppe, naar der gives Magistraten i Kjøbenhavn en almindelig Bemyndigelse til „at afstraffe liderlige og drikfældige Ægtefolk, som anklagedes, i Rasp- eller Tugthuse uden ordentlig Tiltale“. Dette har Stampe ikke med et Ord modsat sig²⁾, men endog fundet „ganske nyttigt og tjenligt“, skjøndt der ikke krævedes andet Bevis, end at den Klagende med Præstens eller andre troværdige Attester beviste sit Foregivende. Man maa saa meget mere undre sig herover, som Stampe selv, da en Stiftamtmand begjærede en ganske lignende Myndighed, meget træffende udvikler³⁾, at omend Forseelsen i deslige Tilfælde er udenfor al Tvivl, og Sagsanlæg og Dom saaledes bliver en Formalitet, ere „just disse Formaliteter det sikreste Gjærde om Deres Majestæts Undersaatters Ære, Liv og Gods, og i det Slags Sager, som her gjælder om, ere de ligeledes et Gjærde om deres Frihed“. Stampe oplyser iøvrigt, at Magistraten i de forløbne syv Aar „ikke over en eneste Gang i det høieste“ har anvendt Straf efter Reskr. 1753. Her kan ogsaa mindes om Kancelliets Stilling, da der var Spørgsmaal om at ophæve Pl. 9. Jan. 1741⁴⁾. Overhovedet har Stampe ikke havt synderligt imod

¹⁾ Jfr. foran S. 105

²⁾ Erkl. 1. 115, jfr. Reskr. 23 Nov. 1753. Baden, Frederik V.s Regeringsaarbog. 117 finder dette med Føie synderligt.

³⁾ Erkl. 3. 97.

⁴⁾ Jfr. foran S. 65.

at afgjøre Sagen ved kgl. Resolution, naar Forseelsen var givet, og den paalagte Straf mindre, end den vilde være blevet ved en Dom¹⁾, men til de lokale Autoriteter vilde han nødtigt overlade en saadan Myndighed. Af og til finder man en ringe Straf paalagt ved Resolution i Tilfælde, hvor Forseelsens Existens var noget tvivlsom²⁾.

I det hele og store maa det dog erkjendes, at Stampe vaagede over Overholdelsen af de foran nævnte Grundsætninger. Disses Betydning laa ingenlunde i, at de vare nye eller ikke tidligere anvendte. Overalt, hvor der haves særskilte Organer for Domsmagten og Forvaltningen, maa hver af disse Myndigheder have sit særlige Omraade, og allerede Hensynet til god Orden i Styrelsen tilsiger, at det ikke kan tillades den ene eller den anden at overskride Grænsen for sin Kompetence. Heller ikke ligger Stampes Fortjeneste væsentligt deri, at han stærkere betonedede Grundsætningerne og drog Omsorg for, at de i Praxis bleve sjældnere brudte end tidligere, men Hovedbetydningen af hans Virksomhed beroer paa, at han paaviste deres rette Begrundelse og derigjennem tilveiebragte et nyt og kraftigt Grundlag for deres Herredømme. Han udviklede, at uagtet den administrative og dømmende Funktion i 1ste Instans hos os regelmæssigt var henlagt under den samme Embedsmand, og disse Funktioners væsentlige Forskjellighed altsaa forsaavidt ikke udvortes traadte klart frem, vare de dog ifølge hele vor Statsorganisation dybt og nødvendigt adskilte, idet der var anvist særlige judicielle Retsmidler mod de judicielle Akter, medens Administrationen ikke var indrettet saaledes, at en normal Indgriben i Domsmagtens Virksomhed gjennem den kunde finde Sted. „Et Bevis derpaa er, at der i det danske Kancelli, som dog egentlig er Justitsdepartementet, ikke er nogen Betjent, hvis Embede medfører at gjennemgaa slige

¹⁾ Erkl. 3. 624, 4. 357, 5. 123.

²⁾ Erkl. 4. 151.

Akter og derover forfatte en ordentlig Relation“, og da Kammerkollegium engang tillod sig den Indvending mod dette hans Yndlingsargument¹⁾, at man jo havde Generalprokurøren, erklærer han, at de da „derudi vide mere, end jeg ved, da jeg derimod ved, at den mig ællernaadigst meddelte Instrux intet melder derom“²⁾. At en Tilsidesættelse af Reglen om, at Administrationen ikke maa indblande sig i den dømmende Virksomhed, er en Uorden indenfor Statsstyrelsens forskjellige Grene, der ikke bør taales, har han ofte udtalt³⁾. Men af langt større Betydning var det, at han ved utrættelig Gjentakelse i forskjellige Former fremdrog det som en politisk Maxime, at Principet om Domstolenes Uafhængighed ikke blot er en Regel for Statsmyndighedernes indbyrdes Forhold, men ogsaa gjælder i Forholdet mellem Statsmagten og Undersaatterne. Adskillelsen af Øvrigheds- og Dommerembede „er det allerstærkeste Bolværk for Undersaaternes Sikkerhed“, Appel er et „beneficium af Lands Lov og Ret, som Hans Majestæt saa høitideligen i Loven har forundt Undersaatterne“, Lands Lov og Ret er „det allervigtigste i vores Statsforfatning“, Afgjørelsen af en Sag ved kgl. Resolution „har ikke nogen Grund i Landets almindelige Lov“⁴⁾. Disse og mange lignende Ytringer vise Stampes Erkjendelse af, at Sondringen mellem den dømmende og administrative Magt havde til Formaal at give Undersaatterne en Sikkerhed for Ukrænkeligheden af deres Retsgoder, og at Principet derom udgjør en Del af den danske Statsforfatning. Et Brud paa dette Princip er et mod Forfatningen stridende Indgreb i Undersaaternes Rettigheder, der kun kan retfærdiggjøres, naar Nødvendigheden eller Almenvællet byder, at Loven maa

¹⁾ Erkl. 2. 19, jfr. 4. 196 m. fl.

²⁾ Erkl. 4. 654.

³⁾ F. Ex. Erkl. 2. 234.

⁴⁾ Erkl. 2. 650, 3. 4, 501, 4. 321

vige¹⁾). Denne Lære, hvis Anerkjendelse fra de Styrendes Side sikkert er den største Garanti, der under et enevældigt Herredømme overhovedet kan erholdes for Retspleiens sikre og uforstyrrede Gang, er aabenbart paavirket af Montesquieus Theorier, og Stampe paaberaaber sig ogsaa flere Gange udtrykkeligt denne berømte Autoritet²⁾, hvis Synsmaader dog ingenlunde i deres Helhed ere optagne af ham³⁾).

I nøie indre Forbindelse med Stampes Kamp for Domstolenes Uafhængighed stod hans Bestræbelser for at koncentrere Tilsynet med og Omsorgen for Retspleien hos Kancelliet. Det er muligt, at her tillige en bureaukratisk Følelse spillede en Rolle for ham, men det afgjørende maa have været den Erkjendelse, som han flere Steder har udtalt ganske klart, at en Splittelse i den overordnede Styrelse vilde gjøre en konsekvent og bestemt Gjennemførelse af de rette Grundsætninger umulig, og at en for stor Magtfylde hos de stedlige Myndigheder let vilde kunne føre til Vilkaarlighed. „Vores Statsforfatning og Undersaatternes deraf hængende uforkrænkelige Sikkerhed og Tryghed synes at udfordre, at de saa kaldede Middelmagter⁴⁾ eller de høie Øvrighedspersoner, som over et eller andet Sted have at befale, deres Magt og Myndighed indskrænkes ved de adskillige Ting og Forretninger, som af dem vel kan undersøges og oplyses men ikke afgjøres uden i de herværende høie Kollegier og ved at blive Deres Kgl. Majestæt derfra forestilte⁵⁾“. Stampe søgte derfor saavidt muligt at hindre

¹⁾ Erkl. 2. 362, 4. 23.

²⁾ Erkl. 4. 196, 5. 416.

³⁾ Om den Indflydelse, som Montesquieus Lære udøvede paa Stampe og hans Samtid, kan i det hele henvises til E. Holm, Om det Syn paa Kongemagt m. m. 35 ff. (Univprogr. 1883).

⁴⁾ Dette Udtryk synes at være en Oversættelse af Montesquieu's „les pouvoirs intermédiaires.“

⁵⁾ Erkl. 1. 683 jfr. 2. 711.

Amtmændene fra at erholde selvstændig Myndighed til at handle i vigtigere Tilfælde og fandt dette saa meget mere nødvendigt, som de jævnlig kun havde liden eller ingen juridisk Uddannelse og ikke altid viste tilbørligt Maadehold og Forsigtighed¹⁾. Denne Regeringsregel er i adskillige Tilfælde bragt til Anvendelse²⁾, ikke sjældent paa den eienommelige Maade, at en vis Myndighed blev nægtet Amtmændene i Almindelighed men dog indrømmet en enkelt, til hvis Personlighed man nærrede absolut Tillid³⁾. At Stampe ved Siden deraf erkjendte, at de lokale Myndigheders Autoritet saavidt muligt maa støttes af Regeringen, viste han i Gjærningen, og har han ofte udtalt⁴⁾.

Blandt de overordnede Regeringsautoriteter var det især Krigskancelliet og Rentekammeret, hvis Overgreb Stampe maatte vise tilbage. Militæretaten, som han iøvrigt saavidt muligt søgte at gaa af Veien for⁵⁾, stræbte ikke blot at udvide sin Jurisdiktion udover dens rette Grænser og fremsatte jævnlig ubeføiede Klager over den civile Retspleie, Fordringer om Dømmes Kassering o. desl.⁶⁾, men tillod sig undertiden Indgreb paa Kancelliets Omraade, f. Ex. ved uden dettes Vidende at udvirke kgl. Resolution, hvorved en privat Retssag standsedes⁷⁾, eller ved at indblande sig i og kritisere Kancelliets Handlemaade, eller ved at tiltage sig Udfærdigelsen af Konfirmationer paa Testamenter, Myndighedsbevillinger o. lign., naar Ansøgeren var militær. Mod alt dette optraadte Stampe som Kancelliets ivrige og slagfærdige Forkæmper⁸⁾, uden at det dog altid lykkedes ham at bringe Striden til Afgjørelse⁹⁾.

1) Erkl. 1. 484, 2. 510, 3. 117 og 148, 4. 165 m. fl.

2) Erkl. 1. 271, 2. 570, 3. 96.

3) Erkl. 2. 570, 3. 96 jfr. ovenfor S. 110.

4) Erkl. 2. 141 jfr. 3. 654. 4. 244.

5) Erkl. 2. 316, 4. 59.

6) f. Ex. Erkl. 5. 478.

7) Erkl. 4. 24.

8) Jfr. f. Ex. Erkl. 5. 258.

9) Se f. Ex. Erkl. 1. 96 jfr. 6. 355.

Mod lignende men, som det synes, stærkere og talrigere Overgreb fra Kammerkollegiets Side, maatte Stampe ofte tage til Gjenmæle. Kollegiet blandede sig jævnlig i Anliggender,¹⁾ som ikke vedkom det, og fremkaldte undertiden stor Konfusion ved vilkaarlige Afgjørelser af Retspørgsmaal, f. Ex. naar det først uden tilstrækkelig Kundskab om de sande Forhold gav Skjøde paa en Eiendom men derpaa fik det annulleret ved kgl. Resolution.²⁾ Ligesom Krigskancelliet udvirkede det flere Gange³⁾ uden Danske Kancellies Vidende kgl. Resolutioner til Afgjørelse af Spørgsmaal, der hørte under dettes Omraade, ja endog Lovbud, hvis Indhold var uforeneligt med den gjældende Rets Principer. Dette gjaldt bl. a. om Fr. 15de Novbr. 1760 og Reskr. 3die Mai 1762, hvorved Generalforstamtet i Norge fik en vidtstrakt Jurisdiktion endog i private Eiendomsspørgsmaal. Denne Jurisdiktion lykkedes det Stampes indtrængende Forestillinger⁴⁾ at vise tilbage indenfor passende Grænser ved Fr. 2den Sepbr. 1762, og selve Generalforstamtet blev ophævet ved Fr. 14de Jan. 1771. Endnu mere anstødelig var den uden Kancelliets Vidende udvirkede Pl. 26de Marts 1761, der gav meget betænkelige Regler om Beviset i Sager angaaende Krybskytteri paa den kgl. Vildtbane, idet en Jagtbetjents edelige Angivelse, naar der var god Formodning for dens Rigtighed, skulde være tilstrækkelig til at fælde den Tiltalte, skjøndt det dreiede sig om tildels meget betydelige Straffe. Oversekretær Holstein, der ansaa denne Bestemmelse for at være af yderste Vigtighed i Henseende til Følgerne for Undersaatternes Velfærd, tilskrev strax Kammeret om at lade det bero med Plakatens Publikation og Udsendelse og udbad sig Stampes Betænkning.

¹⁾ f. Ex. Erkl. 4. 643.

²⁾ Erkl. 3. 609 jfr. 682.

³⁾ Erkl. 3. 478, 5. 3.

⁴⁾ Erkl. 3. 544, 4. 193 jfr. 6. 56 og 300.

Denne paaviste¹⁾ gennem en udførlig og fortræffelig Udvikling, at Plakaten var uholdbar, og krævede dens Tilbagekaldelse ved en ny Forordning eller paa lignende Maade, eftersom den allerede var kommet til Offentlighedens Kundskab gennem Berlingske Tidende og ved at være optaget i den aarlige Samling af Forordninger. Kammerkollegiet anerkjendte ogsaa²⁾, at Plakaten ikke skulde være gjældende, men det lykkedes ikke Stampe at faa den udtrykkeligt gjenkaldt; man nøiedes med ikke at sende den til Thinglæsning og dermed betragte den som bortfaldet.

Ved den Mindefest, som Universitetet den 17de December 1789 afholdt til Ære for Stampe, men som forresten efter den Tids Brug var foranstaltet og bekostet af hans Enke³⁾, udkastede Taleren, J. Baden, et smukt Billede af Stampes Personlighed: „Imod hans Slægtninge og Paarørende, hvoraf han havde mange, som trængte til Hjælp, var han godgjørende og ædelmodig, dog langt fra ikke ødsel, da han ikke vilde, at Nogen skulde saaledes stole paa ham, at han forsømte det Tilstød, han havde hos sig selv til at komme frem, eller bruge hans Godhed til Dovenskab, ikke som en Anledning til at gjøre sig fortjent, thi han hjalp ikke af Pral og Ærgjerrighed men for at tjene det Almindelige. Enhver havde Adgang til ham, han holdt Ingen fra sig ved Haanhed og Fornemhed men modtog

¹⁾ Erkl. 3. 420.

²⁾ Erkl. 4. 111.

³⁾ Se Fortalen til J. Badens Oversættelse af Mindetalen. Den her omtalte Kantate, der findes i Minerva 1789. 4. 391, var af Thaarup og Musiken af Schultz jfr. Bärens Jur. Lommebog 1796. 26.

Alle med Høflighed og Venlighed og tjente Enhver med Raad og Daad . . . aldrig har man hørt ham sige eller gjøre noget, som smagte af Overmod eller Stolthed, men han beholdt i enhver Forfatning den samme Jævnhed, Værdighed og Fasthed.“ At denne Roes virkelig var fortjent, bestyrkes paa flere Punkter ved andre Vidnesbyrd. C. D. Biehl¹⁾ omtaler Stampe som „en lærd og tillige god og retsindig Mand“, og Vennen Suhm²⁾ berømmer ham for „et meget behageligt og høfligt Væsen“ og fremhæver „hans føielige og omgængelige Sind samt Temperament“, en Karakteristik, der stemmer godt med det Indtryk, man faar af Stampes Portræt³⁾. Ogsaa ud af Erklæringerne læser man tydeligt ikke blot Bekræftelsen paa, at han, som han selv⁴⁾ siger, „i Almindelighed in dubio mest hælder til den mildeste Mening“ men ogsaa hans varme Sindelag for de Smaa i Samfundet, hans Villighed til at paatage sig Arbeide for Andre og hans høflige og hensynsfulde Optræden, der dog ikke udelukkede, at han i paakommende Tilfælde kunde hævde den Værdighed, der tilkom hans Stilling. Under alle de vexlende Regeringssystemer — i Christian VI.s som i Frederik V.s Tid, under Struensee, Guldbergs og Kron-

1) Hist. Tidsskr. 3. 5. 343 Note 1. Et lille Exempel paa Stampes Tjenstvillighed (Laan af 200 Rdlr. til Luxdorph) findes nævnt i Luxdorphs Skrivkalender under 14 April 1770.

2) Saml. Skr. 10. 29. Se ogsaa Suhms Sørgevers i Adressekort. Eft. 1789, Nr. 149 „vir lenis, mansuetus, prudens, temporum hominumque sapiens, sagaxque indagator“ og hans Opskrift paa Ligpladen smstds. Nr. 158. „Han var mild i sin Adfærd, beleven i Omgang, venlig mod Alle, god Ægtefælle, god Husbonde, søm Ven, saa den endnu skal fremstaa, som kan sige, at Han har tilføiet ham noget ondt.“

3) Findes foran i 1ste Bind af Erklæringerne, stukket af I. G. Preisler jun. efter et Maleri af J. Juel, der befinder sig paa Nysø. Det under Portrættet satte Distikon er af Suhm. En god Kopi af Maleriet, der ifølge en Paaskrift paa Bagsiden er skænket 1790 af Stampes Enke, er ophængt i Læseværelset i Walkendorfs Kollegium. En Silhouette af Stampe findes i Bärens Lommebog 1796.

4) Erkl. 2. 245.

prinsens Regimente — var han vel anskrevet og betroet, og dette maa forudsætte en vis Bøielighed i Optræden om end ikke i Anskuelser. Det skyldtes imidlertid ligesaa meget hans anerkjendte Dygtighed og Hæderlighed, der gjorde ham til en værdifuld Støtte for enhver Regering, og maaske ikke mindre, at han hverken spillede eller ønskede at spille nogen ledende politisk Rolle i egentlig Forstand. Han var ikke, og vilde selv under andre Tider og Forhold ikke være blevet, en stor Statsmand, thi hans Syn strakte sig kun til den retlige og økonomiske Side af Samfundslivet, men indenfor sin Begrænsning besad han et skarpt Blik og et sundt Omdømme. „Hans Godhed og Forsigtighed gjorde, at han ei kunde trænge igjennem med det, hvortil et uforsagt Mod, som ei skyer nogen Fare, og som saa at sige skærer Knuden over, hører. Dertil skal en Luther, og han var en Melancthon.“ . Disse Ytringer af Suhm ere rigtige, forsaavidt de udtrykke, at Stampe ikke var den raske Handlings Mand, men Forholdet var ikke det, at han af Sagen uvedkommende Hensyn lod sig afholde fra at udføre det, om hvis Rigtighed han var overbevist, men derimod det, at saglige Betæneligheder ofte bragte ham til at anse Passivitet eller Tilbageholdenhed for det rigtige. Naar man henfører Stampe til den oplyste Enevældes Mænd, maa det være til disses ældre Skole. Hvad der karakteriserer den senere Retning: den rastløse Reformiver, den hensynsløse Indgriben i alle Forhold, Manglen paa Blik for nationale Eiendommeligheder, gjenfindes ikke hos Stampe. Hvad han havde tilfælles med dem, var Bestræbelsen for at forene Enevældens Princip med Folkets Sikkerhed og Frihed i Retslivet og det økonomiske Samkvem, men han vilde opnaa det væsentligst ved Forholdenes naturlige Udvikling ud af sig selv. Han var en Overgangstidens Mand og vistnok en af de bedste Repræsentanter for den. I politisk Henseende var han den ubetinget konservative og en bestemt Tilhænger af den administrative Magts stærke Koncentrering, men han var imod al

Reaktion, og udenfor det nævnte Omraade var han en Ven af det gradvise og forsigtige Fremskridt.

Om Stampes religiøse Standpunkt kunde det ligge nær at drage en Slutning fra hans nøie Forhold til J. L. Holstein, der „ganske var Pietismens Mand¹⁾,“ men i Erklæringerne gjør en pietistisk Aand sig intetsteds gjældende, og man træffer undertiden Ytringer, der næppe vilde stemme med en saadan, f. Ex. naar han udtaler²⁾, at man ikke bør forbyde Menigmand at foretage sig noget, der alene sigter til Fornøielse, om Søndagen, thi derved giver man let Anledning til fri Mandag, eller naar han anbefaler Varsomhed i at paatale Blasfemi³⁾. At han var tolerant, synes at fremgaa af den rent objektive Tone, der hersker i hans Erklæringer over Reformertes eller Jøders Forhold⁴⁾. Han var en varm Patriot og har som foran omtalt ved flere Leiligheder vist sin Kjærlighed til det danske Sprog⁵⁾. For Videnskab og Litteratur havde han stor Sans, og han besad et Bibliothek paa over 14000 Bind, men efter hans Død blev det adspjlettet; kun Levninger deraf og den trykte latinske Katalog bevares paa Nysø⁶⁾. Om han ogsaa nærrede særlig Interesse for de skønne Kunster, er mere tvivlsomt at dømme efter de noget kølige Ytringer derom, der en sjælden Gang træffes i hans Erklæringer⁷⁾.

¹⁾ L. Koch, Christian VI's Historie. 174.

²⁾ Erkl. 2. 267.

³⁾ Erkl. 1. 69.

⁴⁾ Jfr. f. Ex. Erkl. 1. 377, 4. 178, 5. 239.

⁵⁾ Ifølge Præmisserne til Struensees Dom var det danske Kancelli „det eneste Kollegium, der bestandig blev ved at indsende Forestillingerne paa Dansk.“

⁶⁾ Stampe Slægtens Historie (trykt som Manuskript) 1866. 18. Ifølge L. Engelstofts utrykte Optegnelse (i Universitetsbibl.) ønskede Stampe selv, at Bibliotheket skulde sælges efter hans Død, thi „baade jeg og mange Andre have ofte været glade ved paa Auktioner at faa en eller anden Bog, hvorfor skulde jeg nu ikke ogsaa unde dem, der ønske at købe paa min Auktion, den samme Fornøielse.“

⁷⁾ Erkl. 3. 532.

Stampes behagelige Væsen gjorde ham efter Suhms Beretning til en meget søgt Selskabsmand, og ved sine gode Embedsindtægter i Forbindelse med den betydelige Formue, som begge hans Hustruer og især den anden¹⁾ tilførte ham, blev han sat i Stand til selv at føre et rigt og selskabeligt Hus, hvor mange af Statens ledende Mænd færdedes²⁾. Han tilbragte i Almindelighed Sommeren paa Landet, men eiede og beboede i Kjøbenhavn ved Frederiksholms Kanal en stor Gaard³⁾ (det tidligere Knuthske Palais), som efter hans Enkes Død blev solgt og nu er nedrevet.

Da hverken Stampe eller hans Hustru havde Livsarvinger, efterlod de ved Testamente⁴⁾ deres meget store Formue til to Brodersønner af Stampe efter Fradrag af 200000 Rdlr., for hvilke der skulde kjøbes Jordegods til Oprettelse af et Stamhus for Slægten, og efter Udredelsen af mange betydelige Legater til Private og offentlige Institutioner⁵⁾. Til Universitetet skænkede Stampe og Hustru 3000 Rdlr. som Grundfond for et Reisetipendium⁶⁾ for en juridisk Kandidat, 5000 Rdlr. til et Legat for fattige Studenter, og desuden tilfaldt der Walkendorfs Kollegium et Legat paa 200 Rdlr. og Professorernes Enkekasse 800 Rdlr.⁷⁾

Stampe og hans anden Hustru hvile i to Marmorkister i Gravkapellet i St. Petri Kirke i Kjøbenhavn.

¹⁾ Stampe Slægtens Historie. 18.

²⁾ Jfr. f. Ex. Brudstykket af Luxdorps Skrivkalender hos A. D. Jørgensen, Regeringsskiftet. 100.

³⁾ Hist. Tidsskr. 2. 2. 144.

⁴⁾ Facultas testandi for Stampe og Hustru af 1 Aug. 1783.

⁵⁾ Efter at alle Testamentets øvrige Bestemmelser vare fuldbyrdede, blev der et Beløb af ca. 400000 Rdlr. til Deling mellem de to Universalarvinger, Stampe Slægtens Historie. 24. Note 4.

⁶⁾ Se herom og om de to følgende Legater Samling af de for Universitetets Legater gjældende Bestemmelser (1890). 553 ff.

⁷⁾ Badens Universitetsjournal 8. 43.

I Rektoratsaaret 1890—91 have 14 Videnskabsmænd opnaaet akademiske Grader, nemlig 1 den theologiske Licentiatgrad, 7 den medicinske og 6 den filosofiske Doktorgrad. De af de 13 af disse Videnskabsmænd meddelte Oplysninger om deres Livsforhold og Studier aftrykkes her i den Orden, i hvilken de have vundet Graden. Den manglende Løvnedsbeskrivelse for Dr. Henriques vil blive meddelt næste Aar.

I.

Jeg, Vilhelm Herman Conradin Johan Hecksher, Søn af Oberst Herman Hecksher, R. af Db. og Dbmd., og Hustru Dagmar Kirstine f. Bache († 1885), er født i Kjøbenhavn den 27de Januar 1853. Min Skoleundervisning fik jeg først i nogle Aar i Real-Gymnasiet i Rendsborg, derpaa, da min Moder ved Krigens Udbrud flyttede med Børnene til Kjøbenhavn, et Aarstid i Metropolitanskolen, og endelig, efter at min Fader 1865 var bleven forflyttet til Aalborg, i denne Byes Kathedralskole, hvorfra jeg i Sommeren dimitteredes med 1ste Charakter. I min Skoletid interesserede

Mathematiken mig levende, og jeg føler mig ofte i Taknemmelighedsgæld til Skolens Lærere i dette Fag, nuværende Overlærer Ovesen og Adjunkt Winde, af hvilke sidstnævnte meget uegennyttigt udenfor Skoletiden gav en Del af ældste Klases Disciple et Indblik i den højere Mathematik. Jeg studerede i min Fritid blandt Andet ivrigt Tidsskrift for Mathematik, gav mig i Lag med Opgaverne deri og indsendte Besvarelserne af nogle af dem, der ikke laa over mine Kræfter til Tidsskriftet, i hvis Aargang 1870—71, de optoges. I mit Rusaar besøgte jeg foruden de philosophiske tillige Professorerne Steens og Zeuthens Forelæsninger. Philosophicum tog jeg Sommeren 1872 (1. Karakter med Udmærkelse). Første Del af Embedsexamen tog jeg Januar 1877, indstillede mig samme Sommer til anden Del (haud I), var derpaa i 4 Maaneder Amanuensis hos Dr. E. Brodersen i Nørre-Sundby, gennemgik det lovbefalede kliniske Kursus paa Fødselsstiftelsen, og indstillede mig atter til anden Del af Embedsexamen i Jan. 1878 (laud.). Blandt mine Lærere ved Universitetet vil jeg altid med største Taknemmelighed mindes afdøde Professor anatomix F. Th. Schmidt.

1. Sept. 1879—1. Sept. 1881 var jeg fast Kandidat paa Frederiks Hospital. I de paafølgende Aar har jeg foretaget talrige Udenlandsrejser, var saaledes i 1882, 1883 og 1884 i Breslau og Wien, hvor jeg studerede, dels Laryngo-, Rhino- og Otologi, dels mikroskopisk Anatomi. Fra 1886—90 har jeg hvert Aar i kortere eller længere Tid besøgt forskjellige laryngologiske Kliniker i Tydskland, Frankrig og Østrig, og har desuden i 1887 i nogle Maaneder arbejdet i Køllikers Laboratorium i Würzburg. Den 13de November 1890 forsvarede jeg min for Doktorgraden skrevne Afhandling.

Den 14de November 1878 ægtede jeg Therese Frederikke Nelly Sødring, Datter af afdøde svensk-norsk Consul J. F. Sødring, R. af V., og Hustru Karoline Petrea, f. Holbek.

II.

Edvard Lauritz Ehlers, Søn af forhenværende Borgmester i København, Konferensraad Edvard Diderik Ehlers og Hustru Agnes Birgitte Arctander, er født i København den 26de Marts 1863. Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn 1880 med første Karakter tog jeg Sommeren 1887 lægevidenskabelig Embedsexamen med Laudabilis.

Jeg gjorde i Sommeren 1885 Tjeneste som fungerende Skibslæge paa Skoleskibet „Georg Stage“, derefter som Underlæge i Marinen paa Eskadretogtet Efteraaret 1885. $\frac{1}{12}$ 86 — $\frac{1}{2}$ 87 var jeg ansat som midlertidig Reservelæge ved Københavns Garnisonssygehus. Fra $\frac{1}{6}$ 87 — $\frac{1}{4}$ 88 gjorde jeg Tjeneste som Reservelæge i Marinen (ved Sessionen for 1888) og paa Vagtskibet. Efter forudgaaende (ialt 8 Maaneder) surnumerær Kandidattjeneste paa Kommunehospitalet ansattes jeg 1. April 1888 som fast Kandidat samme Steds, hvor jeg forblev indtil 15. Januar 1890.

Jeg drog derpaa uden Lands og besøgte de dermatologiske og syphilitologiske Kliniker i Paris, Prag, Innsbruck, Wien og Buda-Pesth.

I Maj 1890 indsendte jeg til det lægevidenskabelige Fakultet en Afhandling: „Exstirpationen af den syphilitiske Initiallæsion, en kritisk Vurdering med Undersøgelse af enkelte herhen hørende Spørgsmaal“, som den 7. Februar 1891 forsvaredes for Doctorgraden i Medicinen. 1. Décembre 1890 kom jeg tilbage fra Udlandet og ansattes som Reservelæge ved Kommunehospitalets 4de Afdeling.

„Société française de dermatologie et syphiligraphie“ gjorde mig i Julimødet 1890 den Ære at vælge mig til: „membre correspondant“. Jeg er „Correspondant spécial“ til „la semaine médicale“, Medarbejder i venereologisk Litteratur ved „Archiv für Dermatologie und Syphilis“, i dermatologisk Litteratur ved „Fortschritte der Medicin“ samt Medarbejder ved „Annales de dermatologie et syphiligraphie“.

Mine tidligere Arbejder ere:

Om Udskillelsen af Jodkalium gennem Urinen i store Doser. Hospitalstidende Nr. 1 1889.

Sur l'élimination par l'urine de l'iode de potassium à hautes doses. Annales de dermat. et syph. 1890 T. 1 Nr. 5.

Ere vore almindeligste, tørre, imprægnerede Forbindstoffer sterile og kunne de sterilisere Saarsekreterne? Hospitalstidende. 1889. Juli.

Forfalskningerne af vore Nærings- og Nydelsesmidler. 1889. (Studentersamfundets Skrifter 93—94).

2 Tilfælde af Ecthyma gangrænosum (Ecthyma térébrant des enfants [Lailler og Fournier]). Maladie pyocyane hos Mennesket. Hospitalstidende Maj 1890.

I denne sidste Afhandling beskrev jeg de 2 første Tilfælde af Pyocyaneus-sygdom, der nogensinde er observerede hos Mennesket. Mit Fund er hurtigt blevet bekræftet ved Meddelelser fra Guttman (Berlin), Oettinger (Paris) og Escherich (München) i Løbet af det sidste Aar.

III.

Jeg, Daniel Eduard Jacobson, Søn af Grosserer Eduard Daniel Jacobson og Hustru Mathilde, født Jacoby, er født i København den 14de Oktober 1861. Jeg blev Student fra Hauchs Latin- og Realskole i Somren 1879 med 1ste Karakter, tog Året efter Filosoficum med Karakteren Udmærket Godt og fuldendte i Somren 1886 den medicinske Embedsexamen med Karakteren Laudabilis. Senere har jeg været Reservelæge ved Garnisons Sygehuset i København fra $\frac{1}{10}$ 1886— $\frac{1}{9}$ 1887, Lægekandidat ved Kommunehospitalet fra $\frac{1}{10}$ 1887— $\frac{1}{8}$ 1889 og endelig fast Kandidat ved St. Hans Hospital for Sindssyge fra $\frac{1}{8}$ 1889— $\frac{1}{8}$ 1891. Under mit Ophold her forfattede jeg en Afhandling: Dementia paretica hos Kvinden, en klinisk-ætiologisk Studie, for hvilken jeg den 21de Marts d. A. har erhvervet den medicinske Doktorgrad. Sluttelig har jeg fra $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{11}$ d. A. opholdt mig dels i London,

dels i Paris og Heidelberg for at studere Sinds- og Nerve-sygdomme.

IV.

Lorentz Christian Theodor Bierfreund, Søn af Bankdirektør Lor. Bierfreund og Hustru i Odense, er født 17de Mai 1855. Gik i Odense lærde Skole og i Schneekloths Skole, hvor han tog Præliminæreksamen 1871. Blev sat i Maskinbygningslære, først i Odense, siden i Aarhus. Efter at være udlært, drog han til de forenede Stater, hvor han opholdt sig i to Aar. Efter et længere Sygeleie vendte han hjem i 1878, tog Artium med første Karakter i 1880. Studerede Jura, Sprogvidenskab og Literatur. Indstillede sig ved Julen 1884 til en Magisterkonferens i Engelsk, men blev samtidig ramt af en nervøs Øiensygdom, der i fem Aar holdt ham borte fra Arbeidet og fra Hjemmet. Ved Nytaarstid 1890 indstillede han sig atter til Magisterkonferens i Engelsk, absolverede den i Løbet af Foraaret, gjorde atter en Udenlandsreise, indgav en Disputats „Palemon og Arcite“ den 26de Januar 1891, og forsvarede den den 14de April s. A. hvorefter han straks begav sig paa en Studiereise til London.

V.

Christian Sigismund Ulrich, født i Kjøbenhavn 10. October 1860, er Søn af Justitsraad, Direktør i Landbygningernes Brandforsikring G. H. I. Ulrich, født 1828, og Hustru Gyrithe, født Kemp, født 1831, † 1886. 6 Aar gl kom jeg i Frøken L. Jessens Forberedelsesskole for Drengene og gik dernæst 1870—1878 i Metropolitanskolen, hvorfra jeg dimitteredes efter Artium med laud. Efter i 1 Aar at have studeret ved Kjøbenhavns polytekniske Læreanstalt tog jeg i 1879 fat paa Lægevidenskaben. Ved philosophisk Examen 1880 fik jeg laud. præ ceteris og til medicinsk Embedsexamen

i Sommeren 1885 laudabilis. En Sygdom, som jeg i flere Aar havde lidt af, bragte mig ind paa Urinundersøgelser og disse fortsattes under mine Hospitalsophold.

Strax efter min Embedsexamen blev jeg ansat paa Kommunehospitalet som fast Kandidat, derpaa var jeg i lignende Stillinger paa Dronning Louises Børnehospital og paa Almindelig Hospital. Fra 1888 har jeg været Reservelæge i Hæren og fra 1889 har jeg været Assistent paa Kjøbenhavns Polikliniks medicinske Afdeling. Fra 1890 har jeg praktiseret i Kjøbenhavn. Med Rejsestipendieforeningen for Haandværkere og Industridrivende har jeg gjort et Par Reiser som Læge, og har derved haft Lejlighed til at lære flere af Englands og Paris's større Hospitaler at kjende. Den 15de April 1891 forsvarede jeg min for den medicinske Doktorgrad skrevne Afhandling: Om Peptonursi.

VI.

Johan Ludvig Ammentorp, født den 28de Oktober 1860 på Hvedholm ved Fåborg, Søn af Forpagter Hans Christian Ancher Ammentorp og Hustru Johanne Petrine, f. Krøjer. Student fra Odense Latinskole 1879 med 1ste Karakter; medicinsk Embedsexamen Sommeren 1887 med Laud. Fra November 1887 til 31te December 1889 Kandidat på Kjøbenhavns Kommunehospital, fra 1ste Januar 1890 til 1ste Maj 1891 på Frederiksberg Hospital. Forsvarede den 20de April 1890 min for Doktorgraden i Medicin skrevne Afhandling: Den operative Behandling af Cancer recti; var derefter i Udlandet (Wien) med Understøttelse af det Classenske Fideicommis. Er fra 1ste November d. A. ansat som Reservekirurg ved Kommunehospitalets 5te Afdeling.

VII.

Jeg, Carl Emil Fløystrup, tredieældste Søn af Handlungartner Carl Gustav Fløystrup og Hustru Rasmine,

født Rudkjøbing (død 1876), er født i Horsens den 18de Juli 1854. Efterat mine Forældre i 1859 havde bosat sig i Kjøbenhavn, blev jeg tilligemed mine ældre Brødre sat i det v. Westenske Institut, hvis Realklasser jeg gennemgik indtil den øverste, fra hvilken jeg i Begyndelsen af 1870 gik over i tredieøverste studerende Klasse, idet jeg blev privat undervist i Latin og Græsk, indtil jeg kunde deltage i Skolens Undervisning i disse Fag, og i 1872 dimitteredes jeg med anden Karakter. I fem Aar hørte jeg theologiske Forelæsninger, men studerede tillige en Del paa egen Haand, og i Foraaret 1879 modtog jeg „et hæderligt Accessit“ for en Besvarelse af Universitetets theologiske Prisopgave: „En dogmatisk og historisk Undersøgelse af Lærefrihedens Ret og Grændser i den protestantiske Kirke“. Fra Slutningen af 1880 til Begyndelsen af 1882 aftjente jeg min Værnepligt i Hærens Forplejningscorps. I Sommeren 1883 bestod jeg den theologiske Embedsexamen med Hovedkarakteren Laudabilis og foretog derefter fra September s. A. til Juni det følgende Aar en Udenlandsrejse med længst Ophold i Italien og i England. Jeg frekventerede i Efteraarsemesteret 1884 Pastorseminariet og bestod Aaret efter de praktiske Prøver, begge med Laud. I mine Candidataar har jeg især studeret Englands nyere Kirkehistorie, og den 28de April d. A. forsvarede jeg for Licentiatgraden min Afhandling: „Den anglo-katholske Bevægelse i det nittende Aarhundrede. En kirkehistorisk Monographi“. I dette Efteraar har Consistorium tildelt mig en af de paa Communitetets Budget for Finantsaaret 1891—92 bevilgede Stipendieportioner.

VIII.

Jens Otto Harry Jespersen, født den 16de Juli 1860 i Randers. I 1869 blev jeg optaget i min fødebys lærde skole; men da fader (herredsfoged, justitsraad Jens Bloch J.) i 1870 var død, flyttede moder (Sophie Caroline,

født Bentzien) til Hillerød, hvor hun selv døde knap fire aar efter. I skoletiden lærte jeg paa egen haand en del fransk, engelsk og oldnordisk; desuden lærte jeg mig selv italiænsk og lidt spansk. Det tidlige bekendskab med disse sprog og dele af deres litteraturer skylder jeg især min fintdannede onkel, etatsraad C. E. Møhl, i hvis hus jeg ogsaa traf hans ungdomsven Madvig. Rektor C. Berg opmuntrede mig til studiet af lingvistiske værker, og jeg læste med stor iver navnlig Rask og Max Müller. I 1877 blev jeg student (udmærkelse) og fik som privilegeret straks regens- og kommunitetsstipendiet paa fire aar, men har ellers i min studietid været væsentlig henvist til selv at tjene til livets ophold, dels ved undervisning, dels som rigsdagsstenograf. Naar undtages, at jeg som rus hørte forelæsninger over polsk hos C. W. Smith, lagde jeg i mine første studenteraar de sproglige sysler paa hylden, idet jeg, nærmest af hensyn til en familietradition, begyndte at studere jura. Medens dele af retsvidenskaben, især retsfilosofien, nok interesserede mig og medens jeg i det hele sikkert har haft gavn af at gennemgaa denne skole i skarp logisk tænkning, fandt jeg dog der i længden ikke tilfredsstillelse for min lyst til selvstændig videnskabelig virksomhed, og i foråret 1881 brød jeg da løs. Da foruden sproglig interesse ogsaa lysten til indgaaende beskæftigelse med det 18de aarhundredes reformlitteratur havde faaet mig til at skifte studium, valgte jeg fransk som hovedfag og dyrkede det ved universitetet under professor Sundbys ledelse. Men ved siden deraf lagde andre studier beslag paa mig; jeg tænkte en tid endog paa udelukkende at hellige mig til filosofien, især den engelske, og skylder blandt andet professor Høffding tak for belæring og ansporen. Tanken om en examen traadte længe i baggrunden, idet jeg blot søgte at orientere mig paa forskellige omraader for selv at danne mig en mening om sprogets væsen og udvikling. Ved universitetet nød jeg især godt af professorerne H. Møllers og K. Verners, mest

dog af Vilh. Thomsens undervisning. Sweets og Storms værker banede mig vejen til videnskabelige beskæftigelser med det engelske sprog. I 1884 traadte jeg i forbindelse med Felix Franke i Soran, hvis lille bog „Praktisk tilegnelse af fremmede sprog“ jeg oversatte og hvis venskab og paavirkning har spillet en stor rolle i mit liv; efter hans død 1886 har jeg udgivet hans forskellige arbejder. Det, der især bragte os sammen, var fælles ønsker om en reform af sprogundervisningen; jeg har virket for en saadan blandt andet ved lærebøger efter andre synsmaader end de sædvanlige: „Kortfattet engelsk grammatik“, Kbh. 1885 (svensk udgave, Stockh. 86), „Fransk læsebog efter lydskriftmetoden“, Kbh. 1889, og „Kortfattet dansk lydlære“, som jeg udgav sammen med Verner Dahlerup 1889. Desuden var jeg ved filologmødet i Stockholm 1886 medstifter af „Quousque Tandem, skandinavisk forening for forbedret sprogundervisning“, hvis danske formand jeg siden har været og hvis første skrift jeg forfattede: „Den ny sprogundervisnings program“ (Vor Ungdom 1886, paa tysk i Englische Studien X.). Af videnskabeligt indhold havde jeg da allerede offentliggjort „Træk af det parisiske vulgærsprogs grammatik“ (Filol.-hist. samf. 1885) og „Til spørgsmaalet om lydlove“ (Nord. tidskr. f. filol. VII. 1886; paa tysk i Internat. zschr. f. allgemeine sprachwissenschaft III.). Endelig i ~~sommeren~~ 1887 tog jeg skoleembedsexamen i fransk, engelsk og latin (laud.) og rejste saa straks udenlands. I England, hvis sprog og litteratur mer og mer blev mit hovedstudium, opholdt jeg mig et halvt aar, dels i London, dels i Oxford, hvor jeg hørte forelæsninger hos Sweet, Sayce og Napier; derfra tog jeg til Leipzig, hvor jeg hørte Brugmann, Leskien, v. d. Gabelentz o. fl. Et par maaneders ophold i Paris fik betydning for mig væsentlig ved det daglige samarbejde med fonetikeren Poul Passy, medens jeg paa grund af den uheldige forelæsningsstid kun kunde høre faa forelæsninger hos G. Paris, Darmesteter osv. I sommersemesteret (maj—august)

1888 studerede jeg i Berlin især engelsk sproghistorie som medlem af Zupitzas engelske seminar; desuden hørte jeg Hoffory, Joh. Schmidt o. a. Efter min hjemkomst fuldendte jeg det i London begyndte værk „The Articulations of Speech Sounds, represented by means of Alaphabetic symbols“ (Marburg 1889). I 1890 var jeg et par maaneder med understøttelse af Carlsbergfondet i England for at supplere mine materialsamlinger til det værk, hvis første del jeg den 12te maj 1891 forsvarede for doktorgraden: „Studier over engelske kasus. Med en indledning: Fremskridt i sproget“. — Smaaaidrag og anmeldelser har jeg leveret til følgende tidsskrifter: Nordisk tidsskrift for filologi, Kort udsigt over det filologisk-historiske samfunds virksomhed, Vor Ungdom, Phonetische Studien, Le Maître Phonétique, Quousque Tandem revy, Buletin de la société de réforme ortografique. Sammen med Kr. Nyrop redigerede jeg „Dania, tidsskrift for folkemaal og folkeminder“, til hvis første hefte (1890) jeg skrev afhandlingen „Danias lydskrift“.

IX.

Jeg, Anders Bjørn Drachmann, er født i Kjøbenhavn d. 27. Februar 1860. Mine Forældre er Professor Dr. med. A. G. Drachmann og Clara Josephine, f. Sørensen. I 1877 blev jeg dimitteret fra Metropolitanskolen (1ste Charakter med Udmærkelse); det paafølgende Aar tog jeg philosophisk Examen med Charakteren ug. Paavirket af min Lærer, daværende Adjunkt ved Metropolitanskolen, Dr. V. Pingels vækkende og begeistrende Undervisning i de gamle Sprog valgte jeg den klassiske Philologi til Studium; i mine første Studenteraar kunde jeg endnu nyde Godt af Madvigs Veiledning; ved Siden af denne nævner jeg med Taknemlighed, hvad mine høitagede Lærere, Professorerne Ussing, Gertz og Vilh. Thomsen samt Dr. Siesbye har været for mig i mine Studenteraar og stadig senere. I Tiden fra Oktober

1881 til August 1882 opholdt jeg mig i Tyskland og studerede i to Semestre ved Strassburgs Universitet under Veiledning af Professorerne Studemund, R. Schöll, Nissen og Michaëlis. I Sommeren 1884 underkastede jeg mig almindelig Skoleembedsexamen med Faggruppen Græsk (Hovedfag), Latin og Tysk og fik derved Charakteren Laudabilis. Allerede i 1877 havde jeg begyndt at undervise i Hauchs Latin- og Realskole, hvor jeg virkede i 4 Aar som Lærer i Mellemlklasserne; efter at have aflagt Embedsexamen blev jeg Lærer i Latin ved N. Zahles Artiums-afdeling og i Borgerdydskolen i Kjøbenhavn; ved disse to Skoler virker jeg endnu, ved den første som Medforstander for de studerende Klasser (siden December 1888). Samtidig med min Skolevirksomhed fortsatte jeg mine videnskabelige Studier. I 1886 erholdt jeg Accessit for en Besvarelse af Prisopgaven i klassisk Philologi („Efter græske Forfattere og Indskrifter fremstilles, hvorledes Frigivelse af Slaver foregik hos Grækerne, og hvilke de Frigivnes Kaar og almindelige Sysler vare“). 1886—87 deltog jeg i Konkurrencen om Professorpladssn i Latinsk Philologi ved Christiania Universitet; skjønt jeg blev indstillet til denne af Flertallet saavel i Censurkomiteen som i det akademiske Raad, blev dog Pladsen i April 1888 besat med min Konkurrent. I Vintrene 1886—89 holdt jeg Forelæsninger over Oldtidens og Middelalderens Historie ved det kgl. Akademi for de skønne Kunster. I 1887 tildelte Konsistorium mig en mindre Portion af det Smithske Stipendium, der siden 1888 er forhøiet; den Fritid, der derved er blevet mig levnet til videnskabelige Sysler, har jeg benyttet til at udarbejde en Afhandling: „Moderne Pindarfortolkning. Kritiske og positive Bidrag“, som jeg den 27de Mai d. A. forsvarede for Erhvervelsen af den philosophiske Doktorgrad.

Den 5te November 1887 ægtede jeg Ellen Sophie, f. Bentzon, Datter af Oberstlieutenant i Artilleriet M. Bentzon;

i dette Ægteskab er der født mig tre Sønner, af hvilke dog kun de to nu er i Live.

Hvad jeg, foruden den ovennævnte Afhandling samt nogle Recensioner og mindre Artikler i Blade og Tidsskrifter, har ladet trykke, er følgende:

De mothacibus Lacedaemoniis (Nord. Tidsskr. f. Philol. N. R. VII, p. 276 ff.).

De manumissione servorum apud Graecos qualem ex inscriptionibus cognoscimus (smstds. VIII, p. 1 ff. Begge disse Afhandlinger er Afsnit af den ovennævnte Prisaafhandling).

Guderne hos Vergil. Bidrag til Belysning af Æneidens Komposition. Kjøbenhavn. 1887.

Catuls Digtning, belyst i Forhold til den tidligere Græske og Latinske Litteratur. Kjøbenhavn. 1887. (Disse to Afhandlinger er skrevne i Anledning af Konkurrencen om Professorpladsen i Christiania).

Ueber Datirung und Veranlassung von Pindars zweiter Pythischer Ode (Jahrb. f. class. Philol. 1890, p. 441 ff.).

X.

Jeg, Jón Stefánsson, er født på gården Grund ved Grundarfjörður, i det vestlige Island, den 4. november 1862. Mine forældre ere Stefán Danielson, gårdejer, og Jacobine Danielson, født Thorstensen.

Jeg frekventerede latinskolen i Reykjavik 1876—82, i hvilken tid jeg boede hos min grandonkel, landphysicus Jón Hjaltalin, af hvem jeg har modtaget megen åndelig og materiel støtte. Hans pludselige død, i 1882, var et stort tab for mig.

Jeg tog Artium med 99 Points i 1882 og Filosoficum med udmærkelse i 1883 og begyndte derpaa at studere engelsk sprog og filologi. I 1883 begyndte jeg at oversætte brud-

stykker af omtrent alle værker i den oldislandske og oldnorske litteratur til brug for P. B. Du Chaillu i hans værk „The Viking Age: the early History, Manners and Customs of the English-speaking People, 2 vols. London and New-York, 1889“, hvilket arbejde optog det meste af min tid i 5 år. Jeg opholdt mig i London, i sommeren 1885 i 5 måneder (iberegnet 2 ugers ophold i Paris), i vinteren 1887—1888 i 6 måneder og i sommeren 1890 i c. 5 måneder, i Oxford c. 2 måneder og i Berlin i nogle uger for at studere mit fag og for at leve mig ind i engelsk liv.

Jeg vandt i 1886 Accessit for en besvarelse af universitetets prisopgave i 1885—86 (Skandinaviske Elementer i „The Poetical Works af Gavin Douglas“. ed. Small, Edinburgh 1874, I—IV vol. 3: Skotsk fra begyndelsen af det 16. århundrede) og i 1889 guldmedaillen for en afhandling om dialektforskjellen mellem de to vigtigste textgrupper (den ældre og den yngre) i Wycliffs bibeloversættelse, ed. Forshall og Madden, Oxford, 1850, 4 bd. Folio.

Jeg tog magisterkonferens i engelsk sprog og litteratur i 1889 og doktorgraden i engelsk i sommeren 1891. Den 22. sept. 1891 blev jeg ansat som assistent ved det store kongelige bibliotek.

Af mine lærere har jeg stået i nærmere forhold til prof. dr. G. Stephens end nogen anden og nydt hans velvillige bistand og vejledning i en række af år.

Af trykte arbejder af mig foreligge:

I. På Islandsk:

1) Skirnir, det islandske literære selskabs årsrevue, 1888—91.

2) En Række af udenlandske korrespondancer samt andre artikler i det islandske blad „Þjóðólfur“.

II. På Dansk:

1) Robert Browning, et literaturbillede fra det moderne England, 1891 (min doktordisputats).

2) I Nordisk Tidsskrift, udgivet af Letterstedtska för-eningen: en afhandling i 1890 om Robert Browning, 2 af-handlinger i 1891 („Henrik Ibsen i England“, „Oldnordisk indvirkning på engelsk litteratur i det 18. og 19. århund-rede“) og anmeldelser.

3) Nogle literære og sproglige artikler i „Dagbladet“ og „Nationaltidende“.

III. På Engelsk:

1) En afhandling om Browning og Ibsen, trykt i Brow-ning-selskabets skrifter, holdt som foredrag i London.

2) To artikler i tidsskriftet „Murray's Magazine“ i som-meren 1890.

3) Artikler i „Academy, Land and Water, University Extension Journal“ off.

IV. På Fransk:

Jónas Hallgrímssons levnet og en oversættelse af hans ornithologiske afhandling i Fjølunir.

Endvidere har jeg liggende færdig til trykning manu-skriptet til første del (den oldengelske litteratur) af en engelsk literaturhistorie, hvortil jeg har havt ministeriel under-støttelse.

XI.

Jeg, Stig Eduard Larsen, Søn af fhv. Skrædder-mester L. Martin Larsen og Hustru, er født i Kjøbenhavn den 2den September 1860. Jeg tog Studentereksamen fra Lyceum 1878 og valgte derefter for at komme til Klarhed over mig selv Theologien til Studium. Jeg fandt dog ikke, hvad jeg søgte. Jeg mindes fra disse Aar væsentlig min tidligere Manuduktør, nuværende Prof. theol. Schat-Petersen, der dels opøvede en Evne til formal — næsten forma-listisk — Tænkning, dels holdt vaagen og uddybede den Trang til at trænge til Bunds og den aarvaagne Kritik overfor Theorier og Personer, som fra Begyndelsen førte

mig til Theologien. Jeg blev Kandidat 1884, søgte derefter, for at faa Ro til min Udvikling, en Plads som Huslærer paa Aakjær ved Horsens, kom efter et Aars Forløb tilbage til Hovedstaden, underviste i forskellige Skoler i et Par Aar, og da jeg derefter i Foraaret 1887 var bleven Alumnus paa Borchs Kollegium, kastede jeg mig helt over Studiet af Filosofien for at naa et Resultat — i hvert Fald i store Træk. Jeg fulgte herunder nærmest Professor Høffding og er mig bevidst at have lært overmaade meget af ham, særlig gjennem hans Psykologi. Under mine Studier fangedes min Interesse af den engelske Filosof Hobbes, og Resultatet blev min Afhandling for den filosofiske Doktorgrad, det eneste Arbejde, jeg hidtil har offentliggjort.

XII.

Jeg, Johannes Elith Østrup, er søn af afdøde landmand Hans Frederik Østrup og endnu levende hustru Anna, født Schebel, og er født i Kjøbenhavn den 27de juli 1867. Efter at have frekventeret Metropolitanskolen dimitteredes jeg i sommeren 1884 med første karakter med udmærkelse og tog det påfølgende år examen philosophicum med samme karakter. Mine filologiske studier indenfor den klassiske filologis område afsluttedes i januar 1890 med en skoleembedsexamen i Græsk (som hovedfag), Latin og Dansk, hvorved jeg opnåede karakteren laudabilis. Ved en tidlig vakt interesse for Orienten, som skrev sig allerede fra min skoletid og som tildels skyldes min højtskattede lærer, dr. phil. J. V. Pingel, var jeg allerede fra mit første studenterår begyndt på de studier, som senere skulde blive min hovedopgave. Jeg begyndte samtidig på sanskrit og arabisk, men efterhånden og især efter tilendebragt examen, da jeg havde fået friere hænder, koncentreredes mit arbejde på det sidstnævnte fag, uden at jeg dog har ladet de andre semitiske sprog, naturligvis især hebraisk, aldeles upåagtet. Efter at

jeg i efteråret 1889 havde udgivet en samling oversættelser af arabiske literaturprøver, „Arabiske Sange og Eventyr“, hvortil der det følgende år føjedes en lignende samling af moderne indhold, „Fra Orientens Nutid“, og efter at begge havde opnået påskønnelse fra forskellige sider, besluttede jeg at samle mine kræfter til et arbejde af en mere stringent, videnskabelig karakter; frugten af denne bestræbelse blev de „Studier over tusind og en nat“, som jeg den 17de september 1891 forsvarede for den filosofiske doktorgrad.

I øvrigt har jeg, tildels nødsaget af forholdene, udfoldet en temmelig omfangsrig journalistisk virksomhed, væsenlig i „Nationaltidende“ og „Dagbladet“ ved artikler af populærvidenskabeligt indhold.

Den 19de september 1891 tiltrådte jeg med konsistoriums og ministeriets velvillige understøttelse en toårig studierejse til Syrien og Ægypten.

XIII.

Jeg, Niels Peter Schierbeck, Søn af afdøde Civilingeniør Vilh. Schierbeck og Hustru Elisabeth, født Giødesen, er født i Odense den 20de April 1864. Min Moder døde, da jeg var 1 Aar gammel, og jeg blev derfor opdraget i min Bedstemoders, nu afdøde Etatsraadinde M. Schierbeck's Hus. Hendes og min Faders Søsters opofrende Kjærlighed er mig et dyrebart Minde.

Efter at have gennemgaaet Frk. Jessens og Overlærer Krebs' Forberedelsesskoler optoges jeg i Sorø lærde Skole, hvorfra jeg dimitteredes i Sommeren 1882 (Laud.). Juni 1883 tog jeg Philosophicum (mg.), i Oktober samme Aar og Januar 1884 den lægevidenskabelige Forberedelsesexamen (Laud.) og i Sommeren 1888 Embedsexamen (Haud. illaud. I. gr. —165 Points). I min Studentertid nød jeg i 4 Aar Kommunitetsstipendiet.

Til Oktober 1889 var jeg dernæst ansat som Kandidat, dels paa Alm. Hospital, dels paa Kommunehospitalet og Frederiks Hospital. Siden Oktober 1889 har jeg arbejdet paa physiologisk Laboratorium, fra Januar 1890 som dettes Assistent. For den Uddannelse jeg i disse Aar har modtaget ved min højtagede Lærer, Hr. Professor Chr. Bohr's, utrættelige Velvillie og Imødekommenhed kan jeg ikke tilstrækkelig udtrykke min Taknemlighed.

Det tillodes mig den 10de Oktober dette Aar at forsvare min for Doktorgraden i Medicin skrevne Afhandling „Om Kulsyrens Indflydelse paa diastatiske og peptondannende Fermenter“.

Foruden denne Afhandling har jeg i Foraaret faaet et Arbejde „Om Kulsyren i Ventriklen“ optaget i det Kgl. Danske Vidensk. Selskabs Oversigter.

I April 1890 ægtede jeg Kirsten Høffding, Datter af Grosserer P. V. Høffding og Hustru Elisabeth, født Kastrup.

Universitetets aarlige Fæst til Minde om Kirkens Reformation vil blive holdt i Universitetets Festsal Torsdagen den 12te November Kl. 12. Talen holdes af Professor J. H. Deuntzer. Efter denne Tale vil Universitetets Rektor, Professor, Dr. phil. P. E. Holm give en kort Oversigt over, hvad der har tildraget sig ved Universitetet i det nu fuldendte Aar, samt proklamere Cand. theol. C. E. Fløystrup som Licentiat i Theologien, Cand. med. & chir. V. H. C. J. Hecksher, Reservelæge ved Kommunehospitalet E. L. Ehlers, Cand. med. & chir. V. Henriques, Cand. med. & chir. D. E. Jacobson, praktiserende Læge C. S. Ulrich, Reservekirurg paa Kommunehospitalet J. L. Ammentorp og Assistent ved Universitetets fysiologiske Laboratorium N. P. Schierbeck som Doktorer i Medicinen samt Cand. mag. L. C. T. Bierfreund, Cand. mag. J. O. H. Jespersen, Cand. mag. A. B. Drachmann, Assistent ved det store kongelige Bibliothek, Cand. mag. J. Stefánsson, Cand. theol. S. E. Larsen og Cand. mag. J. E. Østrup som Doktorer i Filosofien, hvorefter han overgiver Rektoratet til den for næste Aar valgte Rektor, Professor, Dr. med. & phil. H. P. J. J. Thomsen. Samtidig overtages Dekanatet i det theologiske Fakultet af Professor, Dr. theol. P. Madsen; i

det rets- og statsvidenskabelige af Professor, Dr. juris C. Torp, i det lægevidenskabelige af Professor, Dr. med. P. A. J. Plum, i det filosofiske af Professor Dr. phil. Thor Sundby og i det matematisk-naturvidenskabelige af Professor, Dr. phil. S. M. Jørgensen.

Den sædvanlige Festkantate udføres af Studentersangforeningen.

Videnskabens og vor Højskoles Venner og Velyndere indbydes ved dette Skrift til at deltage i Festen i Forening med Højskolens Lærere og Studerende.

Kjøbenhavn, den 2den November 1891.

Under Universitetets Segl.

